PARTITIONES CATECHISMI CATHOLICI, EIVS NIMIRVM,

QVI EX DECRETO CONCILII TRIDENT. Pij V. Pont. Max. iussu ad parochos primùm editus:

Nunc verò facilioris cognitionis gratia, in luculentam hanc Epitomen & commodas aliquot Tabulas, sic digestus atq; distributus est,

VT OMNI HOMINVM, ET AETATI, ET conditioni magnoperè vsui esse poßit:

Per D. GEORGIVM EDERVM FRISING. S. Cęsareæ Maiestatis Consiliarium &c.

PAVLVS AD TIT. III.

Hæc sunt bona, & vtilia hominibus. Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita: Sunt enim inutiles & vanæ, &c.

VENETIIS, Apud Dominicum Nicolinum.
M D L X X I I.

DE PRAECIPVIS CATHOLICI CATHECHISMI PARTIBVS.

TABVLA I.

OMNIS doctrinæ rō, q̄ fidelibus tradenda sit, verbo Dei cōtinetur: qđ distributū est in —

Scripturam, quæ diuinitùs inspirata, vtilis est ad: Docendum, Arguendum, Corripiendum, Erudiendum in iustitia, — Vt perfect⁹ sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus, 1. Timoth. 4. 2. Timoth. 3.

Traditiones: sed qm̄ q̄ diuinitùs tradita fuerunt, multa sunt & varia, vt nec ità facilè, aut omninò cōpræhendi, aut mente cōpræhensa, memoria teneri possint, vt cùm se obtulerit docendi occasio, eorum parata sit & prompta explicatio: sapiētissimè maiores nostri, totam hanc vim & rationem salutaris doctrinæ, in 4. hæc capita redactam distribuerunt, videlicet in

- Symbolū Apostolorum,
- Sacramēta,
- Decalogū,
- Dn̄icā orationem.

Ad hæc quatuor genera, vniuersę scripturæ vis atq; doctrina referri p̄t. Nā oīa

- Quæ Christianę fidei disciplina tenenda sunt, siuè ad Dei cognitionem, siuè ad mundi creationē & gubernationem, siuè ad humani generis redemptionē spectant, siuè ad bonorum præmia & malorum pœnas pertinent, symboli doctrina continentur.
- Quę autem signa sunt & tanq̄ instra ad diuinā gratiam consequendā, hæc septē sacramentorum doctrina complectitur.
- Iam verò quæ ad leges referuntur, quorum finis est charitas, decalogo descripta sunt.
- Quidquid deniq; ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica precatione compræhenditur.

PARS PRIMA.

DE SYMBOLO APOSTOLORVM, SIVE DE Mysterio sanctissimæ Trinitatis, ab Apostolis sub 12. fidei Catholicæ articulis compræhenso.

ORDINIS RATIO.

SANCTI patres initiandis Christo Domino, & in eius disciplina instituendis hominibus à fidei doctrina initium fecerunt, quam ad salutem esse necessariam, nemo iurè dubitabit, præsertim cùm scriptum sit: Sine fide impossibile est placere Deo. Cùm enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quàm vt humanæ mentis acie perspici possit, necesse ei erat, ipsius à Deo cognitionem accipere. Hæc verò cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius virtus efficit, vt id ratum habeamus, quod à Deo traditū esse sanctissimæ matris Ecclesię authoritas comprobarit. Nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in iis, quorum Deus author est, qui est ipsa veritas.

PARTITIO SYMBOLI APOSTOLICI.

TABVLA 2.

QVÆ IGITUR primū Christiani homines tenere debēt, illa sunt, q̄ fidei duces doctoresq; sancti apostoli, diuino spiritu afflati, duodecim symboli articulis distinxerunt.

- Est autem hoc symbolum nihil aliud, quàm Christianæ fidei formula, seu professio & compēdium, quod apostoli symbolum appellarunt, siue quia ex varijs sententijs, quas singuli in commune contulerunt, conflata est: siue quia ea veluti nota, & tessera quadam vterentur, qua desertos & subintroductos falsos fratres, qui euangelium adulterabant, ab ijs, qui verè Christi militiæ sacramento se obligarent, facilè possent internoscere.
- Atque in hoc symbolo mysteriū totius Trinitatis cōpræhēsum est. Nā vt maiores nostri, qui in hoc argumento piè & accuratè versati sunt, obseruauerunt, in tres potissimū partes ità distributū videtur,
  - Vt in vna, diuinæ naturæ prima persona & mirum creationis opus describatur
    - Sub his
      - Primi articuli verbis CREDO in
        - Deum,
        - Patrem omnipotentem,
        - Creatorem cœli & terræ.
  - In altera, secūda persona, & humanæ redēptionis mysteriū, in sequētibus sex articulis,
    - Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum.
    - Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine.
    - Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus,
    - Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis.
    - Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.
    - Indè venturus est iudicare viuos & mortuos.
  - In tertia, item tertia persona, caput & fons sanctitatis nostræ, varijs & aptissimis sententiis concluditur in posterioribus quinq; articulis,
    - Credo in Spiritum sanctum.
    - Sanctam Ecclesiam Catholicā, sanctorum communionem.
    - Remissionem peccatorum.
    - Carnis resurrectionem.
    - Et vitam æterham.

Eas autem sententias similitudine quadam à patribus nostris frequenter vsurpata, Articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur, ità etiàm in hac fidei confessione, quidquid distinctè & separatim ab alio nobis credendum est, rectè & apposité articulum dicimus.

DE SYMBOLI HVIVS NECESSITATE atq; certitudine, deq; credendi vtilitate. TAB. 3.

Cùm multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quorũ singulatìm, vel vniuersè certam, & firmam fidẽ habere oportet: tum verò illud primò, ac necessariò omnibus credẽdum est, ꝙ veluti veritatis fundamentũ, ac summa de diuinæ essentiæ vnitate, ac triũ personarũ distinctione, earumq; actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit.

IGITVR CREDENDI vox, hoc loco putare, existimare, opinari, non significat: sed, vt docent sacræ literæ, certissimã assensionis vim habet, qua mens Deo, sua mysteria aperiẽti, firmè constãterq; assentitur. Quamobrem is credit, (ꝙ ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid sinè vlla hæsitatione certum, & persuasum est. In quo assensu hæ tenendę sunt veluti Regulæ:

I.

Nè quis existimet, fidei notitiam minùs certam esse, ꝙ ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit, diuinum lumen quo ea perspicimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit.

II.

Eum qui cœlesti hac fidei cognitione præditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim cùm iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumq; rationem, & causam perquirendam nobis proposuit, sed immutabilem fidẽ pręcepit, quę efficit, vt animus in æternæ veritatis notitia conquiescat: Cùm, teste Apostolo, Deus verax, omnis autem homo sit mendax. Ad Roma. 3. Fides itaque, seclusa omni non solùm ambiguitate, sed etiàm demonstrandi studio, tenenda est.

III.

Verùm illud prætereà monendum est, eum qui dicit, credo, præterquàm ꝙ intimum mentis suæ assensum declarat, qui interior fidei actus est, debere id, qđ animo inclusum habeat, aperta fidei professione præ se ferre, summaq; alacritate palàm fateri, ac prædicare.

Oportet enim fideles —
- Habere eum spiritum, quo fretus propheta, dixit: Credidi, propter quod locutus sum. Psal. 115.
- Imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt: Non possumus, quæ vidimus, & audiuimus, non loqui. Actor. 4.
- D. Pauli præclara illa voce excitari: Non erubesco Euangelium: Virtus enim Dei est, in salutem omni credenti. Rom. 1.
- Item, quo maximè huius sententiæ veritas confirmatur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Roma. 10.

ARTICVLVS I.

CREDO IN DEVM PATREM Omnipotentem, Creatorem cœli, & terræ.

RATIO ORDINIS.

Hinc iam Christianæ sapientiæ dignitatem, & præstantiam, ex eaque, quantum Diuinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statim ad rei præstantissimæ, maximeque expetendæ cognitionem, quasi fidei gradibus ascendere. In hoc enim multùm inter se differunt Christiana philosophia, & huius seculi sapientia, quòd hæc quidem naturalis tantùm luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non nisi

niſi poſt longos labores vix tandem inuiſibilia Dei contemplatur, primamq; omnium rerum cauſam & authorem agnoſcit, atq; intelligit: contrà verò illa humanæ mentis aciem ita exacuit, vt in cœlum nullo labore penetrare poſſit, atq; diuino ſplendore colluſtrata, primùm quidem æternũ ipſum luminis fontem, deindè quæ infra ipſum poſita ſunt, intueri: vt nos vocatos eſſe de tenebris in admirabile lumen, quod eſt apud Apoſtolorum principem, cum ſumma animi iucunditate experiamur, & credentes exultemus lætitia inenarrabili, 1. Petr. 2.

DE DEO. TABVLA 4.

RECTE igitur fideles, primò ſe credere profitentur in Deum —

- Cuius maieſtatem ex Hieremiæ ſententia incompræhenſibilẽ eſſe dicimus. Hier. 32. Lucem enim, vt ait Apoſtolus, inhabitat inacceſſibilem, quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt. 1. ad Tim. 6. Cùm enim ad Moiſen loqueretur, Non videbit me (inquit) homo, & viuet. Exod. 33. Nam vt mẽs noſtra ad Deum, quo nihil eſt ſublimius, perueniat, neceſsè eſt eam omninò à ſenſibus abſtractam eſſe: cuius rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus.
- Cui etiam philoſophi bonorum omnium perfectam vim & copiam tribuerunt, vt ab eo, tanquàm à perpetuo quodã, & inexhauſto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atq; naturas perfecta bona dimanent: quem ſapiẽtem, veritatis authorem & amantem, iuſtum, beneficentiſſimũ, & alijs nominib. appellauerunt, quibus ſumma, & abſoluta perfectio continetur: cuius immẽſam, & infinitam virtutem, omnem complentem locum, & per omnia pertingentẽ eſſe dixerunt
- Sed ex diuinis literis hoc multo meliùs conſtat & illuſtriùs, vbi dicitur inter alia, Ego ſum — { Via, / Veritas, / Et vita. } Ioan. 14.
- Quem
  - Cognoſcimus per —
    - Naturam, id eſt, humanam philoſophiam,
      - Ex ductu luminis naturalis,
      - Ab effectibus,
      - Et ab ijs, quæ ſenſibus percipiuntur.
    - Fidem, qua
      - Primùm, æternum ipſum luminis fontem aſſequimur.
      - Deindè, quę infrà ipſum poſita ſunt, intuemur.
  - Confitemur vnum ſolum, & non plures eſſe Deos. Nam cùm Deo ſummam bonitatem, & perfectionem tribuamus, fieri non poteſt, vt id, quod ſummum, atq; abſolutiſſimũ eſt, inueniatur in pluribus. Quòd ſi cui aliquid ad ſummum deeſt, eoipſo imperfectum eſt: quarè nec Dei natura illi conuenit. Deuter. 6. Exod. 20. Eſa. 44. 48. 41, Ad Epheſ. 4.

DE TRINITATE. TAB. 5.

CREdimus autem

- Vnitatem in eſſentia diuinitatis,
- Diſtinctionem in perſonis. Tres enim sũt in Diuinitate perſonæ, —
  - Patris, qui à nullo genitus eſt.
  - Filij qui ante omnia ſecula à patre genitus eſt.
  - Spiritusſancti, qui itidẽ ab æterno, procedit ex { Patre & Filio. }

Hæ tres perſonæ ſuis tantũ modò proprietatibus diſtinctę intelliguntur: Siquidẽ

- Pater ingenitus eſt,
- Filius à patre genitus,
- Spiritusſanct° ab vtroq; procedit.

Atq; ita triũ perſonarũ eandem eſſentiã confitemur: vt in confeſſione vera ſẽpiternę que deitatis,

- Et in perſonis proprietatem.
- Et in eſſentia vnitatem,
- Et ĩ Trinitate ęqualitatem piè & sãctè colendã credamus.

DE DEO

DE DEO PATRE, PRIMA SANCTISSIMÆ Trinitatis Persona, siue de opere creationis. TAB. 6.

PATREM, ex humanis rebus ducta simi litudine, sic dicimus, quemadmodū eū, a quo familia ꝓpagata est, cuiusq; consilio & imperio regitur, patrem vocabant: ita hac ratione factū est, vt Deū quem omniū rerum opificē & rectorem agnoscebāt, patrem appellari voluerint, Quē Symbolū Apostolicum confitetur

- Omnipotētem. Quo noīe, quod oībus in Trinitate personis est commune, intelligimus, nihil esse, nihil animo & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat. Valet autem hæc confessio ad
  - Fidē
    - Augendam. Nam cum Deum omipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item eius ditioni & imperio subiecta esse.
    - Confirmandam. Nulla enim res tam ad fidem & spem nostram confirmandam valet, quàm si fixum in animis nostris teneamus, nihil non à Deo fieri posse.
  - Omnem animi modestiā, & humilitatē nos instituit. Vñ & Petrus: Humiliamini, inquit, sub potēti manu Dei. 1. Pe. 5.
  - Immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin sæpius exclamet. Fecit mihi magna qui potens est. Luc. 1.
  - Denique hac fide præcipuè munitos nos esse oportet, cùm vel
    - Admiranda aliqua opera ad proximorum vsum & vtilitatem edere cogimur:
    - A Deo precibus impetrare aliquid volumus.
- Creatorem
  - cæli, sub quo continentur
    - Ornatus siderū cū distinctione temporū.
    - Angeli,
      - Boni, quos cum bona volūtate, id est, cum amore casto; quo illi adhærēt, creauit, simul in eis & cōdēs naturā, & largiens gratiā.
      - Mali, qui à Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atq; in obscurissimū terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt.
  - Et terræ quā
    - Super stabilitatem suā fundatā Deus verbo suo iussit in media mūdi parte consistere, effecitq; vt ascenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac nè aquarū vis illam innūdaret, terminum posuit, quem non transgrediētur, neq; conuertentur operire terram.
    - Non solum arboribus, omniq; herbarum & florum varietate conuestiuit, atq; ornauit, sed innumerabilibus etiam animātiū generibus, quemadmodum antea aquas & aera, ita etiam terras compleuit.
    - Ex qua sic formauit hominē,
      - Vt nō quidē naturæ ipsius vi, sed diuino beneficio immortalis esset & impassibilis:
      - Ad imaginem & similitudinē suam.
      - Cū
        - Libero arbitrio & imperio rationis.
        - Dono Iustitię originalis.
      - Ac vt cęteris animātib. ꝑesset.
  - De⁹ autem mundum fabricatus est,
    - Non ex materia aliqua sed ex nihilo.
    - Nulla vi aut necessitate, sed sua sponte ductus.
    - Propter solam bonitatem suam.
    - Sine exemplo aut forma extra ipsum posita quam sequeretur.
    - Vt quæ ab ipso effecta sunt infinita sua virtute cōseruet.

SVMMA ARTICVLI PRIMI.

His primi articuli verbis ea sententia subiecta est: Certo credò, ac sine vlla dubitatione profiteor, Deum Patrem, primam scilicet Trinitatis personam, qui sua omnipotenti virtute cœlum ipsum & terram, & omnia quæ cæli & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur ac regit, neq; solum eum corde credo & ore confiteor, verùm summo studio ac pietate ad illũ, veluti summum & perfectissimum bonum, contendo.

SENTENTIAE HVIVS CONFIRMATIO.

Hæc omnia breuiter quidem Propheta complexus est illis verbis: Tui sunt cæli & tua est terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti. Psal. 88. Sed multo etiam breuius Patres Niceni cõcilij, additis in Symbolo duobus illis verbis, Visibilium & Inuisibilium, significauerunt. Quæcũque enim rerum vniuersitate comprænhenduntur, atq; à Deo creata esse confitemur, ea vel sub sensum cadunt, & visibilia dicuntur: vel mente & intelligentia percipi à nobis possunt, quæ inuisibilium nomine significantur.

REGVLA.

Nec verò ita Deum creatorem atq; effectorem omnium credere oportet, vt existimemus, perfecto absolutoq; opere, ea quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita eius virtute constare potuisse. Nam quemadmodum, omnia vt essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est, ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidentia adesset, atq; eadem vi, qua ab initio constitutę sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. Sap. 11.

ALIA REGVLA.

Non solum autem Deus vniuersa quę sunt, sua prouidentia tuetur, atq; administrat, verum etiam quę mouentur, & agunt aliquid, intima virtute ad motum, atque actionem ita impellit, vt quantũuis secundarum causarum efficientiam non impediat, pręueniat tamen, cùm eius occultissima vis ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens testatur, Attingat à fine vsque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Sap. 8.

EPILOGVS.

Atque hęc de primi Articuli explicatione satis fuerint, si tamẽ illud etiam admonuerimus, creationis opus omnibus sanctę & indiuiduę Trinitatis personis commune esse. Nã hoc loco, ex Apostolorum doctrina, patrem creatorem cœli & terræ confitemur: in scripturis sacris legimus de filio, Omnia per ipsum facta sunt, Ioan. 1. & spiritusancto, Spiritus Domini ferebatur super aquas, Gene. 1, & alibi, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, Psal. 32.

ARTICVLVS II.

ET IN IESVM CHRISTVM FILIVM. eius vnicum, Dominum nostrum.

CONTINVATIO.

Cum igitur ex altissimo concidisset nostrum genus, subleuari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat, hominum, aut angelorum viribus. Quarè reliquum erat illud ruinę & malorum subsidium, vt Dei filij infinita virtus, assumpta carnis nostrę imbecillitate, infinitam tolleret peccati vim, & nos reconciliaret Deo sanguine suo.

DE FI-

DE FILIO DEI, SECVNDA IN DIVINA Trinitate persona: siue de generis humani redemptione. TAB. 7.

SECVNDam in Trinitate personam profitemur —

IESVM: Proprium enim hoc nomen est eius, qui Deus, & homo est, quod Saluatorem significat, non quidē fortuitò, aut hominum iudicio & voluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Quæ autem prætereà nomina prędicta sunt Dei filio diuinitùs imponenda, ad vnum hoc, IESVS, nomen referuntur. Cùm enim cætera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum vniuersæ salutis humanæ vim, rationemq; complexum est.

CHRISTVM, quod vnctū significat, ac honoris, & officij nomen est, nec vnius rei propriū, sed cōmune multorū. Nam —

Veteres illi patres nostri CHRISTOS appellabant —

Sacerdotes, qui populum assiduis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur.

Reges, quibus populorum gubernatio commissa est: ad eosq; pertinet maximè legum authoritatem tueri, & nocentium audaciam vlcisci.

} Quos Deus propter muneris dignitatem vngi pręceperat.

Prophetas etiàm vngendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij, cœlestia arcana nobis aperuerunt, atq; ad emendandos mores, salutaribus præceptis, et futurorum prædictione hortati sunt.

Et IESVS CHRISTVS Saluator noster cū in mūdum venit, triū personarū partes, & officia suscepit, —

Prophetæ, qui nos Dei voluntatem docuit, & à cuius doctrina orbis terrarum Patris cęlestis cognitionem accepit.

Sacerdotis, nō quidem ex ordine, ex quo in veteri lege Leuiticę tribùs sacerdotes extiterunt, verùm ex illo, de quo Dauid Propheta cecinit: Tu es sacerdos in æternum secūdum ordinem Melchisedech. Psal. 109.

Regis, —

Qui, vt angelus testatus est, regnabit in domo Iacob in æternū, & regni eius non erit finis. Luc. 1.

Quod quidem CHRISTI regnum spirituale est, atq; æternum, in terrisq; inchoatur, in cœlis perficitur.

Ac regis quidem officia admirabili prouidentia suæ præstat Ecclesiæ, ipse eam regit, ipse ab hostiū impetu, atque insidijs tuetur, ipse ei leges pręscribit: ipse non solum sanctitatem, & iustitiā largitur, verùm etiàm ad perseuerandū facultatem, & vires præbet.

} Atq; ob eas causas CHRISTVS dict⁹ est vnctus, ad illorū munerū functionem.

Filium eius vnicum: quibus verbis ostenditur, IESVM CHRISTVM esse filiū Dei, verum Deum, & verum hominē, genitum quidem, vt Deum, ante omnium seculorū ætates ex Patre: vt hominem verò, natum in tempore ex Maria Virgine, & quanquā duplicem eius natiuitatem agnoscamus, vnum tamē filium esse credimus. vna enim persona est, in quam diuina & humana natura conuenit.

Dominum nostrū. Multa in sacris literis de Saluatore nostro dicuntur, quorum alia habet à natura —

Diuina: vnde verè dicimus CHRISTVM esse omnipotentem, æternum, immensum.

Humana: vndè de illo dicimus, passum, mortuum, & sepultum esse, & resurrexisse.

Vtraq;, vt hoc loco, cū dñm nostrū dicimus, & hoc, quia { Patri est æqualis, Redemptor noster fuit, atque à peccatis nos liberauit.

SVMMA.

Hoc igitur credendum est, filium eiusdem esse naturę, eiusdem potestatis, & sapientię cum Patre, vt in Symbolo Niceno explicatiùs cōtinetur. inquit enim: Et in IESVM CHRISTVM filium eius vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.

ARTI-

ARTICVLVS III.

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRItu sancto, Natus ex Maria virgine.

CONTINVATIO.

Maximo quidē & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos è durissimi tyranni seruitute in libertatem vindicarit, ex ijs quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At vero si consilium etiam, & rationem, qua potissimum id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil diuina in nos beneficentia, ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse videbitur.

DE INCARNATIONE CHRISTI.

TABVLA, 8.

QVI

- Cōceptus est
  - In vtero virginis,
  - Non ex virili semine,
  - Sed supra omnem naturæ ordinem, Spiritussancti virtute.
- De Spiritu sancto: in qua conceptione tria sunt expēdenda
  - Primum, cum dicimus Dei filium Spiritussancti virtute conceptum esse, vnam hanc diuinæ Trinitatis personam, incarnationis mysterium non confecisse, sed tres illas personas omnes, eius fuisse authores, iuxta illam Christianæ fidei Regulam: Omnia quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque vnam magis quàm aliam, aut vnam sine alia agere.
  - Secundum: solent tamen sacræ literæ earum rerum, quę omnibus personis communes sunt, aliam alijs tribuere. Nam
    - Patri — Adscribunt — Summam omniū rerum potestatem,
    - Filio — Adscribunt — Sapientiam.
    - Spiritui sancto — Adscribunt — Amorem.
  - Tertium: in hoc mysterio effecta sunt quędam
    - Supra naturę ordinem, quod simul atque beata virgo Angeli verbis assentiens dixit, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secūdum verbum tuum, statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta est: atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus & perfectus homo fuit.
    - Naturæ vi, quòd ex purissimo virginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eoque naturam agnoscimus humanam: cum illud omnium hominum corporibus commune sit, vt ex matris sanguine formentur.
- Est homo factus
  - Ea ratione, quam mente nobis assequi non licet, nedum verbis explicare.
  - Ob eum finem, vt nos homines filij Dei renasceremus,
- Natus ex Maria virgine,
  - Sine vlla maternæ virginitatis diminutione, quo mō
    - Postea ex sepulchro clauso & obsignato egressus est, atque ad discipulos clausis ianuis introiuit.
    - Solis radij concretam vitri substantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt.
  - Egenus, & vt peregrinus in diuersorio, in vili pſepio, media hyeme, Luc. 2.

SVM-

SVMMA.

Huius Articuli hæc est sententia, eum ipsum Iesum Christum vnicum Dominum nostrum, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem suscepit in vtero virginis, non ex virili semine, vt alii homines, sed supra omnem naturæ ordinem Spiritussancti virtute conceptum esse, ita vt eadem persona Deus permanens, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat.

INCARNATIONIS FILII DEI MYSTERIVM, QVANTO pietatis studio sit recolendum, Regula Prima.

Deus Carnis nostræ humilitatem & fragilitatem subire voluit, vt humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. q̄ homo fuerit, qui idem verus & perfectns Deus sit.

REGVLA II.

Cauendum est, ne maximo nostro malo eueniat, vt quemadmodum illi in diuersorio Bethleem locus, vbi nasceretur, defuit: ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris inuenire non possit, vbi in spiritu nascatur.

REGVLA III.

Vt ille Spiritussancti virtute, supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusq́, atque ideò sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti nouam creaturam, in nouitate Spiritus ambulare, sanctitatem illam ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet.

ARTICVLVS IIII.

PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVcifixus, mortuus, & sepultus.

CONTINVATIO.

Hoc articulo veluti fundamento quodam, Christiana Religio, & fides nititur, eoq; posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti & intelligentiæ difficultatem affert, certe crucis mysterium, omnium difficilimū existimandum est, vixq; percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere.

DE PASSIONE CHRISTI.

TABVLA 9.

PASSus est Christus —

- Corpore. Nam captus, irrisus, varijs iniuriarum & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est.
- Anima, quod ad inferiorem eius partem attinet. Nam quòd humanam naturam verè assumpsit, necesse est fateri, etiam animo grauissimum dolorem sensisse. Quāuis enim personę diuinę, humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam cōiunctionem nihilo minus passionis acerbitatem sensit, quàm si ea coniunctio facta non fuisset, cum in vna Christi persona, vtriusq; naturę diuinæ & humanæ, proprietates seruatæ sint: Atque idcircò, quod erat passibile & mortale, passibile & mortale permansit: rursus vero quod impassibile & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit.
- Eo tempore, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret: Quod hoc loco ideò tam diligenter obseruari videmus —
  - Vt tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse possit.
  - Ac vt ijs verbis declaretur, illam saluatoris prædictionem exitu comprobatam esse: Tradent, inquit, eū gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum. Matth. 20.

DE MOR-

DE MORTE CHRISTI.

TABVLA. 10.

QVOD IEſum mortuum eſſe dicimus—

Id ſignificamus, eius animam à corpore diuiſam eſſe, neque tamen concedimus diuinitatem ſeiunctam à corpore, quin potius conſtanter credimus, & confiremur, anima eius à corpore diuiſa, diuinitatem tum corpori in ſepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam ſemper fuiſſe.

Sed illud in Chriſto Domino ſingulare fuit, quòd tunc mortuus eſt, cum ipſe mori decreuit, Iſai. 53. & locum & tempus in quo moreretur, ipſe ſibi conſtituit, Ioan. 10.

DE GENERE MORTIS.

TABVLA. 11.

GENVS HOC mortis, id eſt crucis, à Saluatore delectum eſt: vel

Quia ad humani generis redemptionem aptius, atq; accommodatius videretur, quemadmodum certè nullum turpius, atq; indignius eſſe potuit:

Vt vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret. Serpens enim, qui in ligno primos parentes vicerat, victus eſt à Chriſto in ligno crucis.

DE CHRISTI SEPVLTVRA.

TABVLA 12.

QVOD Chriſtum ſepultum fuiſſe confitemur—

Hoc quidem veluti Articuli pars non conſtituitur, quòd nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta ſunt. Nam ſi Chriſtum mortuum credimus, facile etiam nobis perſuaderi poteſt, eum ſepultum eſſe. Verum hoc additum eſt, primum, vt minus dubitare de morte liceat, cum maximo argumento ſit, aliquem mortuum eſſe, ſi eius corpus ſepultum probemus: deinde, vt reſurrectionis miraculum magis declaretur atque eluceat.

Neque verò—

Hoc ſolum credimus, Chriſti corpus ſepultum eſſe.

Sed—

Illud præcipuè, Deum ſepultum eſſe. nam cum diuinitas nunquàm diuiſa fuerit à corpore, quod in ſepulcro conditum eſt, rectè confitemur Deum ſepultum eſſe:

Deinde hoc loco duo imprimis ſunt obſeruanda:

Alterum, Chriſti corpus in ſepulcro nulla ex parte corruptum eſſe, de quo propheta ita vaticinatus erat: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Pſal. 15.

Alterum eſt, quod ad omnes huius articuli partes pertinet, ſepulturam ſcilicet paſſionem etiã, & mortem Chriſto Ieſu, vt homini, nõ vt Deo, conuenire. nam pati, & mori, in humanam tantum naturam cadunt, quanuis Deo etiam hæc omnia tribuantur, quoniam de illa perſona, quę ſimul perfectus Deus, perfectus homo fuit, rectè dici perſpicuum eſt.

EXHORTATIO AD CONTEMPLATIONEM Pasſionis Dominicæ.

Vtinam verò hæc myſteria in animis noſtris aſſiduè verſentur,& vnà cum Domino pati, & mori,& ſepeliri diſcamus,vt deinde,abiecta omni ſorde peccati, ad nouam vitam cum illo reſurgentes,aliquando tandem ipſius gratia & miſericordia,digni ſimus qui cœleſtis Regni & gloriæ participes efficiamur.

QVÆ RES IN HAC CONTEMPLATIONE potisſimum ſint ſpectandæ. TABVLA 13.

IN CHRIſti Pasſione hęc maximè ſunt cõſideranda——

Quis ille ſit,qui hæc omnia patitur,atq; vt vno verbo complectamur, patitur Ieſus Chriſtus, Deus & homo, patitur Creator pro ijs,quos ipſe condidit, patitur Dominus pro ſeruis,patitur is,per quem Angeli,homines, cœli, elemẽta facta ſunt,ille,inquam,in quo,per quem,& ex quo ſunt omnia.

Quanta fuerit Paſſionis huius acerbitas.Quod ſic æſtimatur,——

- Ac primùm quidem, nulla fuit eius corporis pars, quæ grauiſſimas pœnas non ſenſerit.
- Præterea omnium & generum & ordinum homines conuenerũt in vnum aduerſus Dominum,& aduerſus Chriſtum eius. Pſal.2.
- Iam verò in cruce ipſa acerbitatem ne,an ignominiã,an vtrunque ſimul queremur? Augebat verò pœnarum magnitudinem ipſa Chriſti Ieſu corporis conſtitutio & habitus, quod quanto cæteris fuit perfectius & temperatius, eo acriorem ſentiendi vim habuit.

Ob quam cauſam paſſus fuerit Chriſtus, ſi quis quærat,hãc potiſſimam fuiſſe inueniet, præter hæreditariam labem primorum parentum, vitia & peccata, quæ homines à mundi origine,vſq; ad hanc diem admiſerunt, ac deinceps vſq; ad conſummationem ſeculi admiſſuri ſunt.

In quem finem hæc omnia pati voluerit, ex quo colliguntur paſſionis huius cõmoda,——

- Primùm igitur Domini Paſſio,peccati liberatio fuit.
- Deinde,à Dæmonis tyrannide nos eripuit.
- Pœnam,prætereà peccatis noſtris debitam perſoluit.
- Tum verò quia nullum gratius & acceptius Deo ſacrificium offerri potuit, Patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum & propitium reddidit.
- Poſtremò, quoniam peccata ſuſtulit,cœlorum etiam aditum, communi generis humani peccato interclusum, nobis patefecit.
- Verùm præter hæc immenſa beneficia, illud etiam maximum conſecuti ſumus,vt in hac vna Paſſione, omnium virtutum clariſſima exempla habeamus,Patientiæ,humilitatis, charitatis, manſuetudinis, obedientiæ, conſtantiæ, &c. Vt verè dicere poſſimus, Saluatorem noſtrum, quæcunq; vitæ præcepta toto prædicationis ſuæ tẽpore verbis nos docuit, ea omnia vno paſſionis die in ſeipſo expreſſiſſe.

ARTICVLVS V.

DESCENDIT AD INFEROS, tertia die reſurrexit à mortuis.

CONTINVATIO.

Maximè quidem refert noſſe gloriam ſepulturę Domini noſtri Ieſu Chriſti, de qua proximè dictum eſt. Sed plus intereſt fidelis populi, cognoſcere illuſtres triumphos, quos ex deuicto Diabolo & ſpoliatis inferorum ſedibus deportauit.

DE DESCENSV AD INFEROS.

TABVLA 14.

IN HOC primo Articuli quinti mẽbro, tria in primis cõſiderari debent,

- Quàm varia ſit vocis, Inferni, ſignificatio. Nam Inferorũ nomen hoc loco non pro ſepulcro accipitur, ſed abdita illa ſignificat receptacula, in quibus animæ detinentur, quæ cœleſtem beatitudinem non ſunt cõſecutæ. Neq; tamen ea receptacula vnius & eiuſdem generis ſunt omnia.
  - Eſt enim teterrimus & obſcuriſſimus carcer, vbi perpetuo & inextinguibili igne damnatorum animę ſimul cum immũdis ſpiritibus torquẽtur, qui etiã gehẽna, abyſſus, & propria ſignificatione Infernus vocatur.
  - Præterea eſt purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ, expiantur, vt eis in æternam Patriã ingreſſus patere poſſit, in quam nihil coinquinatum ingreditur, Apoc. 21.
  - Tertium poſtremò receptaculi genus eſt, in quo animę ſanctorum ante Chriſti Domini aduẽtum excipiebãtur: ibiq; ſine vllo doloris ſenſu, beata redemptionis ſpe ſuſtẽtati, quieta habitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas, qui in ſinu Abrahæ Saluatorẽ expectabant, Chriſtus Dominus ad Inferos deſcendens liberauit.
- Quæ differẽtia ſit inter deſcenſum Chriſti & aliorum. Differt autẽ bifariam
  - Primò,
    - Cæteri enim omnes captiui deſcenderant.
    - Ipſe verò inter mortuos liber & victor, ad profligandos Dæmones, à quibus illi ob noxam incluſi & conſtricti tenebantur, deſcendit.
  - Præterea
    - Alij omnes, qui deſcẽderunt, partim pœnis acerbiſſimis torquebantur, partim verò, vt alio doloris ſenſu carerent, tamẽ Dei adſpectu priuati, & ſpe beatæ gloriæ, quam expectabant, ſuſpenſi torquebantur.
    - At Chriſtus Dominus deſcẽdit, non vt aliquid pateretur, verũm vt ſãctos & iuſtos homines, ex miſera illius cuſtodię moleſtia liberaret, eiſq; paſſionis ſuæ fructum impartiret.
- Quibus de cauſis Chriſtus ad Inferos deſcẽderit. Quarum
  - Prima eſt, vt ereptis Dæmonũ ſpoliis, ſanctos illos Patres, cæteroſq; pios è carcere liberatos, nõ ſolum qui poſt Aduentum Domini in lucem editi erant, ſed qui illum poſt Adam antecelſerãt, ſecũ adduceret in cœlũ: vel qui vſq; ad finem ſeculi futuri ſunt, paſſionis ſuæ beneficio dignos redderet.
  - Eſt illa præterea cauſa, cur deſcẽderit ad Inferos Chriſtus Dominus, vt ibi etiam quemadmodum in cœlo & in terris, vim ſuam poteſtatemq; declararet, & omnino, vt in nomine eius omne genuflectetur, cœleſtium, terreſtrium, & Infernorum. Philip. 2.

SVMMA.

In priori parte hoc nobis credendum proponitur, Chriſto iam mortuo, eius animam ad Inferos deſcendiſſe, ibiq; tam diu manſiſſe, quàm diu eiuſdem corpus in ſepulcro fuit.

REGV-

REGVLA I.

Eadem Christi persona, eodem tempore & apud inferos fuit, & in sepulchro iacuit: propterea quòd, quanuis anima à corpore discesserit, nunquàm tamen diuinitas vel ab anima, vel à corpore separata est.

REGVLA II.

Verum & si Christus ad inferas descendit, nihil de eius summa potestate detractum est: neque eius sanctitatis splendor macula aliqua adspersus, cùm potius hoc facto, verissima esse omnia, quæ de illius sanctitatis celebrata erant, eumq; filium Dei esse, quemadmodum anteà tot prodigijs declarauerat, apertissimè comprobatum sit.

DE RESVRRECTIONE CHRISTI A MORTVIS.

TABVLA 15.

VERVM vt hui⁹ Articuli vim & sensum melius perspiciamus, tria nobis inuestiganda & cognoscenda sunt:

- Primũ quidẽ, quare necesse fuerit Christũ resurgere: quod ideò factum cõfitemur,
  - Vt Dei iustitia ostenderetur, à quo maximè decebat eũ extolli, qui vt illi obtemperaret, depressus, atq; omni ignominia affectus erat.
  - Præterea, vt fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest.
  - Deinde, vt spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur, fore vt nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui conditionem consequantur necesse est.
  - Postremò, vt salutis & redemptionis nostræ mysterium absolueretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberauit: resurgens verò, præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus.
- Deinde, quę à resurrectione christi exempla petere debeamus, nẽpe duo, quorum
  - Alterum est, vt, postquàm peccati maculas eluimus, nouum vitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceat.
  - Alterum est, vt in eo vitæ instituto ità perseueremus, vt, adiuuante Domino, à iustitiæ via, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus.
- Quantũ vtilitatis Domini resurrectio fidelibus attulerit. Nam
  - In resurrectione Deum esse immortalẽ, plenum gloria, mortis & diaboli victorem, agnoscimus, quod de Christo Iesu sine vlla dubitatione credendum & confitendum est.
  - Deinde Christi surrectio nobis etiam corporis resurrectionem pepe-rit, tum quia eius mysterij causa efficiens fuit, tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus.
  - In summa: hoc maximè resurrectione sua Dominus effecit, vt qui anteà vnà cum illo peccatis & huic seculo mortui eramus, cum illo etiã ad nouam vitæ institutionem & disciplinam resurgeremus.

SVMMA.

Postquam Christus Dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die vesperè sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu, corpus Domini è cruce depositum, in propinqui horti monumentum nouum intulerunt: tertio à morte die, qui fuit Dominicus, summo manè illius anima corpori iterum coniuncta est.

NECESSITAS.

Huius Articuli fidem cùm D. Augustinus admiraretur, ita scripsit: Non magnum est, credere quia mortuus est Christus: hoc & pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt quia mortuus est. Fides Christianorum, resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse.

REGVLA I.

Sed resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum à mortuis excitatum esse,

esse, quod multis alijs commune fuit, sed sua vi ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit & singulare.

REGVLA II.

Quin illud etiam præcipuum Christi fuit, quòd, ipse primus omnium hoc diuino resurrectionis beneficio affectus est. Ad Coloss. 1. Apoc. 1. Nam & si ante Christum multi alij à mortuis excitati sint, omnes tamen ea conditione reuixerunt, vt eis iterum moriendum esset: at Christus Dominus ita resurrexit, morte subacta & oppressa, vt mori amplius non possit.

REGVLA III.

Nec id prætereundum est, quòd tertia die Christus resurrexisse dicitur Vt enim diuinitatem suã declararet, resurrectionem ad finem seculi differre noluit: Rursus verò, vt eum verè hominem, vereq; mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die resurrexit, quod temporis spatium ad veram mortem comprobandam satis esse videbatur.

ARTICVLVS VI.

ASCENDIT AD COELOS, SEDET AD dexteram Dei Patris omnipotentis.

CONTINVATIO.

De Christo Iesu illud etiam fideles sine vlla dubitatione credere oporret, eum perfecto iam & absoluto redemptionis nostræ mysterio, vt homo est, in cœlum corpore & anima asscendisse: nam vt Deus est, nunquam ab eo abfuit, vt qui diuinitate sua loca omnia compleat.

DE ASSCENSIONE CHRISTI. Tab. 16.

HIC Articulus duab⁹ cõstat senteñtijs:

- Asscendit ad cœlos: Quib⁹ verbis exprimitur
  - Modus asscensionis, quo docemur
    - Asscendisse Christũ sua virtute, non aliena vi sublatum, quẽadmodũ Elias, qui igneo curru in cœlum euectus est. 4. Reg. 2.
    - Neque vero solum vt Deum præpotenti diuinitatis virtute in cœlos asscendit, sed etiam vt homo est.
  - Causę propter quas Christ⁹ Dñs in cœlos asscendit.
    - Primum.n. asscendit, propterea ꝙ eius corpori, quod immortalitatis gl'ia in resurrectione donatũ fuerat, non terrenę huius & obscuræ habitationis loc⁹, sed altissimũ & splendissimũ cœli domiciliũ conueniret.
    - Deinde, vt regnũ suum non esse ex hoc mundo, re ipsa comprobaret.
    - Sed illud etiam Dominus noster in cœlum asscendens efficere voluit, vt nos eum ascendentem mente & desiderio prosequeremur, & in cęlum nos cogitatione conferamus.
    - Asscendit etiam in cęlũ ex Apostoli sñia, vt apparet nunc vultui Dei ꝑ nobis, & apud Patrem Aduocati officio fungatur. Heb. 9. 1. Ioan. 2.
    - Parauit deniq; nobis locũ, quod ẽt se facturũ ꝓmiserat, atq; omniũ nostrũ noĩe caput ipse Iesus Christus venit in cœlestis gloriæ possessione.
  - Effectus siue cõmoda asscẽsionis Christi.
    - Primum enim fidei nostræ merito maximus cumulus accessit. Nam fides earum rerum est, quæ sub adspectum non cadunt, atq; ab hominum ratione ac intelligentia remotæ sunt.
    - Præterea ad confirmandam spem in cordibus nostris magnũ habet momentum. Inde enim in magna spe sumus, fore vt nos etiam eius membra illuc ascendamus, atq; ibi cum capite nostro cõiungamur.
    - Deinde hoc quoq; vel maximum beneficiũ consecuti sumus, quod amorem nostrum ad cœlum rapuit, ac diuino spiritu inflammauit.
    - Accedit etiam, ꝙ in terris domum suam, id est, Ecclesiam amplificauit, quę Spiritussancti virtute, & ductu gubernaretur, varia dans hominibus dona, secundum mensuram donationis suæ.
    - Ad extremum verò, Christi ascensus, non solũ veluti exẽplar nobis propositus est, quò alte spectare, & spiritu in cœlum ascendere discamus, sed diuinã etiã virtutem, qua id efficere possimus, largitus est.
- Sedet ad dexterã Dei Patris omnipotẽtis: Quibus verbis vtimur ad explicandũ Christi gloriam, quã vt homo præ cæteris omnibus adeptus est, eumq́; in Patris dextera esse confitemur. Sedere aũt, hoc loco non situm & figuram corporis significat, sed eã regiæ, summæq; ꝑtatis ac gloriæ firmã & stabilẽ possessionem, quam à Patre accepit, declarat. Quam gloriã adeò constat propriã & singularem Domini esse, vt cuius alij creaturæ naturæ conuenire non possit. Ad quem enim Angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis? Heb. 1.

REGV-

REGVLA I.

In huius Articuli explicatione illud primum obseruare oportebit, cætera omnia misteria ad ascēsionem, tanquam ad finem, referri, in eoq; omnium perfectionem & absolutionem contineri.

REGVLA. II.

Præterea alia Symboli capita, quæ ad Christum Dominum pertinent, summam eius humilitatem & contemptionem ostendunt. At vero ꝙ eum superiori articulo à mortuis resurexisse, nunc vero in cœlum ascendisse, & ad Dei Patris dexteram sedere confitemur, nihil ad eius summam gloriam diuinamque Maiestatem declarandam, magnificentius dici aut admirabilius potest.

ARTICVLVS VII. INDE VENTVRVS EST IVDICARE VIuos, & mortuos.

CONTINVATIO.

Tria sunt Domini nostri Christi ad suam Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera: redemptionis, patrocinij & iudicij. cum autem superioribus Articulis ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse, ascensu etiam in cœlum, nostrum causam, & patrocinium in perpetuum susceptum constet, sequitur, vt eius iudicium hoc articulo declaretur.

DE IVDICIO EXTREMO.

TABVLA 17.

Inde
- Venturus est, Acto. 1. Sacrę aūt literę duos filii Dei aduentus esse testantur:
  - Alterum cum salutis nostræ causa carnem assumpsit, & homo in virginis aluo effectus est.
  - Alterum, cum in consummatione seculi, ad iudicandos omnes homines veniet, & is vocatus dies Domini, quæ sicut fur veniat. 1. Thessa. 5.
  - De die autem illa & hora nemo scit. Mar. 13. Signa tamen, quæ scriptum iudicium hoc antecessura testatur, tria sunt pręcipua:
    - Prædicatio Euangelij in vniuerso orbe. Matth. 24.
    - Discessio, Antichristus. — 2. ad Thessalon. 2.
- Iudicare viuos & mortuos: Act. 10. In quo iudicio tria sunt cōsideranda —
  - Primo, duo obseruāda sunt tempora, in quibus vnicuiq; necesse est in conspectum Dn̄i venire, & singularū cogitationū, actionū, verborum deniq; omniū rationem reddere, demumq; iudicis præsentem subire sententiam:
    - Primū est, cum vnusquisq; nostrum migrat e vita, nā statim ad Dei Tribunal sistit̄, ibiq; de oībus iustissima quęstio hr̄, quæcunque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit vnq̄. Atque hoc priuatū vocatur iudicium.
    - Alterū vero, cum vno die atque vno in loco oēs simul homines ad tribunal iudicis stabūt, vt omnib, oīum seculorū hominibus inspectātibus, & audiētibus, singuli, qđ de ipsis decretū & iudicatum fuerit, cognoscāt: hoc autem generale iudicium appellatur.
  - Deinde forma: Quę autem iudicij forma & ratio futura sit, cum ex Danielis oraculis, tum ex Sanctorum Euangeliorum & Apostoli doctrina, facile erit cognoscere.
  - Postremo sententia, quæ a Iudice pronuncianda sit:
    - Christus. n. Saluator nr̄, lætis oculis pios a dextris stantes intuēs, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronunciabit, Venite benedicti Pr̄is mei, possidete regnū, quod paratū est vobis à constitutione mūdi. Matt. 25.
    - Deinde ad eos qui a sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiā in eos effundet his verbis: Discedite à me maledicti in ignē æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius.
      - Ex quibus verbis Theologi duplicem colligunt pœnam:
        - Damni vnam, qua damnati, priuantur adspectu Dei. ibi, Discedite.
        - Alteram sensus, quòd sensu corporis percipiatur. ibi, In ignem æternum.

SVMMA.

Huius Articuli ea vis est & ratio, summo illo die Christum Dominum de vniuerso hominum genere iudicaturum esse. Hæc autem veritatis formula, iure vna ex duodecim fidei Christianæ Articulis constituta est, vt si quorum animi in prouidentia & iustitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur.

REGVLA I.

Verùm Christo Domino non solum vt Deo, sed etiam vt homini hoc iudicium datum esse, sacræ literæ declarant. Quanuis enim iudicandi potestas omnibus sanctę Trinitatis personis communis sit: præcipuè tamen filio eam tribuimus, quòd ipsi quoq; sapientiam conuenire dicimus.

REGVLA II.

Decebat autem maximè, à Christo Domino hoc iudicium exerceri, vt, cùm de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicē videre, & auribus sententiam, quę proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere.

REGVLA III.

Ac pręterea ęquissimum erat, vt homo ille qui iniquissimis hominum sententiis cōdemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur.

APPENDIX.

DE NECESSITATE IVDICII GENERALIS: QVAE CAVSA fuerit, cur pręter priuatum de singulis, alterum etiam de vniuersis hominibus iudicium exerceretur.

CAVSA PRIMA.

Cum vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filii Parentum imitatores, reliqui sint libri, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores: quibus rebus ipsorum mortuorum pręmia, & pœnas augeri necesse est, cùm hęc vel vtilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quàm extremus veniat mundo dies, ęquum erat de vniuersa hac rectè, aut perperàm factorum dictorumq; ratione perfectam quęstionē haberi, quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum iudicio.

SECVNDA CAVSA.

Accedit etiam, quòd, cùm piorum fama sępe lędatur, impii verò innocentię laudę commendentur: diuinę iustitię ratio postulat, vt pii ereptam iniuria apud homines existimationem in publico vniuersorum hominum conuentu & iudicio recuperent.

CAVSA TERTIA.

Deinde verò boni & mali homines quęcunq; in vita egerunt, cum nō sine corporibus egerint, omnino sequitur, vt benefacta siue malefacta ad corpora etiam pertineant, quę actionum ipsarum instrumentum fuerunt.

QVARTA CAVSA.

Postremò, quoniam in aduersis, & secundis hominum rebus, quę promiscuè nonnunquàm bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia & iustitia geri ac gubernari, par fuit, non solùm bonis pręmia, improbis supplicia in futuro seculo constitui, verùm etiam publico ac generali iudicio decerni, quo omnibus notiora & illustriora fierent, atque vt Deo iustitię & prudentię laus ab omnibus tribueretur, pro iniusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorari interdum, vt homines, solebant, cum improbos valentes opibus, & honoribus florentes, animaduerterent.

EPILOGVS.

Atque sic proposito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat, vt cognita Dei iustitia, illi nè deficerent, hi à malis, ęterni supplicii metu atq; expectatione, reuocarentur.

2. COR. 5.

Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

ECCLESIASTICI 7.

In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in ęternum non peccabis.

ARTI-

ARTICVLVS VIII.
CREDO IN SPIRITVMSANCTVM.
CONTINVATIO.

Hactenus,quæ ad primam & secundam sanctę Trinitatis personam pertinebant, quãtum propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt,sequitur nunc,vt illa etiam,quæ in symbolo de tertia persona,hoc est,de spiritusancto traduntur,explicentur.

DE SPIRITV SANCTO, TERTIA SANCTISsimæ Trinitatis persona,siue de sanctificatione Ecclesiæ. TABVLA. 18.

HVIVS Articuli explicatio consistit in —
- Nominis notione, quod est
  - Commune etiam { Patri & Filio } vterq; enim & { Spiritus est, & Sanctus.
  - Proprium Spirituisancto nomen tributum non est, cum eius productio, spiratio & processio appelletur. Procedit enim à { Patre & Filio } Tanquàm ab vno principio æterna ꝓcessione,& tertia dr̄ in Trinitate pſona.
- Vt intelligamus spiritumsanctum ęque ac patrem, & Filium, Deum esse, eidẽ ęqualem,æque omnipotentem,æternum,& infinitæ perfectionis, summum bonum ac sapientissimũ,eiusdemq; cum Patre,& Filio naturæ,id cum pluribus sacræ scripturę testimonijs,tum communi probatur baptizandi formula, In nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. Si enim pater Deus est, & filius Deus, omnino fateri cogimur, etiam Spiritumsanctum,qui cum eis pari honoris gradu coniungitur,Deum esse.
- Cognitione effectuum.Habet enim spiritussanctus quosdã admirabiles effect°,& amplissima munera, quorum ꝑcipuos, & maxime proprios effectus Esaias 11. Prophetiæ suæ cap.enumerat 7.Spiritum videlicet { Sapientiæ, Intellectus, Consilij, Fortitudinis, Scientiæ, Pietatis, Timoris Dñi. } Hæc Spiritus sancti dona vocãtur,ex quibus Christianæ vitæ ꝑcepta haurimus, sentireq; possumus, an Spiritus sanctus in nobis sit.

REGVLA.

Proinde,quæcunque bona & beneficia à Deo in nos collata sunt,(quid autem habemus,quod à Deo,vt inquit Apostolus,non acceperimus? 1.Cor.4) ea nobis spiritus sancti concessu & munere data esse,pio & grato animo agnoscere debemus.

EPILOGVS.

Verum præ cæteris eius amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, quæ nos iustos facit, signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Hæc enim mentem nostram actissimo amoris vinculo Deo iungit: ex quo fit, vt summo pietatis studio accensi, nouam vitam instituamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & verè simus. 1.Ioan.3.

ARTICVLVS IX. CREDO
SANCTAM ECCLEAM CATHOlicam,Sanctorum Communionem.

CONTINVATIO.

Pendet hic à superiori, quia cum iam demonstratum sit, spiritumsanctum omnis sanctitatis fontem, & largitorem esse,nunc ab eodem Ecclesiam sanctitatem donatam confitemur.

DE EC-

DE ECCLESIA CATHOLICA.

TABVLA 19.

HIC Articulus complectitur —

- Sanctã Ecclesiã Catholicã: quæ
  - Dicitur
    - Domus & ædificium Dei, 1. Timot. 3.
    - Grex ouiũ Christi, quarum ille ostium est.
    - Sponsa Christi, 2. Cor. 11. ad Ephes. 5.
    - Corpus Christi, ad Ephes. 1. ad Colos. 2.
    - Et hæc singula plurimùm valẽt ad fideles excitandos, vt se dignos immẽsa Dei clementia & bonitate præbeãt, qui eos, vt populus Dei essent, elegit.
  - Significat Ecclesia euocationem: verùm scriptores posteà vsurparunt pro concilio, & cõcione. Est, vt ait S. Augustinus, populus fidelis, per vniuersum orbem dispersus.
  - Differt ab
    - Aliis rebus publicis.
      - Illæ enim humana ratione & prudentia nituntur.
      - Hæc autem, Dei sapientia: vocauit enim nos —
        - Intimo quidem spiritussancti afflatu, qui hominum corda aperit.
        - Extrinsecus autem, Pastorum & prædicatorum opera ac ministerio.
    - Synagoga, id est, cõgregatione populi fidelis olim sub lege positi. Nã, vt docet Augustinus —
      - Hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena & caduca tantùm bona spectaret:
      - Christianus verò populus, meritò non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia terrenis & mortalibus rebus cõtemptis, cœlestes & æternas tantũmodo consectatur.
  - Diuiditur in —
    - Triumphantem, quæ est cœtus ille clarissimus & felicissimus beatorum spirituum, & eorum qui de mundo, de carne, de iniquissimo Dæmone triumpharunt, & ab huius vitæ molestiis, liberi ac tuti, æterna beatitudine fruuntur.
    - Militantem, quæ est cœtus omniũ fidelium, qui adhuc in terris viuũt: & ideo militans vocatur, quòd illi cũ immanissimis hostibus, mũdo, carne, Satana perpetuum sit bellũ. In qua duo sunt hominũ genera:
      - Bonorum, qui nõ solum fidei professione, & communione sacramẽtorum, sed etiã spiritus gratia, & charitatis vinculo inter se coniuncti, & colligati sunt.
      - Improborum, qui eorundem quidem sacramentorum participes, eandem quoque quam boni fidem profitentur, & vita ac moribus sunt dissimiles.
  - Notas seu proprietates habet quatuor: vt sit —
    - Vna: Nam vna, inquit, est columba mea, vna est speciosa mea. Cant. 6.
    - Sancta vel
      - Quòd Deo consecrata dedicataq; sit.
      - Quia veluti corpus cum sancto capite Christo Domino, totius sanctitatis fonte, coniungatur.
    - Catholica, id est, vniuersalis: quoniam à solis ortu vsq; ad occasum, vnius fidei splendore diffunditur. Augustinus.
    - Apostolica: Etenim spiritussanctus qui Ecclesiæ præsidet, primùm quidem Apostolis tributus est: deinde verò summa Dei benignitate, semper in Ecclesia mansit.
- Sanctorũ communionem, hoc est —
  - Societatem sanctorum, ad quam nos inuitat D. Ioannes Euangelista: *Vt & vos, inquit, societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & cum filio eius Iesu Christo*, 1. Ioan. 1. Est autem hic articulus non solùm quædã reinterpretatio superioris, doctrinaq; vberrimorum fructuum, sed etiam quis vsus mysteriorũ esse debeat, quæ symbolo continẽtur, declarat. Vnitas enim spiritus, quo Ecclesia Catholica regitur, efficit, vt quidquid in eam collatum est, commune sit.
  - Communionem
    - Sacramentorũ, quibus fideles veluti sacris vinculis Christo cõnectũtur.
    - Donorum
      - Non eorum tantùm, quæ homines charos Deo, ac iustos reddunt,
      - Sed gratia etiam gratis datæ, vt sunt, scientia, Prophetia, donũ linguarũ, ac miraculorum.
    - Quibus fruũtur
      - Qui in charitate vitã Christianam degunt, iustiq; & chari Deo sunt.
      - Membra verò mortua, fructũ eorũ spirituale nõ percipiũt, tametsi huius corporis mẽbra esse nõ desinunt.

QVI

QVI HOMINES A CATHOLICA EXCLVdantur Ecclesia. TABVLA 20.

AB Ecclesia excluduntur
- Tria tantummodo hominum genera:
  - Primo quidem Ethnici & infideles, quòd in Ecclesia nunquàm fuerũt, neque eam vnquàm cognouerunt, nec vllius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt.
  - Deinde vero hæretici atque schismatici, qa ab Ecclesia desciuerũt.
    - Neq; enim illi magis ad Ecclesiam spectant, q̃ trãsfugæ ad exercitum pertineant, à quo defecerunt.
    - Non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, vt qui ab ea in iudicium vocentur, puniantur, & anathemate damnentur.
  - Postremo etiam excommunicati, quod Ecclesiæ iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant.
- De cæteris autem, quanuis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est, idq; fidelibus tradendum assiduè: vt si forte Ecclesiæ Antistitum vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi certo sibi persuadeant.

ARTICVLVS X.

REMISSIONEM PECCATORVM.

CONTINVATIO.

Hunc articulum, non solum diuinum aliquod mysterium, etiam ad salutem comparandam maxime necessarium continere, satis illud indicat, quòd Saluator noster Paulo ante ascensum in cœlum, de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, vt intelligerent scripturas: Oportebat, inquit, Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hierosolyma. Luce 24.

DE REMISSIONE PECCATORVM.

TABVLA 21.

ARTIculi huius summa hæc est, in Ecclesia catholica reperiri
- Non solum remissionẽ peccatorum, in qua tria maxime sunt spectanda:
  - Cuius virtutis sit, peccata remittere. Constat enim ab vno Deo peccata hominibus cõdonari, neq; ad alium authorem, quam ad summã eius bonitatem, & potentiam tam munificum opus referendum esse. Ego sum, inquit ipse Dñs per prophetã, qui deleo iniquitates tuas. Isai. 43.
  - Qua ratione Deus clementissimus pater, mundi peccata delere constituerit, sanguine enim vnigeniti filii sui, scelera nostra expiari voluit, vt pœnam quam nos pro peccatis cõmeruimus, vltro ille psolueret, iustusq́ue pro iniustis dãnaret, innocẽs pro reis morte acerbissima afficeret.
  - Quibus veluti instrumentis hæc conferatur venia. Nam per sacramenta solum si eorum forma seruetur, peccata remitti possunt: aliter vero nullum ius à peccatis soluendi Ecclesiæ datum est.
- Sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse, qua si ritè & secũdum leges, à Christo Domino præscriptas, sacerdotes vtantur, verè peccata remitti, & condonari credendum est. Hoc vero admirabile, & diuinum munus antequàm Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impartitum est, sed——
  - Primus omnium Christus Saluator nr̃ vt homo, cum idem verus Deus esset, hoc munus à cœlesti patre traditũ accepit.
  - Deinde Christus eam potestatẽ episcopis & presbyteris in Ecclesia cõcessit: Accipite, inquit, spiritũS. Quorũ remiseritis peccata remittunt eis: & quorum retinueritis, retẽta sunt. Ioã. 20. Verũ Christus sua authoritate, cæteri vt Christi ministri, peccata dimittunt.

REGV-

REGVLA I.

Neque vero existimandum est, hanc potestatem certis quibusdam peccatorum generibus definitam esse. Nullum enim tam nefarium facinus vel admitti, vel cogitari potest, cuius remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat. Quemadmodum etiam nemo adeo improbus, & scelestus fuerit, quem si erratorum suorum verè pœniteat, certa ei veniæ spes proposita esse non debeat.

REGVLA II.

Sed neque hæc eadem potestas ita circunscribitur, vt præfinito solum aliquo tempore ea vti liceat. Nam quacunque hora peccator ad sanitatem redire voluerit, reijciendum non esse docuit Saluator noster Matth. 18.

REGVLA III.

Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne tam ampla veniæ facultate proposita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, vel ad peccandum faciliores, vel ad resipiscendum tardiores reddantur: in altero enim cùm iniuriosi & contumeliosi in hanc diuinam potestatem manifestè deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero vero magnopere verendum est, ne morte occupati, frustra peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate & procrastinatione merito amiserunt.

ARTICVLVS XI. CARNIS RESVRRECTIONEM.

CONTINVATIO.

Magnam huius articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabiliendam, id maxime ostendit, quòd diuinis literis non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. Quod quidem cum in alijs symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest hoc veluti firmissimo fundamento salutis nostræ spem nixa esse. Nam vt Apostolus ratiocinatur, Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra inanis est & fides vestra. 1. Cor. 15.

DE CARNIS RESVRRECTIONE.

TABVLA 22.

AD HVius articuli explicationé pertinent resurrectionis

Definitio. Est autem resurrectio, authore Damasceno, ad eum statum vnde cecideris, reuocatio: & inter præcipua Dei numeratur opera. Quemadmodum enim omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet.

Significatio: Nam resurrectio hominum, in hoc articulo carnis resurrectio appellatur: vt duarum partium, animæ & corporis quibus homo constat, alteram tãtum, nempe corpus, corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum est, redire, animam vero incorruptam manere intelligamus.

Differentia: Neq; enim par omnium Conditio est futura, sed resurgent: { Qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, Qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Ioan. 5.

Qualitas. Non enim corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ veritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus: Nihil tunc vitij, inquit, in corporibus existet: Qui enim vel ab ipso ortu, oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi atque omnino manci, & quibusuis membris debiles, integro ac perfecto corpore resurgent.

Causa finalis: Idcirco autem porpora excitanda sunt, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. 2. Cor. 5.

Habebunt autem sanctorum rediuiua corpora insignia, quædam & pręclara ornaméta, quibus multo nobiliora futura sint, quàm vnquàm antea fuerint. Pręcipua vero sunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina à Patribus obseruatæ. De quibus in sequenti vide tabula.

DE DOTIBVS ANIMAE BEATAE.

TABVLA 23.

QVATVOR dotes habebunt corpora rediuiua, quarum

Prima est, impassibilitas, munus scilicet & dos, quę efficit, ne molesti aliquid pati, vllo ve dolore aut incommodo affici queant.

Altera claritas, qua sanctorum corpora, tanquàm sol fulgebunt, quam Apostolus interdum gloriam, ad Philip. 3. modo claritatem appellat, 1. Corint. 15. Est vero claritas hæc fulgor quidam, ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita vt sit quædam communicatio illius beatitudinis, quæ anima fruitur.

Tertia est illa, quam agilitaté vocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facilimeq; in quancunq; partem anima voluerit, ita moueri poterit, vt ea motione nihil celerius esse queat,

Quarta ea est, quæ vocatur subtilitas: cuius virtute corpus animæ imperio omnino subijcietur, eiq; seruiet, & ad nutum præsto erit. Seminatur enim corpus, animale, inquit Apostolus, surget corpus spirituale. 1. cor. 15.

DE RE-

DE RESVRRECTIONIS FRVCTIBVS.

TABVLA. 24.

INTER FRVctus, qui ex resurrectionis articulo capiûtnr, sunt ij:

- Quòd in eorum morte, qui nobis necessitudine vel beneuolentia coniuncti sunt, facile tum alios, tum nosipsos consolabimur.
- In omnibus etiam alijs ærumnis & calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio, summam nobis doloris leuationem afferet.
- Præterea hoc plurimum valebit ad persuadendum fidelibus populis, vt rectam vitam, integram ab omniq; prorsus peccati labe puram, agere quàm diligentissimè curent.
- Contra vero nulla res maiorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesq; à sceleribus auocandos, quàm si sepius admoneatur, quibusnam malis & cruciatibus improbi afficiendi sunt, qui extremo illo die procedent in resurrectionem iudicij.

ARTICVLVS XII.

ET VITAM AETERNAM.

CONTINVATIO.

Sancti Apostoli duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ vitæ articulo claudi, & terminari voluerunt: tum quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi æternæ vitæ præmium: tum vero, vt perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis semper ante oculos versaretur, doceremurq; in ea mentem, & cogitationes nostras omnes defigendas esse.

DE VITÆ ÆTERNÆ PRÆMIO, ET gloria beatorum, & primum quid eo nomine intelligatur.

TABVLA 25.

VITA AETERNA, cuius gloriam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, 1. Cor. 2. dicitur ———

- Interdum quidem Regnum Dei, Christi, cælorum, Paradisus, sancta ciuitas, noua Hierusalem, domus patris, perspicuum tamen est, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandã satis esse. Altior enim, & præstantior quædam res est vitæ huius felicitas, quam vt proprio vocabulo perfectè significare eius rationem possimus.
- Hoc loco non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dęmones, sceleratiq; homines addicti sunt, quàm in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significat.

QVI-

QVIBVS IN REBVS VERA CONSISTAT beatitudo siue felicitas. TAB. 26.

CONSIstit hæc felicitas in

- Malorum liberatione: Non enim esurient beati, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque vllus æstus, Apocal. 7. Sed absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt, Apocal. 21.
- Bonorum adeptione. Qua in re illa distinctione vti oportebit, quam à grauissimis diuinarum rerum scriptoribus accepimus. Ij enim duo bonorum genera esse statuunt, quorum alterum
  - Ad beatitudinis naturam pertinet, quę quidem essentialis dicitur beatitudo, & in eo sita est, vt Deum videamus, eiusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis ac perfectionis fons & principium. Hæc est vita æterna, inquit Christus Dominus, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum: Quam sententiam sanctus Ioannes videtur interpretari, cum ait: Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Significat enim beatitudinē ex ijs duobus cōstare:
    - Tum quòd Deū intuebimur, qualis in natura sua ac substantia est.
    - Tum, quòd veluti dij efficientur: Nam qui illo fruuntur, quāuis propriam substātiam retineant, admirabilem tamē quandam & propriè diuinam formam induunt, vt Dij potius, quàm homines videantur.
  - Ipsam beatitudinem cōsequitur, quæ bona accessoria dicuntur. Ad illam enim accedūt quædam ornamenta communia, quæ quoniam ab humana ratione minus remota sunt, vehementius quoque animas nostras commouere & excitare solēt. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. Infinita vero esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit: ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus.

QVIBVS REBVS VITA ÆTERNA SIT comparanda.

Adquiritur ab hominibus, si fide, & charitate instructi, & in oratione & sacramentorum salutari vsu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant. Ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, vt aliquando impleatur, quod dictum est per prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducię, & in requie opulenta. Esa. 32.

REGVLA I.

Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcunq; nobis iucunda in hac vita contingere, vel etiam optari queant, siue ea ad mentis cognitionem, siue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cælestium vitam circunfluere.

REGVLA II.

Homines Christiani etiam hic spe beati merito dicentur, si abnegantes impietatem ac secularia desideria, sobriè & iustè & piè vixerint in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Tit. 2.

C PARS

PARS SECVNDA CATECHISMI CATHOLICI DE SACRAMENTIS.

Et primum de eorum numero. TAB. 27.

Catholicæ igitur Ecclesiæ Sacramenta, quemadmodum ex scripturis probatur, & patrum traditione ad nos peruenit, & conciliorum testatur authoritas, septenario numero definita sunt. Cur autem neq; plura, neq; pauciora numerentur, ex ijs etiàm rebus, quæ per similitudinem à naturali vita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit.

HOMINI enim ad viuẽdum vitamq; conseruãdam, & ex sua reiq; publicæ vtilitate traducendã, hæc 7. necessaria videntur:

- Vt scilicet in lucem edatur.
- Augeatur.
- Alatur.
- Si in morbum incidat, sanetur.
- Imbecillitas virium reficiatur.
- Vt magistratus nunquàm desint, quorum authoritate & imperio regatur.
- Vt legitima sobolis propagatione seipsum & humanũ genus conseruet.

Quib^9 respondere vidẽtur

- Baptismus, veluti cæterorũ ianua, quo Christo renascimur.
- Confirmatio, cuius virtute fit, vt diuina gratia augeamur & roboremur.
- Eucharistia, quæ tanquàm cibo verè cœlesti, spiritus noster alitur & sustinetur.
- Pœnitentia, cuius ope sanitas amissa restituitur, postquam peccati vulnera accepimus.
- Extrema vnctio, qua peccatorũ reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur.
- Ordo, quo publica sacramentorũ ministeria perpetuò in Ecclesia exercendi, sacrasq; oẽs functiones exequendi potestas traditur.
- Matrimonium, quo ex maris & fœminæ legitima & sancta cõiunctione, filij ad Dei cultum & humani generis conseruationem procreentur, & religiosè educentur.

QVID referat, numerum tenere sacramentorum.

Quæ quidem cognitio hanc vtilitatem affert, quòd populus eo maiori pietate omnes animi sui vires ad laudandam & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuertet, quo plura salutis ac beatæ vitæ adiumenta, nobis diuinitus parata esse intellexerit.

DE DVPLICI SACRAMENTORVM definitione. TABVLA 28.

DEFINITIO Sacramẽti, est alia—

- Nominis,
  - Nam profani authores sacramenti nomine obligationem illã significari voluerunt, cum iurati aliquo seruitutis vinculo obstringimur, ex quo iusiurandum, quo se milites fidelem operam reipu. præstaturos pollicentur, sacramentum militare dictum est.
  - Verùm apud Latinos Patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, Sacramenti nomen aliquã rem sacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Græci ad eandem rem significandam, mysterij vocabulo vsi sunt.
- Rei.
  - Sacramentum enim, teste Augustino, est signum rei sacræ: vel vt alijs verbis, in eandem tamen sententiam, dictum est. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibile signum, ad nostram iustificationem institutum.
  - Item Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & iustitię tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.

DE SI-

DE SIGNIS ET REBVS SIGNATIS, SIVE de signorum & rerum signatarum qualitate atq; differentia.

TABVLA 29.

RERVM omniũ, quæ sensib' percipiuntur, duo sunt genera. Aliæ enim

- Ob id inuentæ sunt, vt aliqd significent, vt scriptura, vexilla, imagines, tubæ, & alia huiusce-modi pmulta. Atq; hęc propriè appellantur signa, quorum dicuntur alia
  - Naturalia, quæ præter se ipsa alterius rei notitiã in animis nostris gignunt, veluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur.
  - Cõstituta atq; ab hominibus inuẽta sunt, vt & colloqui inter se, & alijs animi sui sensa explicare, vicissimq; aliorum sententiam & consilia possint cognoscere, quorũ nonnulla ad oculorum, pleraq; ad aurium sensum, reliqua ad cæteros sensus pertinent.
  - Diuinitus data, in qbus tria sunt consideráda
    - Primò signa quædã à Deo hominibus commendata sunt & instituta,
      - Vt aliquid tantùm significarent, vel admonerent, cuiusmodi fuerunt legis purificatiões, panis azymus, & alia permulta.
      - Vt non significandi modo, sed efficiẽdi etiam vim haberẽt. Quo in genere sacramenta nouæ legis numeranda sunt.
    - Deindè hęc mystica signa nõ solùm sanctitatẽ & iustitiam nostrã, sed præterea duo alia cum ipsa sanctitate coniũcta declarant: videlicet
      - Christi redemptoris passionem, quę sanctitatis causa est.
      - Vitam ęternã, cœlestemq; beatitudinẽ, ad quam sanctitas nostra tanquã ad finem referri debet.
    - Postremò, vnicuiq; sacramentorũ triplicẽ significãdi vim inesse sacri doctores tradiderunt: tum quia
      - Alicuius rei pręteritæ memoriam afferat,
      - Aliam pręsentem indicet ac demonstret,
      - Aliam futuram prænũciet.
- Non alterius rei significandę, sed sua tantũ causa effectę sunt: quo in numero omnes penè res, quę natura constant, haberi possunt. Quod verò ad propositam sacramenti definitionem attinet, diuinarum rerum scriptores, sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium diuinarum virtutum habitu exornat, demonstrant: huic enim gratię propriam sacrę rei appellationem tribuendam meritò putarũt. quippe cũ eius beneficio animus noster Deo consecretur & coniũgatur.

QVAE HVIVS DOCTRINAE DE SIGNORVM natura atque differentia sit vtilitas.

Neq; verò parùm proderit, si fidelis populus sacramenta ad signa pertinere intellexerit: ita enim fiet, vt quæ illis significantur, continentur atq; efficiuntur, sancta & augusta esse faciliùs sibi persuadeat: cognitaq; eorum sanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam ac venerandam magis excitetur.

DE QVATVOR IN SACRAMENTIS obseruandis. TABVLA 30.

IN SAcramentis obseruanda est

- Materia, quæ dicitur elementum.
- Forma, quæ communi vocabulo verbū appellat.

Nam ex his duobus quodlibet conficitur Sacramentum. Vnde D. Augustinus: Accedit verbum, inquit, ad elementum, & fit Sacramentum.

- Causa effectum producēs, quę est duplex,
  - Principalis, Deus. Nam cùm Deus sit qui homines iustos efficiat, ipsa verò sacramenta iustitiæ adipiscendæ mirifica quædam instrumenta sint: patet, vnum eundemq; Deum in Christo iustificationis & Sacramentorum authorem agnoscendum esse.
  - Velut instrumentalis, Ministri Ecclesiæ. Nō minus enim ministrorū officio, quàm materia & forma ad sacramenta conficienda opus est,
    - Atq; hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personā gerunt; ea re fit, vt, siue boni, siue mali sint, modo ea forma & materia vtantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia catholica seruauit, idq; facere proponāt, quod Ecclesia in ea administratione facit, verè sacramenta cōficiant & conferant.
    - Meminerint tamen sacramentorum ministri, sacramenta diuinam quidem virtutem, quæ illis inest, nunquàm amittere: at verò impurè ea admtnistrantibus, æternam perniciem & mortem adferre.
- Causa, cur sacramēta institui oportuerit. Plures autē eius rei causæ numerari solent, quarum
  - Prima, est humani ingenii imbecillitas. Siquidem natura ita comparatum videmus, vt ad earum rerum notitiam, quæ mente atq; intelligentia comprænhensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat.
  - Altera verò causa est, quòd animus noster haud facilè commouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Christus cùm nobis peccatorum veniam, cœlestem gratiam, & spiritus sancti communicationem pollicitus est, quædam signa oculis & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atq; ita fidelem in promissis futurum, nunquàm dubitare possemus.
  - Tertia causa fuit, vt illa tanquàm remedia, vt scribit S. Ambrosius, atq; euangelici Samaritani medicamenta, ad animarum sanitatem, vel recuperandam, vel tuendam præsto essent.
  - Sed quarta etiam causa accedit, cur sacramentorum institutio necessaria videri possit: vt scilicet notæ quædam & symbola essent, quibus fideles internoscerentur.
  - Præterea aliam etiam iustissimam fuisse causam sacramenta instituēdi, ex illis Apostoli verbis: Corde creditur ad iustitiam, ore autē confessio fit ad salutem, Rom. 10. ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in hominū conspectu profiteri, & notam facere videmur.
  - Magnam deinde vim habent Sacramenta, non solùm ad fidē in animis nostris excitandam & exercendam, sed etiam eam charitatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cùm arctissimo vinculo nos colligantes, & vnius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communione recordamur.
  - Postremò, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciēdum est, humanę mentis superbiam edomant ac comprimunt, nosq; ad humilitatem exercent, dum sensibilibus elementis subijcere nos cogimur, vt Deo obtemperemus, à quo antea impiè defeceramus, vt mūdi clementis seruiremus.

DE SA-

DE SACRAMENTORVM DIFFERENTIIS.

TABVLA 31.

NOVAE legis sacramenta differunt à —

- Sacramētis antiquæ legis,
  - Tum
    - Quòd in illis administrandis nulla, quòd quidem acceperimus, definita forma seruaretur: quo etiam fiebat, vt incerta admodum & obscura essent.
    - Nostra verò formam verborum ità præscriptam habent, vt si fortè ab ea discedatur, sacramenti ratio constare non possit: ob eamq; rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum.
  - Tum quòd
    - Illa veteris legis sacramenta, cum infirma essent, egenaq; elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. Quare vt signa tantùm earum rerum, quæ mysterijs nostris efficiendæ essent, instituta sunt.
    - Hæc verò nouæ legis sacramenta ex Christi latere manantia, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis virtute operantur.
- Seipsis, & hoc duobus modis:
  - Necessitate. Ex his .n. tria p̄ cęteris sunt necessaria.
    - Baptismum.n. vnicuiq; sine vlla adiunctione necessariū esse Saluator his verbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Ioan. 3.
    - Pœnitentia verò illis tantummodò necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato, obstrinxerunt.
    - Ordo prætereà etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est.
  - Dignitate, quæ si in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate & mysteriorum numero ac magnitudine, longè cæteris antecellit.

DE SACRAMENTORVM EFFECTIBVS.

TABVLA 32.

DVO præcipuè sacramētorum numerantur effect⁹:

- Ac principem quidem locum meritò gratia illa obtinet, quam vsitate à sacris doctoribus nomine iustificantem vocamus. ita enim Apostolus apertissimè nos docuit, cum inquit, Christum dilexisse Ecclesiam, & seipsum tradidisse pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, Ad Ephes. 5.
- Alter verò sacramētorū effect⁹ est, Character, quem aīæ ïprimunt. Character āt
  - Describitur à D. Paulo, his verbis: Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris, 1. Cor. 1.
  - Est veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri nunquàm potest, eiq; perpetuò inhæret.
  - Pręstat hoc:
    - Tum, vt apti ad aliquid sacri suscipiendum vel per agendum efficiamur:
    - Tum, vt aliqua nota alter ab altero internoscatur.
  - Proprius triū est sacramentorum, videlicet
    - Baptismi,
    - Confirmationis,
    - Ordinis.
    - Nam hæc tria tantum sacramenta characterem imprimunt, neque vllo vnquam tempore iteranda sunt.

DE CÆREMONIIS, IN SACRAMENTORVM administratione adhibenda. TABVLA 33.

MERITO QVIDEM à primis vsq; Ecclesiæ temporibus illud semper seruatum est, vt sacramenta solennibus quibusdam cæremonijs administrarentur.

- Primum enim maximè decuit, sacris mysterijs eum religionis cultũ tribuere, vt sancta sanctè tractare videremur.
- Præterea, quæ sacramento efficiuntur, cæremoniæ ipsæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altius imprimunt.
- Deinde verò mentes illorum, qui eas intuentur & diligenter obseruant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemq; in eis & charitatem excitant.

REGVLA.

Cæremoniæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat: tamen si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera sacramanti ratione imminui credendnm est.

DE SACRAMENTORVM VENERATIONE & vsu. TABVLA. 34.

IN SACRAmẽtorum explicatiõe duo potissimũ efficienda sunt:

- Primum est, vt fideles intelligant, quanto honore & cultu & veneratione hæc diuina & cœlestia munera digna sint.
- Alterũ verò, vt quoniam à clementissimo Deo ad communem omniũ salutem proposita sunt, ijs piè & religiosè vtantur: quod futurum est, si diligenter expendant,
  - Primum, à Domino Saluatore nostro, à quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse.
  - Præterea, cum administrantur, Spiritussancti, intima cordis nostri permeantis, efficacissimum numen præstò esse.
  - Deinde, admirabili & certa curandarum animarum virtute prædita esse.
  - Tum, per ea immensas illas Dominicæ Passionis diuitias ad nos deriuari.
- Postremò verò considerandum etiam illud est, totum Christianum ædificium firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti: verum nisi verbi Dei prædicatione & Sacramentorum vsu vndiq; fulciatur, magnoperè verendum esse, nè magna ex parte labefactatum concidat. Vt enim per Sacramenta in vitam suscipimur, ità hoc veluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

REGVLA.

Omnibus Sacramentis hoc commune est, vt per illa virtus Passionis Christi Domini communicetur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO,

ac primùm de vera huius Myſterij ſignificatione.

TABVLA 35.

- **Baptiſmi natura, & ſubſtâtia explicatur**
  - Ex ipſius vocis ſignificatiõe, quã Græcam eſſe nemo ignorat: Porrò
    - Et ſi in ſacris literis non ſolùm eam ablutionem, quę cum Sacramento coniuncta eſt, ſed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad paſſionem translatum eſt, ſignificat:
    - Tamen apud Eccleſiæ ſcriptores, non quanuis corporis ablutionem declarat, ſed eam, quæ cum Sacramento coniungitur, nec ſine præſcripta verborum forma miniſtratur: qua quidem ſignificatione Apoſtoli ex Chriſti Domini inſtituto frequentiſſime vſi ſunt.
    - Alia quoq; nomina ad eãdem rem ſignificandã S. Patres vſurparunt. Nam Diuus
      - Auguſtinus
      - Chryſoſtomus
      - Dionyſius
      - Appellauit baptiſmum
        - Sacramentum fidei, ꝙ illud ſuſcipientes, vniuerſam Chriſtianæ religionis fidem profiteantur.
        - Tum
          - Expurgationem, veteris videlicet fermenti.
          - Chriſti
            - Sepulturam,
            - Plantationem,
            - Crucem.
        - Principium ſanctiſſimorum mandatorum, ꝙ veluti ianua ſit, qua in Chriſtianæ vitæ ſocietatem ingredimur.
    - Alij, quia fide corda noſtra illuminantur, quam in baptiſmo profitemur, hoc Sacramentum illuminationem vocarunt. nam & Apoſtolus ita inquit ad Heb. 10. Rememoramini prȩſtinos dies, in quibus illuminati, magnum certamẽ ſuſtinuiſtis paſſionum, tempus nimirùm quo baptizati erant, ſignificans.
  - Definitione rei. Et ſi verò multæ ex ſacris ſcriptoribus afferri poſſunt, illa tamen aptior & commodior eſſe videtur, quam ex verbis Domini apud Ioannem, & Apoſtoli ad Epheſios, licet intelligere. Nam cùm Saluator dicat, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei: Et Apoſtolus, cùm de Eccleſia loqueretur, Mundans eam lauacro aquæ in verbo: ita fit, vt rectè & appoſitè definiatur, Baptiſmum eſſe Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. Vnde ſentiendum eſt, hoc Sacramentum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris inſtituto certa & ſolennia verba neceſſariò adhibentur, quemadmodum ſemper ſancti Patres docuerunt, quod apertiſſimè illo D. Auguſtini teſtimonio demonſtratur: Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.
  - Declaratione materiæ & formæ, quæ in ſequentibus continentur tabulis.

DE MATERIA BAPTISMI.

TABVLA 36.

MATERIA, SIVE ELEmentum huius Sacramenti, est omne naturalis aquæ genus, siue ea maris sit, siue fluuij, siue paludis, siue putei aut fontis, quę sine vlla adiunctione aqua dici solet. Quantum vero baptismi naturæ & virtuti consentaneum fuerit, vt eius propria materia aqua institueretur, ex his potest animaduerti:

Quoniam hoc sacramentum omnibus, sine vlla exceptione, ad consequendam vitam necessarium erat, idcirco aquæ materia, quæ nunq̃ non præsto est, atq; ab omnibus facile parari potest, maxime idonea est.

Deinde aqua effectum baptismi maxime significat: vt enim aqua sordes abluit, ita etiam baptismi vim atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonstrat.

Accedit illud, quòd quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur.

DE BAPTISMI FORMA

TABVLA 37.

BAPTISmi:

- Forma hæc est:
  - Ego te baptizo in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti.
  - Apud Grecos hæc: Baptizatur seruus Christi in nomine: Patris, Et filii, Et Spiritus S.
- Modus est triplex. Nã qui hoc sacramento initiari debent, vel
  - In aquã merguntur,
  - Aqua in eos infunditur,
  - Adspersione aquæ tinguntur.
  - Ex his autẽ ritibus quicũque seruetur,
    - Baptismum verè perfici credendum est.
    - Aqua enim in baptismo adhibetur, ad significandam animæ ablutionem quam efficit. Quare Baptismum ab Apostolo lauacrũ appellatur, ad Ephes. 5.
- Duo diuersa sunt tempora:
  - Alterum, cum Saluator eum instituit. tunc enim à Domino hoc sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse à Ioanne baptizatus, sanctificandi virtutem aquæ tribuit. Testantur enim sancti Gregorius Nazianzenus & Augustinus, eo tempore aquæ vim generandi, in spiritualem scilicet vitam, datam esse.
  - Alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Nã inter sacros scriptores cõuenit, post Domini resurrectionem, cum Apostolis præcepit. Euntes docete omnes gentes &c. ex eo tẽpore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de baptismo teneri cœpisse.

QVI PROPRII SINT MINISTRI baptiſmi. TABVLA 38.

HVIVS Sacramēti miniſtrorū triplex eſt ordo:

- Ac in primo quidē Epiſcopi & Sacerdotes collocandi ſunt, quibus datum eſt, vt iure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant.
- Secūdum miniſtrorum locum obtinent Diaconi, quibus ſine Epiſcopi aut Sacerdotis conceſſu, non licere hoc Sacramentum adminiſtrare, plurima ſanctorum Patrum Decreta teſtantur.
- Extremus ordo illorum eſt qui cogente neceſſitate ſine ſolennibus cæremoniis baptizare poſſunt: nam hoc munus, cum neceſſitas cogit, permiſſum eſt etiam
  - Laicis,
  - Fœminis,
  - Iudœis,
  - Infidelibus,
  - Hæreticis.
  - Si tamē
    - Id efficere eis propoſitum fuerit,
    - Quod Eccleſia Catholica in eo adminiſtrationis genere efficit.

Non tamē baptizare debet

- Mulier, ſi mares ad ſunt.
- Laicus itē præſente clerico.
- Tū clericus coram Sacerdote.

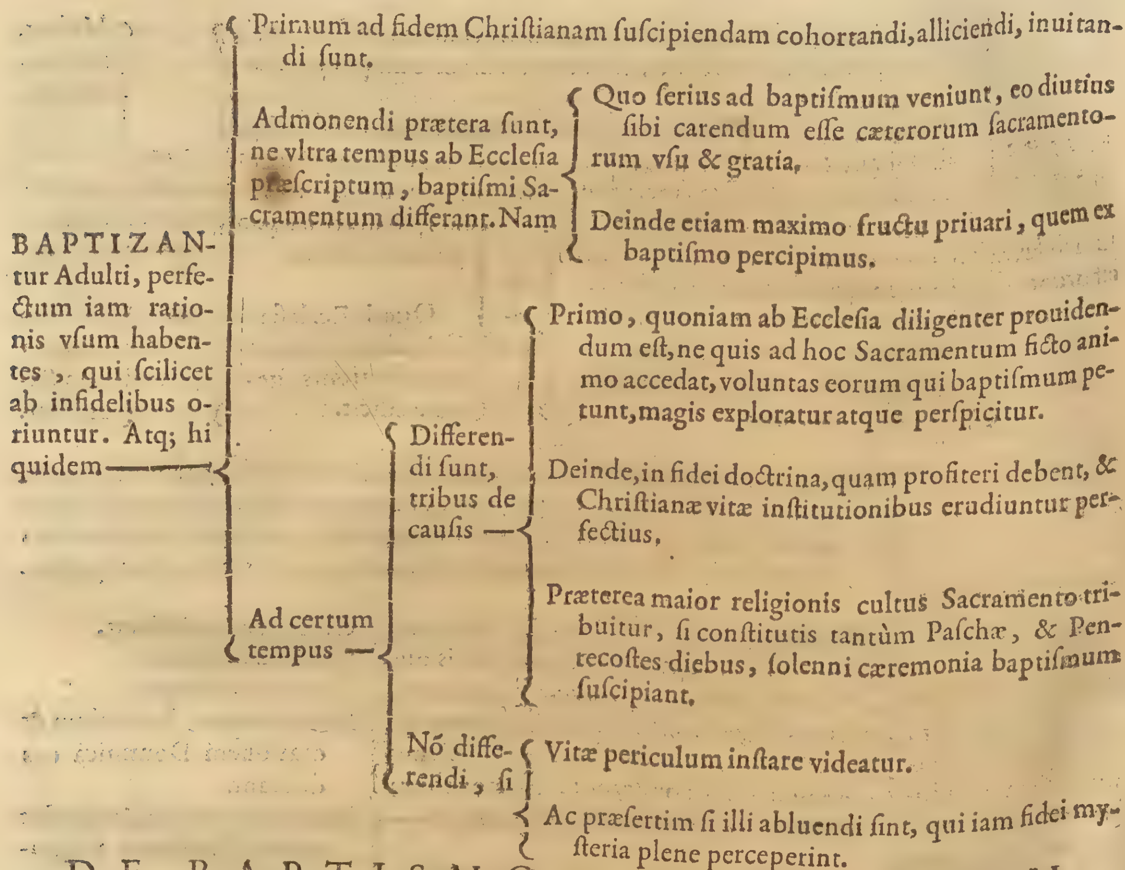
HIS MINIſtris ex vetuſtiſſima Eccleſiæ conſuetudine adhiberi ſolēt Patrini, qui olim ſuſceptores, ſponſores, ſeu fideiuſſorēs communi vocabulo à rerum diuinarum ſcriptorib. vocabantur. In quibus conſiderantur hæc

- Cauſa, cur ad baptiſmum præter Sacramēti miniſtros adiungerētur, hęc eſt: Vt enim in lucem editi, nutrice & pædagogo indigēt: ita ēt neceſſe eſt, vt qui ex baptiſmi fonte Spiritualem vitam viuere incipiunt, alicuius fidei & prudentię committantur, à quo ad omnē pietatis rōnē inſtitui poſſint.
- Officium, quod eſt, vt ſpirituales filios perpetuo commendatos habeāt, atq; in iis quę ad Chriſtianę vitæ inſtitutionem pertinent, curent diligenter, vt illi tales ſe in omni vita præbeant, quales eos futuros eſſe ſolenni cæremonia ſpoponderunt. Admonebunt autem eos ex ſententia D. Auguſtini, vt
  - Caſtitatem cuſtodiant,
  - Iuſtitiam diligant,
  - Charitatem teneant.
  - Et ante omnia, Symbolum & orationem Dominicā eos doceant.
  - Decalogum etiam, & quę ſint prima Chriſtianæ religionis rudimenta.
- Numerus, Plures enim ne baptizatū de baptiſmo ſuſcipiant, ſed vt vnus tantum ſiue vir, ſiue mulier, vel ad ſummū vnus & vna, Tridentino Concilio ſtatutum eſt.
- Qui Patrini adſciſci debeant vel non: Præter parentes enim, quibus non licet eam curationem ſuſcipere, hæretici in primis, Iudæi & infideles ab hoc munere omnino prohibendi ſunt: vt qui in ea cogitatione, & cura ſemper verſentur, vt fidei veritatem mendaciis obſcurent.

DE BA-

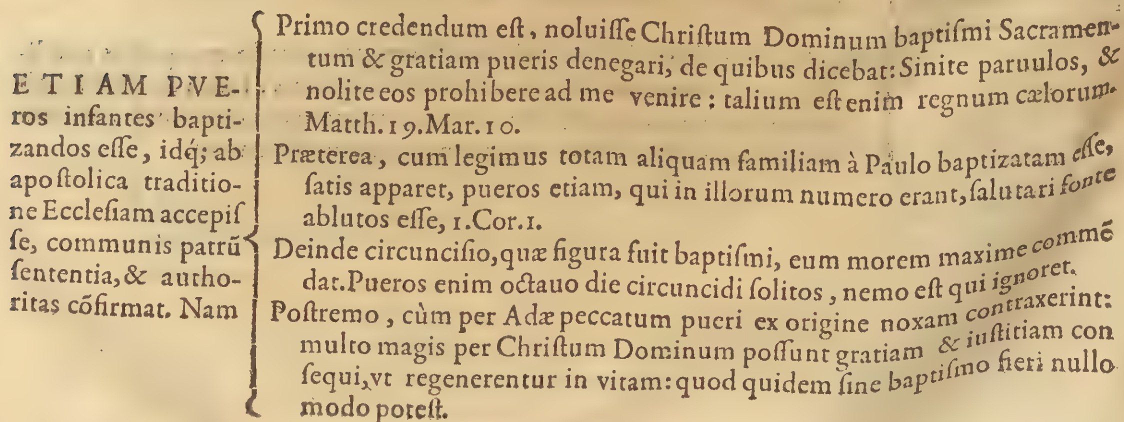
DE BAPTIZANDO EX QVALITATE ET differentia: & primum de baptizandis adultis: TABVLA 39.

BAPTIZANtur Adulti, perfectum iam rationis vsum habentes, qui scilicet ab infidelibus oriuntur. Atq; hi quidem

- Primum ad fidem Christianam suscipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi sunt.
- Admonendi præterea sunt, ne vltra tempus ab Ecclesia præscriptum, baptismi Sacramentum differant. Nam
  - Quo serius ad baptismum veniunt, eo diutius sibi carendum esse cæterorum sacramentorum vsu & gratia.
  - Deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex baptismo percipimus.
- Ad certum tempus
  - Differendi sunt, tribus de causis
    - Primo, quoniam ab Ecclesia diligenter prouidendum est, ne quis ad hoc Sacramentum ficto animo accedat, voluntas eorum qui baptismum petunt, magis exploratur atque perspicitur.
    - Deinde, in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ vitæ institutionibus erudiuntur perfectius.
    - Præterea maior religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tantùm Paschæ, & Pentecostes diebus, solenni cæremonia baptismum suscipiant.
  - Nō differendi, si
    - Vitæ periculum instare videatur.
    - Ac præsertim si illi abluendi sint, qui iam fidei mysteria plene perceperint.

DE BAPTISMO PARVVLORVM. TABVLA 40.

ETIAM PVEros infantes baptizandos esse, idq; ab apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis patrū sententia, & authoritas cōfirmat. Nam

- Primo credendum est, noluisse Christum Dominum baptismi Sacramentum & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cælorum. Matth. 19. Mar. 10.
- Præterea, cum legimus totam aliquam familiam à Paulo baptizatam esse, satis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, salutari fonte ablutos esse, 1. Cor. 1.
- Deinde circuncisio, quæ figura fuit baptismi, eum morem maxime commēdat. Pueros enim octauo die circuncidi solitos, nemo est qui ignoret.
- Postremo, cùm per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint: multo magis per Christum Dominum possunt gratiam & iustitiam consequi, vt regenerentur in vitam: quod quidem sine baptismo fieri nullo modo potest.

REGVLA.

Neque enim dubitare licet, quin fidei Sacramenta, cum abluuntur, accipiant, non quia mentis suæ assensione credant: sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerint: sin minus, fide (vt D. Augustini verbi loquamur) vniuersæ societatis Sanctorum muniuntur.

BAPTI-

BAPTIZANDOS VT AFFECTOS ESSE oporteat.

TABVLA 41.

QVI BAptizandi sunt, sic affecti esse debent —

Vt velint, propositumq; illis sit, baptismũ suscipere. Neque vero in pueris quoque infantibus eam voluntatem deesse existimãdum est, cùm Ecclesiæ voluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit. Vbi notandum est, amentes & furiosos —

Qui cum aliquando compotes mentis essent, insaniam deinde inciderunt, nisi vitæ periculum immineat, & antequàm fuere inciperent, voluntatis baptismi suscipiendi significationem dederunt, baptizandos non esse.

Quod si in mentis potestate nunquàm fuerunt, eos in fide Ecclesiæ non secus, ac pueros, baptizandos esse, Ecclesiæ authoritas & consuetudo satis declarat.

Præterea fides etiam, ad consequendam Sacramenti gratiam maxime necessaria est, iuxta illud: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. March. 16.

Deinde, vt quemlibet admissorum scelerum, & malè actæ vitæ pœniteat, atque aut idem in posterum à peccatis omnibus abstinere statuat, opus est.

DE EXIMIIS BAPTISMI FRVCTIBVS.

TABVLA. 42.

Effectus Baptismi sunt saluberrimi, ijdemq; complures.

PRIMVS.

Ad primum baptismi proprius effectus, est peccatorum omnium, siue originis vitio, siue nostra culpa contracta sint, remissio, cuius rei causa à Domino, & saluatore nostro institutum esse, clarissimis verbis Apostolorum princeps, vt alia testimonia amittamus, explicauit, cum inquit: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum, Act. 2. Nam & si in baptizatis concupiscentia, vel fomes remaneat: illa tamen verè peccati rationẽ non habet, sed manet tantum infirmitas: reatus autem concupiscentiæ in baptismate soluitur.

SECVNDVS.

Iam vero, in baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam & scelerum pœnæ omnes à Deo benigne condonantur. Excepto tamen eo pœnarum genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graue aliquod scelus per soluendæ sunt, a quibus per baptismum nemo liberatur.

TERTIVS. TABVLA. 43.

Efficit ꝑterea baptismus post huius vitæ curriculum, pœnarũ omniũ, quę originale peccatum consequũtur, liberationem: Siquidem merito mortis Domini factum est, vt hæc consequi possemus. Quod si quærat aliquis, cur statim post baptismum, & in hac vita ad eum non restituamur gradum, in quo Adã fuerat collocatus? id quidem duabus potissimũ de causis factum esse respondebitur: quarum

Prima est, quòd nobis, qui per baptismum Christi corpori coniuncti, atque eius membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quàm ipsi capiti nostro tributum esset.

Altera vero illa est, vt scilicet tanquàm segentem, & materiam virtutis haberemus, ex qua deinde vberiorem gloriæ fructum, atque ampliora pręmia consequeremur.

Huc accedit, quòd si per baptismum, præter dona cælestia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito posset, quin multi, præsentis potius vitæ commoda, quàm futuræ speratam gloriam cõsectantes, ad baptismum venirent.

QVARTVS.

Neq; solum à malis, quæ verè maxima dicenda sunt, huius sacramenti virtute liberamur, verũ etiam eximiis bonis & muneribus augemur. Animus enim noster diuina gratia repletur, qua iusti & filij Dei effecti, æternæ quoq; salutis hæredes instituimur. Est autem gratia, non solum per quã peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhærens, ac veluti splẽdor quidã & lux, quæ animarũ nostrarũ maculas oẽs delet, ipsasq; animas pulchriores & splendidiores reddit: Huic aũt additur nobilissimus omnium virtutũ comitatus, quę in animã cũ gratia diuinitus infunduntur.

QVIN-

QVINTVS.

Ad hæc per baptiſmum etiam Chriſto capiti tanquàm membra copulamur & connectimur, ex cuius plenitudine in omnes, qui iuſtificantur, diuina virtus & gratia diffunditur.

SEXTVS.

Tum etiam per baptiſmum conſignamus charactere, qui ex animo deleri nunquàm poteſt ex cuius vi & natura ab Eccleſia definitum eſt, baptiſmi Sacramentum nulla ratione iterandum eſſe. Vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptiſma. Neque vero quiſquam putet, eum ab Eccleſia iterari, cum, adhibita huiuſmodi verborum formula, aliquem abluit, de quo incertum eſt, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterum non baptizo: Si vero nondũ baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & filij, & Spiritusſancti. ita enim non impiè iterari, ſed ſanctè cum adiunctione baptiſmum adminiſtrari dicendum eſt. At tamen ea baptiſmi forma in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquiſita, dubium relinquitur, an baptiſmum ritè ſuſceperint.

SEPTIMVS.

Præterea vero, quæ ex baptiſmo conſequimur, illud veluti extremum eſt, quo reliqua omnia videntur referri, quòd ſcilicet cœli aditum, propter peccatum prius intercluſum vnicuiq; noſtrum patefacit.

Hæc autem, quæ in nobis baptiſmi virtute efficiuntur, ex ijs planè intelligi poſſunt, quæ in Saluatoris baptiſmo contigerunt. Vt enim in illo cœli aperti ſunt, & Spiritusſanctus columbæ ſpecie in Chriſtum Dominum deſcendens apparuit, ita eis qui baptizantur, diuini numinis chariſmata impartiuntur, & Cœlorum Ianua reſeratur: non quidem, vt ſimul atquè baptizati ſunt, ſed vt magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cùm omnium miſeriarum expertes, quæ in beatam vitam cadere non poſſunt, pro mortali conditione immortalitatem aſſequentur.

EPILOGVS.

Atq; hi quidem ſunt baptiſmi fructus, quos, ſi quidem Sacramenti vim ſpectemus, æquè ad omnes pertinere dubitari non poteſt: ſin autem quo quiſq; animo affectus ad illum ſuſcipiendum acceſſerit, conſideremus, plus minus ve cœleſtis gratiæ & fructus ad vnum aliquem, quàm ad alium, peruenire, omnino fateri oportet.

DE SOLENNIBVS SACRI BAPTISMATIS cæremonijs, & primum de ijs, quæ ante baptiſmum adhiberi ſolent

TABVLA 44.

OMNES eæ cæremoniæ & precationes ad tria capita redigendæ ſunt. Ac primum quidẽ illarum genus eſt, quæ antequã accedat ad baptiſmi fontem, ſeruantur. Igitur

- In primis aqua paranda eſt qua ad baptiſmum vti oportet. Conſecratur enim baptiſmi fons addito myſticę vnctionis oleo, neque id omni tempore, ſed certis quibuſdam diebus.
- Afferuntur, vel etiam adducuntur, qui baptiſmo initiandi ſunt, ad eccleſiæ fores, quòd indigni ſint, qui domum Dei, antequã Chriſto ſe addixerint, ingrediantur.
- Tum vero ſacerdos ab eis exquirit, quid nam ab Eccleſia petant.
- Quo cognito, primum eos Chriſtianę fidei doctrina, quam in baptiſmo profiteri debent, inſtituit, id autem catechiſmo efficitur.
- Si is qui inſtituitur, adulta ætate fuerit, ad ea, quæ rogantur, ipſe per ſe reſpondet: ſi autem infans ſit, pro illo ſponſor ritè reſpondet, ſolennemq; ſponſionem facit.
- Sequitur exorciſmus, qui ad expellendum diabolum eiuſq; vires frangendas, & debilitandas, ſacris, & religioſis verbis ac precationibus conficitur.
- Sal in illius os, qui ad baptiſmum adducẽdus eſt, inſeritur, quo ſignificatur, eum fidei doctrina & gratię dono conſecuturum eſſe, vt à peccatorum putredine liberetur, ſaporemq; bonorum operum percipiat, & diuinæ ſapientiæ pabulo delectet.
- Obſignantur præterea ſigno crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures, quæ omnia declarant, baptiſmi myſterio ſenſus baptizati aperiri ac roborari, vt Deum excipere, præceptaque eius intelligere ac ſeruare poſſit.
- Poſtea vero illi nares, & aures ſaliua liniuntur, ſtatimque ad baptiſmi fontem mittitur, quo intelligamus, ſacrę ablutionis eam vim eſſe, vt menti ad cœleſtem veritatem perſpiciendam lumen afferat.

DE CÆ-

DE CÆREMONIIS, QVÆ IN IPSO seruantur Baptismo. TABVLA 45.

ALTERVM GENVS earum est cæremoniarum, quę, cùm ad ipsum fontem ventum est, adhibentur: ex quibus Christianæ religionis summam licet cognoscere.

- Sacerdos enim ter conceptis verbis eum, qui baptizandus est, interrogat: Abrenuncians Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? at ille, aut eius nomine Patrinus, ad singulas interrogationes respondet, Abrenuncio.
- Deinde ad ipsum baptismi fontem consistens, interrogatur à Sacerdote, hoc modo: Credis in Deum Patrem omnipotétem? cui ille respondet, Credo. Atq; ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem suam soléni religione profitetur.
- Sed cum iam baptismum administrare oportet, quærit Sacerdos ab eo qui baptizandus est, num baptizari velit: quo quidem per se, vel eius nomine, si infans sit, Patrino annuente, statim in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, salutari aqua eũ abluit. Qua in re illud præcipuè monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tũ externi sensus vigent, abluendum: simulq; ab eo, qui baptizat, non ante aut post ablutionem verba Sacramenti, quæ formam continent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse.

DE IIS CÆREMONIIS, QVIBVS ECCLESIA Catholica peracto vtitur baptismate. TAB. 46.

TERTIVM VERO cæremoniarum genus est earum, quæ, peracto iam baptismo, addi solent: Postquàm enim Baptismus absolutus est,

- Primum Sacerdos summum baptizati verticem Chrismate perungit, vt intelligat se ab eo die Christo capiti tanquam membrum coniunctum esse, atq; eius corpori insitum, & ea re Christianum à Christo, Christum verò à Chrismate appellari.
- Induit postea baptizatum veste alba. Quo Symbolo significari sancti Patres docent tum
  - Resurrectionis gloriam, ad quam per baptismum nascimur.
  - Nitorem & pulchritudinem, qua, dilutis, peccatorum maculis, anima in baptismo ornatur.
  - Innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita baptizatus seruare debet.
- Et deinde cereus ardens in manum traditur, qui ostendit, fidem charitate inflammatam, quam in baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse.
- Ad extremum verò, nomen baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem & religionem, in sanctorum numerum relatus est.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO, AC PRIMVM DE MYSTERII HVIVS NATVRA.

TABVLA 47.

CONfirmatio

- Dicitur
  - Non ab eo, vt quidam non minus imperitè, quàm impiè, finxerũt, ꝙ olim qui infantes baptizati erant, cùm iam adulti essent, ad Episcopũ adducebantur, vt fidem Christianam quam in baptismo susceperant, confirmarent, ita vt Confirmatio nihil à catechesi differre videatur, cuius consuetudinis nullũ probatum testimonium afferri potest.
  - Sed ab eo nomen rei impositum est, quòd huius Sacramenti virtute, Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cœpit, nosq; ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit: nec verò confirmat solùm, sed auget etiam.
- Idcirco vocatur quoniam
  - Qui baptizatus est, cum ab Episcopo sacro chrismate vngitur, additis solénibus verbis &c. nisi aliud Sacramẽti efficientiam impediat, nouæ virtutis robore firmior, atq; adeò perfectus Christi miles esse incipit.
  - In confirmatione verã & propriã sacri rõnẽ Cathol. ecclesia semp agnouit, quod complures sanctissimi declarant viri, in quibus sunt
    - Ro. Põt.: Melchiades, Clemens, Vrbanus, Fabianus, Eusebius,
    - scti patres: Dionys. Areo. Euseb. Cæsar. Ambrosius, Augustinus.
    - Ex tribus sacræ scripturæ locis
      - Nolite contristare spiritũ sanctum Dei, in quo signati estis. Ephes. 4.
      - Sicut vnguẽtũ in capite, qđ descendit in barbam, barbam Aaron. Psal. 132.
      - Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sctm̃, qui dat⁹ est nobis. Ro. 5.
- Differt à baptismo. Constat enim varietatẽ gratiæ quã singula Sacramẽta tribuũt, & rei sensib⁹ subiectæ, quæ ipsam gratiam significat, efficere, vt varia quoq; & diuersa Sacramenta sint. Vtriusq; discrimẽ Miltiades pontifex ita describit:
  - 1
    - In baptismate homo ad militiam recipitur,
    - Et in confirmatione coarmatur ad pugnam.
  - 2
    - In fonte baptismatis Spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam:
    - Confirmatione autẽ, perfectionẽ ad gratiã ministrat.
  - 3
    - In baptismo regeneramur ad vitam,
    - Post baptismum ad pugnam confirmamur.
  - 4
    - In baptismo abluimur,
    - Post baptismum roboramur.
  - 5
    - Regeneratio per se saluat in pace baptismum recipientes:
    - Confirmatio armat atque instruit ad agones.
  - In sũma,
    - Quantum in naturali vita generatio ab incremento distat,
    - Tãtum inter se differũt
      - Baptismus, qui regenerandi vim hẽt:
      - Et confirmatio, cuius virtute fideles augescunt, & perfectum animi robur assumunt.
- Originem duxit ab ipso Christo: Qui
  - Primum sic allocutus est Apostolos suos, Sedete in ciuitate, quoadusq; induamini virtute ex alto.
  - Deinde, Spiritumsanctũ in die Pentecostes in corda effudit discipulorũ.
  - Quam admirabilem effusionem describit S. Lucas 2. Actor. capite.
- Instituta est,
  - Non quidem ad salutis necessitatem, vt sine ea saluus quis esse non possit, sed vt eius virtute optimè instructi & parati inueniremur, cùm nobis pro Christi fide pugnandum esset.
  - A nemine tamen prætermitti debet, sed potius maximè cauendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur.

DE SA-

DE SACRAMENTI HVIVS PARTIBVS.

TABVLA 48.

- PARTES huius Sacramenti sunt
  - Materia, quę chrisma appellatur: Quo nomine
    - A Græcis accepto, & profani scriptores quodlibet vnguenti genus significant:
    - Illi tamen, qui res diuinas tradunt, ipsum cõmuni loquendi cõsuetudine, ad illud tã tummodo vnguẽtum accommodarunt, qđ solenni Episcopi consecratione conficitur ex
      - Oleo, quod cùm pingue sit, & natura sua dimanet ac diffluat, gratię plenitudinem exprimit, quæ per spiritum sanctum à Christo capite in alios redũdat atq; effunditur. Vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Psal. 44. ac de plenitudine eius nos omnes accepimus: Ioan. 1.
      - Et Balsamo, cuius odoratus cùm sit iucundissimus, quid aliud significat, quàm fideles, cum Sacramento confirmationis perficiũtur, eam virtutum omnium suauitatem effundere, vt illud Apostoli queant dicere: Christi bonus odor sumus Deo? 2. Cor. 2.
  - Forma, quæ absoluitur his
    - Verbis: Signo te signo crucis, & cõfirmo te Chrismate salutis, In nomine Patris, & Filij, & Spiritussãcti. In qbus verbis hæc tria obseruanda sunt
      - Diuina potestas, quæ vt principalis causa in Sacramento operatur, in verb. In nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti.
      - Robur animi & spiritus, quod per sacram vnctionem fidelibus ad salutem tribuitur. In verb. Confirmo te Chrismate salutis.
      - Signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. In verb. Signo te signo crucis.

- IN Cõfirmandorũ
  - Aetate illud obseruandum est, omnibus quidem post baptismum confirmationem posse administrari, sed minus tamen expedire hoc fieri, antequàm pueri rationis vsum habuerint. Quare si duodecimus annus non expectandus videatur, vsq; ad septimum certe hoc Sacramentum differre, maxime conuenit, ꝙ pueri, qui adhuc vsu rationis carent, apti non sint ad eam pugnam, quæ pro fide Christi suscipienda est.
  - Ex his verò efficitur, vt qui adulta iam ætate confirmandi sunt, si quidem huius Sacramenti gratiã & dona cõsequi cupiant, eos
    - Non solum fidem & pietatem afferre,
    - Sed grauiora etiam peccata, quę admiserunt, ex animo dolere oporteat.
      - Vnde laudabilis olim fuit Ecclesiæ consuetudo, vt non nisi ieiuni hoc Sacramẽtum susciperent.

- Huius Sacramenti minister
  - Solus est Episcopus, quem eius conficiendi ordinariam potestatem habere ostendunt
    - Sacræ literæ. Acto. 8.
    - Testimonia clarissima sanctorum Patrum atq; Pontificum
      - Vrbani,
      - Eusebij,
      - Damasi,
      - Innocentij,
      - Leonis,
      - Augustini.
  - Patrinus etiam, vt in baptismo fieri demonstratum est, in hoc Sacramento adhiberi solet.

DE CONFIRMATIONIS EFFECTIBVS.

TABVLA 49.

CONFIRMATIONIS effectus præcipui numerantur tres —

- Primùm, Confirmatio hoc cum cæteris Sacramentis commune habet, vt nisi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat: ex quo sequitur, vt peccata etiam condonet ac remittat: Quoniam gratiam simul cum peccato ne fingere quidem nobis licet.
- Sed præter hæc, quæ cum alijs communia censenda sunt, primùm quidem illud propriè confirmationi tribuitur, quòd baptismi gratiam perficit. Qui enim per baptismum Christiani effecti sunt, quasi infantes modo geniti, teneritatem adhuc & mollitiem quandam habent: ac deinde Chrismatis Sacramento aduersus omnes carnis, mundi & Diaboli impetus robustiores fiunt: & eorum animus in fide omnino confirmatur, ad confitendum & glorificandum nomen Domini nostri Iesu Christi: ex quo etiam nomē ipsum inuentum esse, nemo dubitarit.
- Habet præterea Confirmatio eam vim, vt characterem imprimat: quo fit, vt nulla vnquā ratione iterari possit: quod etiā in baptismo suprà obseruatū est, ac de Sacramento Ordinis quoq; suo loco planius exponetur.

DE SACRAMENTI HVIVS RITIBVS, & cæremonijs.

TABVLA 50.

RESTAT nunc, vt aliqua etiā de ritibus & cæremonijs, quibus in hoc Sacramēto administrādo Catholica Ecclesia vtitur, breuiter perstringantur. Qui igitur cōfirmantur, sacro Chrismate —

- In fronte vnguntur. Nam hoc Sacramento Spiritus sanctus in animos fideliū sese infundit, in eisque robur & fortitudinem auget, vt in spirituali certamine viriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queant.
- Sed illud quoq; solenni religione in Ecclesia Dei seruatum est, vt in Pentecoste præcipuè hoc Sacramentum administraretur, ꝙ hoc maxime die Apostoli, Spiritussancti virtute roborati & confirmati sint: cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ quantaque mysteria in sacra vnctione cogitanda essent.
- Deinde verò, qui vnctus & confirmatus est, vt meminerit se tanquàm fortem athletam paratum esse oportere, ad omnia aduersa inuicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab Episcopo cæditur.
- Postremò autem Pax ei datur, vt intelligat se gratiæ cœlestis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consecutum esse.

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO, ET PRIMVM CVR sit instituta Eucharistia.

TABVLA 51.

EVCHARISTIA duabus de causis à Christo instituta est, —

- Altera est, vt cœleste animæ nostræ alimentum esset, quo vitam spiritualem tueri & conseruare possemus.
- Altera, vt Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur. Etenim hoc Sacramentum non solum thesaurus est cœlestium diuitiarum, quo si bene vtamur, Dei gratiam nobis conciliamus & amorem: sed in eo præcipua quædam ratio inest, qua ei pro immensis in nos collatis beneficijs aliquam gratiam referre possimus.

DE VA-

DE VARIIS HVIVS SACRAMENTI NOMInibus, & alijs quibusdam. TABVLA 52.

HOC ipsum Eucharistiæ Sacramentũ

- Varia habet nomina: interdum enim appellatur
  - Eucharistia, quod verbum Latinè reddere possumus, vel
    - Bonam gratiã, tũ quia
      - Vitam æternam de qua ad Ro. 6. scriptũ est, Gratia Dei vita æterna, præsignificat.
      - Christum Dominum, qui vera gratiæ atque omnium charismatum fons est, in se continet.
    - Gratiarum actionem, siquidem cùm hanc hostiam immolamus, immensas quotidiè gratias pro vniuersis in nos beneficiis Deo agimus.
  - Sacrificium, de quo mysterio Paulo post latius dicendum erit.
  - Cõmunio, quod verbũ ex illo Apostoli loco sumptũ esse liquet, vbi ait: Calix benedictionis cui benedicimus, nonne cõmunicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? 1. Cor. 10.
  - Sacramẽtum pacis & charitatis, quo nihil nos studiosius seruare, quàm pacem & charitatem profitemur.
  - Viaticũ, tum quia
    - Spiritualis cibus est, quo in huius vitæ peregrinatione sustentamur.
    - Viam nobis ad æternã gloriam, & felicitatẽ munit.
  - Cœna, quòd in illo nouissimæ cœnę salutari mysterio à Christo Domino sit instituta.
- Inter septem vero Sacramenta numerandum esse, conuincitur
  - Infinitis penè sacrorum scriptorũ testimonijs.
  - Ex ipsa ratione & natura sacręmenti.
    - In eo signa sũt externa & sensib. subiecta.
    - Habet deinde gratiæ significationẽ & efficientiam.
    - Præterea de Christi institutione, neq; euãgelistæ, neq; Apostolus dubitandi locũ relinquunt, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.
  - Quæ omnia cũ in vnum conueniant ad Sacramen veritatem cõfirmandam, nullis aliis argumentis opus esse prospicitur.
- Constat duobus
  - Visibili scilicet elementorum specie,
  - Et inuisibili
    - Carne &
    - Sanguine
    - Ipsius Domini nostri Iesu Christi. Augustinus.
- Differt à reliquis Sacramentis:
  - Cætera Sacramenta materiæ vsu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit: At vero ad Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materiæ consecratio: vtrunq; enim Sacramentum esse non desinit, quanuis in pyxide asseruetur.
  - Deinde in conficiendis aliis Sacramentis, nulla fit materiæ, atq; elementi in aliam naturam mutatio: In Eucharistia vero, quod panis & vinum ante consecrationem erat, confecta consecratione, verè est corporis & sanguinis Domini substantia.
  - Deniquè Eucharistia fonti, cætera riuulis comparantur.
- Tria nobis indicat.
  - Primum est, Christi Domini Passio, quæ iam præterijt.
  - Alterum est, diuina & cælestis gratia, quæ præsens ad animam alendam & conseruandam hoc Sacramento tribuitur.
  - Tertium est, quod futurum prænunciat, æternæ iocunditatis & gloriæ fructus, quem in cælesti Patria ex Dei promissione capiemus.

QVÆ SACRAMENTI HVIVS SIT MATERIA.

TABVLA 53.

EST itaque duplex Sacramenti huius Materia —

- **Altera, Panis.**
  - Ex tritico confectus: cõi enim loquendi conſuetudine, cum panis abſolutè dr̃, panem ex tritico intelligi ſatis cõſtat. Sicut in veteri præceptũ fuerat teſtamẽto, vt panes propoſitionis, qui hoc Sacramentũ ſignificabant, ex ſimila conficerentur.
  - Azymus Chriſtus enim ipſe primo azymorũ die, quo nihil fermẽtati domi habere Iudæis licebat hoc Sacramentum confecit atque inſtituit —
    - Neq; tñ ea qualitas adeo neceſſaria exiſtimãda eſt, vt ſi illa pani deſit, ſacrm̃ confici non poſſit: vtrunque enim panis genus, veram & propriam panis rõnem, & nomẽ habet: quanq̃ nemini licet priuata authoritate, vel potius temeritate, laudabilẽ Eccleſiæ ſuæ ritum immutare: atq; eo minus id facere Latinis ſacerdotibus permiſſum eſt, quibus præterea pontifices maximi præceperunt, vt ex azymo tantum Sacra myſteria conficerent.
    - Quam multa autem materia ad Sacramentum conficiendum vti oporteat, definitum non eſt: cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut poſſint, aut debeant ſacra myſteria percipere.
- **Altera, vinum ex vitis fructu expreſſum cui modicum aquæ permiſtum ſit. Nam —**
  - Dominum Saluatorem vino in huius Sacramenti inſtitutione vſum eſſe, Catholica Eccleſia ſemper docuit, cùm ipſe dixerit, Non bibam amodo de hoc genimine vitis, vſq; in diem illum. Matth. 26. Marc. 14.
  - Aquã Dei Eccleſia vino ſemper admiſcuit —
    - Primum, q̃ id a Chriſto Dño factum eſſe, Conciliorum authoritate, & S. Cypriani teſtimonio comprobatur,
    - Deinde, q̃ ſanguinis & aquæ, quæ ex eius latere exierũt, hac p̃miſtione memoria renouatr̃.
    - Tum vero aquæ, vt in Apocalypſi legim⁹, populũ deſignãt: quare aqua vino admiſta, fidelis populi cum Chriſto capite coniunctionem ſignificat.
    - De hac aũt miſtione tres conſiderandæ ſunt regulę.
      - Quãuis aquę admiſcẽdę ita graues rõnes ſint, vt eã ſine mortali peccato omittere nõ liceat: ea tñ ſi deſit, ſacrm̃ conſtare põt.
      - Modicã aquã infundendam eſſe. Nam Eccleſiaſticorũ ſcriptorum ſententia & iudicio, aqua illa in vinum conuertitur.
      - Denique plurib. Decretis ſancitum eſt, ne quid aliud præter panem, & vinum, offerre liceat.

QVID HÆC DVO PANIS ET VINI Symbola ſignificent.

TABVLA 54.

HAEC duo Symbola —

- Primum Chriſtum nobis ſignificãt, vt vera eſt hominum vita. ipſe enim Dominus ait, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Ioan. 6.
- Nonnihil etiam hæc ipſa elementa ad id valent, vt eam cognitionem accipiant homines, eſſe in ſacramento corporis & ſanguinis Domini veritatem.
- Affert etiam aliquid adiumenti hęc admirabilis elementorũ mutatio ad adũbrandũ qđ fit in anima. Vt enim & ſi nulla extrinſecus panis & vini mutatio apparet, tñ eorũ ſubſtãtia in carnem & ſanguinem Chriſti verè tranſit: ita ẽt tametſi in nobis nihil immutatũ vr̃, interius tamen ad vitam renouamur, dũ verã vitam Euchariſtiæ ſacramẽto accipimus.
- Accedit ad hæc, q̃ cum vnum Eccleſiæ corpus ex multis membris compoſitũ ſit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quàm panis viniq́ue elementis. Panis enim ex multis granis cõficit̃, & vinum ex multitudine racemorũ exiſtit. atque ita nos cum multi ſimus, huius diuini myſterii vinculo arctiſſime colligari, & tãquàm vnum corpus effici declarant.

QVAM

QVAM APTE SACROSANCTA MYSTERIA sub panis & vini specie administrentur. TABVLA 55.

SVMMA Dei prouidétia hic suspicienda venit. Nam —

Primum sapientissime factum est, vt sanctissimum corpus & sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & vini nobis administraretur, quorum quotidiano & communi alimento maxime delectamur.

Adiuncta etiã sunt duæ illæ vtilitates, quarum —

Prima est, quòd ab infidelium calumnia liberati sumus: quas facile effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere videremur.

Altera est, quòd dum corpus & sanguinem Domini ita sumimus, vt tamen, quod vere fit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam, plurimum valet.

FORMA CONFICIENDÆ EVCHARISTIÆ quæ sit. TABVLA 56.

FORma consecrationis

Panis est hæc: Hoc est corpus meum.

Vini hęc est, Hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testaméti, mysteriũ fidei, q ꝓ vobis, & ꝓ multis effundet in remissioné peccatorum. Mat. 26. Mar. 14. Lu. 22.

Vt autem separatim duæ fiant consecrationes optimo iure institutum est: —

Primo enim vt passio Domini, in qua sanguis à corpore diuisus est, magis referatur: cuius rei causa in cõsecratione sanguinem effusum esse meminimus.

Deinde maxime consentaneum fuit, vt quoniã sacramento ad alendam animam, vtendum nobis erat, tãquàm cibus & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare perspicuum est.

VSVS HVIVS SAcramenti consistit in — Præparatione, Sumptione, Communicandi tempore & ritu. Quarum explicatio tribus proxime sequentibus continetur tabulis.

DE PRÆPARATIONE AD SACRAM Synaxin. TABVLA 57.

PRAEparatio alia est —

Animi, cuius quinque sunt pręcepta:

Primum, vt fideles discernant mensam à mensa, hanc sacrã ab aliis prophanis, cœlestem hunc panem à communi.

Alterum, vt vnusquisque à seipso quęrat, num pacem cũ aliis habeat, num proximos verè, atque ex animo diligat.

Deinde cõscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius pœnitere necesse sit, vt prius contritionis & confessionis medicamento illud eleuatur.

Præterea taciti cũ animus nostris cogitemus, quàm indigni simus, quibus diuinum hoc beneficium à Domino tribuatur.

Exquiramus etiam à nobis ipsis, an illud Petri vsurpare nobis liceat: Domine, tu scis, quia amo te. Ioan. 21.

Corporis. Nam

Ieiunii ad sacram mensam accedere debemus.

Postulat etiam tanti Sacramenti dignitas, vt qui matrimonio iuncti sunt, aliquot dies à concubitu vxorum abstineant.

DE SALVTARI SACRÆ EVCHARISTIÆ ſumptione, TABVLA 58.

TRES Euchariſtię ſumēdę diſtinguuntur rationes. Alij enim—

- Sacramentum tantum accipiunt, vt peccatores, qui ſacra myſteria impuro ore, & corde accipere non verentur, quos Apoſtolus ait indignè manducare & bibere corpus Domini.
- Spiritu tantummodo Euchariſtiam ſumere dicuntur: ij ſunt, qui deſiderio & voto propoſitum cæleſtem illum panem comedunt, fide viua incenſi, quæ per dilectionem operatur.
- Sacramento, & ſpiritu ſacram Euchariſtiam percipiunt: qui cum ex Apoſtoli doctrina prius ſe probauerint, ac veſte nuptiali ornati ad diuinam hanc menſam acceſſerint, ex Euchariſtia capiunt vberrimos fructus.

DE COMMVNICANDI TEMPORE &ritu, TABVLA 59.

ADMOnendi ſunt fideles—

- Omnibus quidem eam legem propoſitam eſſe, vt ſacram Euchariſtiam accipiant.
- Excipi tamen eos—
  - Qui nondum rationis vſum propter ætatis imbecillitatem habent, vt infantes.
  - Amentibus præterea, qui tunc à pietatis ſenſu alieni ſunt, Sacramenta dare minime oportet.

VTRVM autem ſingulis mēſibus, vel hebdomadis, vel dieb. id magis expediat, certa omnibus regula præſcribi non poteſt, ſed certiſſima eſt illa B. Auguſtini: *Sic viue, vt quotidie poſſis ſumere.* Olim tñ ſancitū eſt, vt fieret hæc ſumptio ab oībus quotānis

- Ter:
  - Natali Domini,
  - Reſurrectione,
  - Pētecoſte.
- Semel ad min' in Paſcha.

Vt in Concilio

- Agathenſi primo, & aliis multis.
- Lateranēſi ſub Innocentio 3.

Quod ad communicandi ritum pertinet, Eccleſiæ lege interdictum eſt, ne quis ſine ipſius Eccleſiæ authoritate, præter ſacerdotes corpus Domini in ſacrificio conficientes, ſub vtraq; ſpecie ſacrā Euchariſtiam ſumat. Quæ conſuetudo ab Eccleſia multas ob cauſas approbata eſt, potiſſimum ad conuellēdam eorum hæreſin, qui negabant ſub vtraque ſpecie totum Chriſtum eſſe, ſed corpus tātum exangue ſub panis, Sanguinem autem ſub vini ſpecie contineri aſſerebant.

DE EFFECTIBVS ET PRÆCIPVIS HVIVS Sacramenti fructibus. TABVLA. 60.

ADMIrabiles huius Sacramenti sunt fructꝰ. Nã

1. Fons est omnium gratiarum, cum fontem ipsum cœlestium charismatum & donorum Christum Dominum in se contineat.

2. Quos vsus corpori panis & vinum adfert, eos omnes animæ saluti & iucunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Eucharistiæ sacramentum præbet.

3. Gratia in animam influit, cum eum purè & sanctè accipit, qui de seipso dixit: Qui mãducat meam carnem, & bibit meũ sanguinem, in me manet, & ego in illo. Qui enim pietatis & religionis studio affecti hoc Sacramentũ sumunt, Christi corpori tanquàm viua membra inseruntur, siquidem scriptum est: Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Nec tamen hoc ita intelligendum est, perinde ac necesse nõ sit, vt qui re ipsa hoc sacramentum vtiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu nõ viuit, sacra mysteria nõ prodesse. Non enim reuocandæ ad vitam animæ, sed in vita conseruandæ causa instituta sunt.

4 Vti corpus cibo naturali non conseruatur modo, sed etiam augetur, gustusq; nouam quotidie ex eo voluptatem & suauitatem percipit: ita etiam sacræ Eucharistiæ cibus non solum animam sustentat, sed vires illi addit, efficitq; vt spiritus diuinarum rerum delectatione magis commoueatur.

5. Remittuntur Eucharistia, & condonantur leuiora peccata, quæ venialia dici solent.

6. Eucharistia nos à criminibus puros & integros, atque à tentationum impetu incolumes seruat: carnis libidinem cohibet ac reprimit, & concupiscentiæ ardorem restinguit.

7. Sacræ Eucharistiæ summa vis est ad æternam gloriam comparandam: & eius gratia fideles, dum hanc vitam degunt, & summa conscientiæ pace & tranquillitate perfruuntur, eiusq; virtute recreati, non secus atque Elias, qui subcineritii panis fortitudine ambulauit vsque ad montem Dei Oreb, cum ex vita emigrãdi tempus aduenit, ad æternam gloriam & beatitudinem ascendunt.

QVÆ PRÆTEREA IN HOC SACRAMENTO mysteria sint consideranda. TABVLA. 61.

TRIA SVNT MAXIME admiranda, atq; suspicienda, quæ in hoc Sacramento verbis cõsecrationis effici fides Catholica sine vlla dubitatione credit ac cõfitetur

Primum, est verum Christi Domini corpus, illud idem, qđ natum ex virgine, in cœlis sedet ad dexteram patris, hoc sacramento contineri.

Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere, quanuis nihil magis à sensibus alienum & remotum videri possit.

Tertium est, quod ex vtroque facile colligitur, & si verba cõsecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut aliis sensibus percipiuntur, sine vlla re subiecta esse, mira quadam atq; inexplicabili ratione.

DE VE-

DE VERITATE CORPORIS ET SANguinis Christi in Eucharistia. TABVLA 62.

CIRCA primũ hoc membrũ, quatuor sunt obseruanda —

- Distinctio eorũ, quæ in hoc sacramento nõ eadem omnia ratione, aut virtute cõtinentur
  - Quædam enim sunt, quæ ex vi & efficientia cõsecrationis in sacramẽto esse dicimus. Nam cum verba illa efficiant, quidquid significant: id esse in sacramento ex vi sacramenti, diuinarum rerum scriptores appellarunt, quod verborũ forma exprimitur, ita si contingeret, vt aliquid ab alijs rebus omnino seiunctum esset, id solum, quod forma significaret, in Sacramento esse, cætera non item esse docuerunt.
  - Quædam verò in Sacramento continentur, quòd illis rebus coniũcta sint, quæ forma exprimuntur. Sic quia corpori, quod consecratione efficitur, sanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in sacramento erunt omnia: non quidem ex consecrationis virtute, sed ex concomitantia, hoc est, vt ea quæ corpori coniuncta sunt.
- Probatio huius doctrinæ, de veritate corporis & sanguinis Christi. Quam Catholicã esse, demõstratur ex
  - Ipsis verbis
    - Christi, dicentis, Hoc est corpus meum: Et Hic est sanguis meus, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.
    - Pauli. 1. Cor. 10. & 11.
  - Communi sententia patrum, præcipuè vero
    - Ambrosij,
    - Chrysostomi,
    - Augustini,
    - Cyrilli, &c.
  - Authoritate Conciliorũ, speciatim —
    - Vercellensis, Turonensis, Romanorum duorum — Aduersus Berengarium.
    - Lateranensis sub Innocentio. 3.
    - Constantiensis,
    - Florentini,
    - Tridentini, &c.
  - Authoritate symboli Apostolici.
    - Cum enim Dei summam omnium rerum potestatem fideles credũt, & confitentur, credant etiam necesse est, potestatẽ ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiæ Sacramento admiramur & colimus.
    - Deinde cum credunt sanctam Ecclesiam Catholicam, necessario sequitur, vt simul credant eam esse, quam explicauimus, huius sacramenti veritatem.
- Concomitantia, ex qua ostenditur —
  - Totum Christum vsq; adeo tam in panis, quam in vini specie cõtineri, vt quemadmodum in panis specie non corpus modo, sed etiam sanguis & totus Christus vere inest, sic contra in vini specie non solũ sanguis, sed corpus & totus Christus verè insit.
  - Neque vero solum in vtraque specie, sed in quauis vtriusq; speciei particula, totum Christum contineri. Sic enim Augustinus scriptũ reliquit: Singuli accipiũt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis.
- Vtilitates & fructus, quos capiũt fideles ex huius sacramenti contemplatione. —
  - Primum enim intelligunt, quanta sit Euangelicæ legis perfectio, cui datum est id re ipsa habere, quod signis tantum & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat.
  - Præterea fideles hoc Sacramento Christi Saluatoris nostri perfectissimam charitatem experiuntur, qua naturam, quam à nobis sumpserat, à nobis nunquam subtrahere, sed quãtum fieri posset, esse versarique nobiscum voluit.

DE

DE TRANSSVBSTANTIATIONE, SIVE CONuersione panis & vini in verum corpus & verum sanguinem Christi. TABVLA 63.

CVM IN Sacraméto Eucharistię tota vni⁹rei substãtia in totã alteri⁹ rei substantiã transeat. rectè & sapiẽter à maioribus nostris ista cõuersio appellata est Trãssubstãtiatio. Quæ & ipsa—

Probatur

Authoritate

Christi —

Primum, quòd in eius sacramẽti institutione ipse dixit: Hoc est corpus meum. vocis enim Hoc, ea vis est, vt omnem rei præsentis substantiam demonstret. Quòd si panis substantia remaneret, nullo modo verè dici videretur: Hoc est corpus meum.

Deinde Christus dñs apud Ioan. 6. Panis, inquit, quẽ ego dabo, caro mea est, pro mũdi vita: Panem videlicet carnem suam vocans.

Conciliorũ Lateranẽ. magni, Florẽtini, Tridẽtini.

Diuorũ Patrum. Ambrosij, Hilarii, Augustini, Damasceni, &c.

Qui vnanimi consensu fatẽtur omnes

Añ cõsecrationẽ, panem esse & vinum, quod natura formauit

Post consecrationem vero carnẽ Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit.

Ita vt corp⁹ secundũ veritatẽ cõiunctũ sit diuinitati.

Nõ q̄ ipsũ corp⁹ assumptũ, de cœlo descendat.

Sed q̄ ipse panis, & vinũ ĩ corp⁹ & sanguinẽ Christi trãsmutẽtur. Damascen.

Ratione: Etenim si est verum Christi corpus sub panis & vini specie post consecrationem: oĩno necesse est, cũ ibi antea nõ eẽt, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum cõuersione factũ esse. At vero fieri nõ posse constat, vt corpus Christi in Sacramẽto sit, quòd ex vno in alium locum venerit: ita enim fieret, vt a cœli sedibus abesset: quoniam nihil mouetur: nisi locum deserat, à quo mouet. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationẽ quidem cadere hoc põt. Relinquitur ergo, vt in Sacramẽto sit corpus Domini, quòd panis in ipsum conuertatur. quare nulla panis substantia remaneat necesse est.

Declaratur

Modo ipsius conuersionis: quæ ita fit, vt tota panis substantia diuina virtute in totam corporis Christi substantiam, sine vlla Domini nostri mutatione, conuertatur. Neq; enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substantia totus permanet.

Duabus veluti Regulis,—

Prima est, quo pacto ea mutatio fieri possit, curiosius non inquirẽdũ sed potius fide quid hoc sit, cognoscendũ. Qua in re fideles animos suos illa voce præmunire debent. Nõ erit impossibile apud Deũ omne verbũ.

Altera est, Christum Dominum in hoc Sacramento, vt in loco nõ esse, etenim locus res ipsas consequitur, vt magnitudine aliqua præditæ sunt Christum vero Dominum ea ratione in sacramento esse non dicimus, vt magnus aut paruus est, quod ad quantitatem pertinet, sed vt substantia est. Substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem aut quantitatem conuertitur. Nemo vero dubitat, substantiam æque in paruo, atque in magno spatio contineri.

Tertium restat, quod in hoc Sacramento maximum, atq; admirabile videatur, quod quidem, iã duobus aliis explicatis, facile probari potest, Panis videlicet & vini species in hoc Sacramento sine aliqua re subiecta constare. Nam cùm antea demonstratum sit, corpus Domini & sanguinem vere in Sacramento esse, ita vt nulla amplius subsit panis & vini substantia, quoniam ea accidentia Christi corpori & sanguini inhęrere non possunt, relinquitur, vt supra omnem naturæ ordinem ipsa se, nulla alia re nisa, sustentent. Hæc perpetua & constans fuit Catholicæ Ecclesiæ doctrina.

DE EV-

DE EVCHARISTIA VT EST SACRIFICIVM

TABVLA 64.

PORRO Eucharistia —

- Habet præter Sacramenti vim, etiam sacrificij ratione: Quod
  - Exprimitur vaticinio Malachiæ, his verbis: Ab ortu solis, vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda &c.
  - Præfiguratur in Melchisedech sacrificio. ipse enim Saluator sacerdotẽ secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum in extrema cœna sub speciebus panis, & vini Deo patri obtulit.
  - Institutum est à Christo in extrema illa nocte, cum hæc ipsa sacra mysteria Apostolis commendans: Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Eos enim, quemadmodum à sancta synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit: præcepitq́;, vt ipsi, & qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent & offerrent.
  - Differt à sacramẽto:
    - Primo,
      - Sacramentum consecratione perficitur.
      - Omnis vero sacrificii vis in eo est, vt offeratur.
    - Secũdo,
      - Vt sacramentum est, iis qui diuinam hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illius vtilitates, quæ supra commemoratæ sunt.
      - Vt autem sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet.
  - Fit vni Deo, nam & si Ecclesia interdum Missas in memoriam & honorẽ sanctorum celebrare consueuit, non tamen illis sacrificium, sed vni Deo, qui sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit.
- Offertur quotidie in Missa diuina. Neq; enim cruẽta & incruẽta hostia duæ sunt hostiæ: sed vnum idemq́; sacrificium esse fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in cruce oblatum est: quemadmodum vna est & eadem hostia Christus videlicet Dominus noster, qui seipsum in ara crucis semel tantummodo cruentum immolauit. Sacrosanctum autem missę sacrificium. —
  - Est nõ solum laudis & gratiarum actionis, aut nuda commemoratio sacrificii, quod in cruce factum est, sed verè etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus & propicius redditur.
  - Prodest
    - Nõ solum
      - Immolanti, &
      - Sumenti:
    - Sed omnibus etiam fidelibus, siue illi
      - Nobiscum in terris viuant,
      - Iam in Dño mortui, nondũ plane expiati sint.

EX QVO FACILE RERSPICITVR.

Omnes Missas, communes censendas esse, vt quæ ad communem omnium fidelium vtilitatem & salutem pertineant.

DE

DE POENITENTIAE SACRAMENTO: ET PRIMVM DE EIVS natura atq; substantia. Tab. 65.

POENITétię toties loc⁹ datur, quoties p⁹ baptismũ peccare cõ tingit. Vnde illa sancti Hieronymi, sententia, ab oĩbus rerũ sacrarũ scriptorib⁹ magnopere cõ probatur, pnĩam esse secũdã post naufragiũ tabulam. Quę ãt vocis huius vis sit atq; ptãs, satis apparet ex

Signi ficatiõe, quæ ẽ mlti- plex:

Primum.n. pœnitentia de ijs dicitur, quibus aliquid displicet, qđ antea placuerit, nulla habita ratione huius cogi tationis, bonumve an malũ fuerit. Sic omnes pœnitet, quorum tristitia secun dum seculum est, non secundũ Deum.

Altera est pœnitẽtia, cũ quis ex scelere admisso, qđ quidẽ antea placebat, dolo rẽ non Dei, sed suiipsius causa suscipit.

Tertia est, cùm nõ solum admissi sceleris causa intimo animi sensu dolem⁹, vel eius doloris externũ etiam aliquod signum damus, verùm vnius Dei causa in eo mœrore sumus.

Verũ inter has pniæ significatiões magnum discrimen obseruare oportet:

Prima enim in vitio ponenda est.

Altera est quædam commoti & perturbati animi affectio.

Tertiã dicim⁹

Tũ ad virtutem pertinere.

Tũ sacramentũ esse, quę significatio huinc loci ꝓpria est.

Virtute, ea

Intima dicitur pœnitentia, & est illa cùm ad Deũ nos ex animo conuertimus, & cõmissa à nobis scelera detestamur & odio habemus: simulq; illud nobis certũ & deliberatũ est, malã vitæ consuetudinẽm, corruptosq; mores ẽmẽdare, nõ sine spe veniæ, à Dei misericordia cõ sequendæ. Quòd ãt intima hęc pnĩa ad virtutẽ pertineat, apertè osten dunt multa, quæ de pnĩa tradita sunt præcepta. Lex.n. de ijs tm̃ actionibus, quæ suscipiuntur cũ virtute, præcipit. Negare prætereà nemo potest, quin dolere, quando, quomodo, & quatenus, oportet virtutis sit: hoc autem vt rectè fiat, pœnitentiæ virtus præstat.

Ad quã licet ascẽdere his velut gradibus:

Primũ itaq; Dei misericordia nos pręuenit, cordaq; nostra ad se conuertit. Quòd cùm precaretur Propheta: Cõuerte inquit, nos Domine ad te, & conuertemur. Thren. 5.

Deinde hoc lumine illustrati, p fidẽ ad Deũ animo tendimus. Credere.n. oportet accedentẽ ad Deũ, vt testatur apostolus, qa est, & requirẽtibus se remunerator sit. ad Heb. 11.

Prætereà motus timòris consequitur, & suppliciorum acerbitate proposita, animus à peccatis reuocatur.

Huc deinde accedit spes impetrandæ à Deo misericordiæ, qua erecti, vitã & mores emendare constituimus.

Postremò charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis & ingenuis filijs dignus oritur: atque ita vnum illud veriti, ne qua in re Dei maiestatem lædamus, peccandi consuetudinem omninò deserimus.

Quã- do ac cipit pro

Sacramento, externa dicitur pę nitẽtia q̃ habet externas qualdã res sensibus subiectas, qbus declarãtur ea, quæ interius in anima fiũt. Esse aũt hãc pœnitentiã verè sacramentũ, his ostenditur rationibus:

Vt enim baptismus Sacramentum est, quia peccata omnia, ac præsertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione pœnitentia, quæ peccata omnia, post baptismum voluntate vel actione suscepta, tollit, verè & propriè sacramentum dicendum est.

Deinde quod caput est, cùm illa quæ extrinsecus, tũ à pœnitente, tum à sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima, quis neget pœnitẽtiam vera & propria sacramenti ratione præditam esse?

Quanq̃ hoc apertè indicãt illa Saluatoris verba, Mat. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunq; solueris su per terram, erit solutum & in cœlis. Absolutio enim sacerdotis verbis enunciata, remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit.

DE POENITENTIAE MATERIA & forma. TABVLA 66.

- Quaſi materiã dicũt alij Sacramẽti huiº
  - Actus pęnitẽtis
    - Contritionem,
    - Cõfeſſionem,
    - Satisfactionẽ.
    - Et hoc
      - Non quia veræ materiæ rõnem nõ habeãt:
      - Sed quia eius generis materia non ſint, quę extrinſecus adhibeatur, vt aqua in baptiſmo, &c.
  - Peccata ipſa: vt enim ignis materiam ligna eſſe dicimus, quæ vi ignis conſumuntur: ita peccata, quæ pœnitentia delentur, rectè huius Sacramenti materia vocari poſſunt.
- Forma eſt: Ego te abſoluo. Atq; hanc formam
  - Licet colligere
    - Non ſolùm ex illis verbis: Quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis:
    - Sed ex eadem Chriſti Domini doctrina ab Apoſtolis traditam accepimus.
  - Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam neceſſariæ, ſed vt ea remoueantur, quæ ſacramenti vim & efficientiam illius culpa, cui adminiſtratur, impedire poſſent.

TRIA SVNT, quæ ſibi tanquàm finem proponit is, quem verè pęnitet;

- Primum eſt, vt peccatum aboleat, omnemque animæ culpam & maculam abſtergat.
- Alterum, vt pro ſceleribus admiſſis Deo ſatisfaciat: quod quidem ad iuſtitiam referri perſpicuum eſt. Nam & ſi inter Deum & homines propria iuſtitiæ ratio intercedere non poteſt: aliquam tamen eſſe iuſtitiam conſtat, cuiuſmodi eſt inter Patrem & filios, inter dominum & ſeruos.
- Tertium, vt homo in Dei gratiam redeat, in cuius offenſionem, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc vero tria ſatis declarant, pœnitentiam ad virtutem ſpectare.

DE INTEGRIS POENITENTIAE partibus. TABVLA 67.

EST AVtem huius ſacramẽti proprium, vt pręter materiam & formã, quę omnibus Sacramẽtis communia ſunt, partes etiam habeat illas,

- Quę tanq̃ totã integramq; pœnitentiam conſtituant,
  - Contritionem,
  - Confeſſionem,
  - Satisfactionẽ.
  - Hę aũt partes dicũtur integrę, ex quibus pęnitentia ita conſtituitur, vt
    - Quanuis, ꝙ ad eius naturam attinet, contritio, & confeſſio, quibus homo iuſtus efficitur, ſatis ſit.
    - Tamen niſi tertia etiã pars, i. ſatisfactio accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem deſit neceſſe eſt.
- Quarum partiũ duplicem rationem afferre poſſumus,
  - Vnam, ꝙ animo, verbis, & re ipſa peccata in Deum committatur. Quare cõſentaneum fuit, vt noſipſos Eccleſiæ clauibus ſubijcientes, quibus rebus Dei ſanctiſſimũ numen à nobis violatũ eſſet, ijſdẽ etiã eius iram placare, & peccatorum veniã ab eo impetrare conaremur.
  - Alteram, quòd pœnitentia ſit veluti quædam delictorum compenſatio, ab eius voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quẽ peccatum commiſſum eſt, conſtituta. Quare & voluntas compẽſandi requiritur, in quo maximè contritio verſatur: & pœnitens ſacerdotis iudicio, qui Dei perſonam gerit, ſe ſubijciat neceſſe eſt, vt pro ſcelerũ magnitudine pœnam conſtituere in eum poſſit: ex quo tum confeſſionis, tum ſatisfactionis ratio & neceſſitas perſpicitur.

DE CON-

DE CONTRITIONE, PRIMA poenitentiæ parte. TABVLA 68.

IN CONTRITIONE spectanda sunt hæc

Quid sit. Eam verò ita definiunt patres in Concilio Tridentino: Cōtritio est animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Et paulo post de contritionis motu subijcitur: Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua, quę ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur, coniunctus sit.

Ad verā contritionē quę sint necessaria.

Primū enim necesse est, peccata omnia, quę admisimus, odisse & dolere: nè, si quædam tantum doleamus, ficta & simulata, neque salutaris poenitentia à nobis suscipiatur. Nam qui offendit in vno, factus est omniū reus, Iacob. 2.

Alterum est, vt ipsa contritio, confitendi & satisfaciendi voluntatem coniunctam habeat: de quibus posteà suo loco agetur.

Tertium est, vt poenitens vitæ emendandæ certam & stabilem cogitationem suscipiat. Hoc vero propheta his verbis apertè nos docuit: Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia pręcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur, &c. & paulo post: Cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit, Ezech. 18.

Denique curandum est, vt quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur ac condonetur. Nisi enim dimiserim hominibus, nec Pater noster demittet nobis peccata nostra. Matth. 6.

Quis præcipuus eius sit fructus.

Porrò veræ contritionis ea vis est, vt illius beneficio omnium delictorum veniā statim à Domino impetremus. Id satis apertè declarāt Prophetæ verba illa: Dixi, cōfitebor aduersum me iniustitiā meam Dño, & tu remisisti impietatē peccati mei, Psal. 31.

Qua se quisq; ratione ad cōtritionē exercere possit, qua in re admonēdi sumus

Vt omnes conscientiam suam frequenter excutientes videant, num quæ à Deo, siue ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, seruauerint.

Quòd si quis alicuius sceleris reum se esse cognouerit, statim seipsum accuset, supplexque à Domino veniam exposcat, & spatium tum confitendi, tum satisfaciendi, sibi dari postulet.

Inprimis vero diuinæ gratiæ præsidio se adiuuari petat, nè in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse vehementer poenitet.

Curandum erit præterea, vt in peccatum sibi quisque summum odium cōcitet

- Tum, quia summa est illius foeditas & turpitudo:
- Tum, quia grauissima damna & calamitates nobis affert.

DE CONFESSIONE, SECVNDA POENITENTIAE parte, ac primùm de eius natura & efficientia. TABVLA 69.

IN CONfessione videndum est, quæ sit

Definitio: Eã igitr definiũt

Esse peccatorum accusationem, quæ ad Sacramenti genus pertinet, eo susceptam, vt veniam virtute clauium impetremus.

Huic ferè concordant Patres, veluti cùm sanctus

Augustinus inquit: Cõfessio est, per quã morbus latẽs, spe veniæ aperitur.

Gregorius: Confessio est peccatorum detestatio.

Quarum vtraque, ꝙ in superiori definitione cõtinetur, facilè ad eam referri poterit.

Conditiones, curandum est enim sedulo, vt Confessio sit

Integra & absoluta, quod adeo necessarium est, vt si quis dedita opera alia quidem ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, alia verò tantum confiteatur, non solùm ex ea confessione is commodum nullum consequatur, sed etiam nouo scelere se obstringat.

Non dissoluta, nè forte nimis remisse consciẽtiam nostram scrutati simus, adeoq; negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, vt ea ne recordari quidem voluisse, meritò videri possimus.

Nuda, simplex & aperta, non artificiosè composita, vt à nõnullis fit, qui potius vitæ suæ rationem exponere, quàm peccata cõfiteri vident.

Prudens & verecunda: neque enim nimis multis verbis agendum est, sed quæ ad cuiusque naturam & rationem pertinent, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt.

Secreta: in quo tum confitenti, tum sacerdoti maxime laborandũ est, vt eorum sermo in confessione secreto habeatur. Quare fit, vt nemini omnino neque per nuncium, neque per literas, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi potest, peccata confiteri liceat.

Frequens. Nulla enim res fidelibus adeo curæ esse debet, quàm vt frequenti peccatorum confessione animam studeant expiare. Etenim cùm aliquis mortifero scelere vrgetur, nihil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quàm statim peccata sua confiteri. Nam vt sibi quisque diuturnum vitæ spatium polliceri queat, turpe profecto est, cùm in eluẽdis corporis aut vestium sordibus tam diligentes simus, non eadem saltem diligentia curare, nè animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

DE QVIBVSDAM AD CONFESSIONEM pertinentibus. TABVLA 70.

IN CONfessione faciẽda adhibere conuenit —

- Enumerationem
  - Peccatorum
    - Mortalium, quæ omnia sacerdoti aperire oportet.
    - Venialium, quę quidem
      - Sine culpa prætermitti, multisque alijs rationibus expiari possunt.
      - Vtiliter tamen, quod piorum vsus demonstrat, confitemur.
  - Circunstantiarum, quæ prauitatem valde, vel
    - Augent,
    - Minuunt.
- Rationem
  - Temporis. Sancta enim Ecclesia in Concilio Lateranensi iubet quidẽ semel saltem quotannis fideles omnes peccata sua confiteri: verùm, si quid salutis nostræ ratio postulet, consideremus: ꝑfecto quoties, vel mortis periculũ imminet, vel aliquã rem tractare adgredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, veluti cũ Sacramenta administramus, aut percipimus, toties confessio prętermittenda non est.
  - Aetatis, in qua illud vniuersè statuendum videtur, ab eo tempore confessionem puero indictam esse, cùm inter bonum & malum discernendi vim habet, in eiusque mentem dolus cadere potest.
- Cæremonias, & ritus —
  - Qui etsi ad Sacramenti rationem non spectant, eius tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos pietate accẽsos, ad Dei gratiam facilius consequẽdam præparans. Cùm enim aperto capite, ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terram vultu, supplices manus tendentes, aliaq; huiusmodi Christianæ humilitatis signa dantes, quæ ad sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in sacramento cœlestem vim agnoscẽdam, tum à nobis diuinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse.

DE CONFESSIONIS INSTITVTIONE & ministro. TABVLA 71.

Confessio Christo Deo, qui bene omnia, & vnius salutis nostrę causa fecit, ob eius summam bonitatem & misericordiam instituta est.

CONfessionis minister debet esse —

- Legitimus, & idone⁹, qualis est —
  - Sacerdos, qui habeat potestatem —
    - Ordinis,
    - Et iurisdictionis. vel
      - Ordinariam,
      - Delegatam.
      - Vt ex ecclesiasticis sãctionib⁹ satis apparet.
  - Quanquàm si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas non datur: quilibet Sacerdos, & peccata condonare, & ab excommunicationis vinculo absoluere potest.
- Præditus
  - Scientia, & Prudentia: Quæ in eo requiruntur, vt in —
    - Iudice, cui scientia non vulgaris est necessaria, qua & peccata inuestigare, & ex varijs peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia sint, pro cuiusque hominis ordine, & genere iudicare possit.
    - Medico, qui summa quoque prudẽtia indiget, vt ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animã sanandam, & in posterum contra morbi vim muniẽdam aptiora esse videantur.

DE CONFESSIONIS VTILITATE, & neceſsitate. TABVLA 72.

EST itaque cõfeſſio nõ tãtùm

Vtilis ad
- Conſequendam ſcelerum remiſſionem,
- Mores emendandos,
- Cohibendam peccandi conſuetudinem: etenim confitendi verecundia, delinquendi cupiditati & licentiæ tanq̃ frenos inijcit, & improbitatem coercet:

Sed etiam neceſſaria, qđ quidem pulcherrima trãslatione à Domino apertè ſignificatum videmus, cùm huius ſacramenti adminiſtrandi poteſtatem, clauem regni cœlorum appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi nemo poteſt ſine eius opera, cui claues cõmiſſæ ſunt: ſic intelligimus neminem in cœlum admitti, niſi fores à ſacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus planè clauium vſus in Eccleſia eſſe videbitur: ac fruſtrà is, cui clauiũ poteſtas data eſt, quempiam cœli aditu prohibebit, ſi tamen alia via introitus patere queat.

DE CONDITIONIBVS, AD CONfeſsionem verè pœnitentibus neceſſarijs. TABVLA 73.

QVARE cùm fideliũ ſaluti omni ſtudio ſuccurrendum ſit, ſacerdotes in pœnitente diligẽter obſeruabunt

- Si veram peccatorum ſuorum contritionem habeat, certumque illi ſit, in poſterum à peccatis abſtinere, admoneatur, vt
  - Pro tãto & tam ſingulari beneficio maximas gratias Deo agat, ab eoq; cęleſtis gratiæ præſidium petere nunquàm deſinat.
  - Nullum patiatur eſſe diem, quin aliud de paſſionis Domini myſterijs meditetur, ad eumq; imitandum, & ſumma charitate amandum, ipſe ſe excitet atque inflammet.
- Sin adeo peccata ſua non doleat, vt verè contritus dicendus ſit, conetur magno contritionis deſiderio eum afficere. vt deinde huius præclari doni cupiditate incenſus, illud à Dei miſericordia petere & efflagitare, in animum inducat.
- In primis autem reprimenda eſt, quorundam ſuperbia, qui ſcelera ſua excuſatione aliqua vel defendere, vel minora facere nituntur.
- Perniciosior autem eſt illorum culpa exiſtimanda, qui ſtulta quadam verecundia impediti, peccata confiteri non audent.
- Alij ſunt, qui, vel quòd rarò peccata confiteri ſolent, vel quòd nullam curam & cogitationem in perueſtigandis ſuis ſceleribus poſuerunt, ne commiſſa confeſſione expedire, nec, vnde eius officij initium ducendum ſit, ſatis ſciunt.

CAVTIO.

Si audita confeſſione, ſacerdos iudicauerit, neque in numerandis peccatis diligentiam, neque in deteſtandis dolorem pœnitenti omnino defuiſſe, abſolui poterit. Sin autem vtrunque in eo deſiderari animaduerterit, author illi & ſuaſor erit, vt maiorem curã in excutienda conſcientia adhibeat, hominemque, vt blandiſſime poterit, tractatum dimittet.

DE SATISFACTIONE,
TERTIA PARTE POENITENTIÆ: ac primum de eius necesſitate. TABVLA 74.

DVO ſunt, quæ peccatū cōſequūtur — Macula, & Pœna. Ac quanuis Semper, culpa dimiſſa, ſimul etiam mortis æternæ ſupplicium apud inferos conſtitutum, condonetur: Tamen non ſemper contingit, quemadmodum à Tridentina Synodo declaratum eſt, vt Dominus peccatorum reliquias, & pœnam certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat.

Verum qua de cauſa factum ſit, vt pœna omnis pœnitentiæ Sacramento, æque ac baptiſmo non condonetur, præclarè a ſancta Tridentina Synodo explicatū eſt his verbis: Diuinæ iuſtitię ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptiſmum per ignorātiā deliquerint: aliter vero, qui ſemel à peccati & dæmonis ſeruitute liberati, & accepto Spiritus ſancti dono, ſcientes templum Dei violare, & Spiritum ſanctum contriſtare non formidauerint. Et diuinam Clementiam decet, ne ita nobis abſq; vlla ſatisfactione peccata dimittantur, vt occaſione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij & contumelioſi Spiritui ſancto, in grauiora labamur, theſaurizātes nobis iram in die iræ.

DE SATISFACTIONIS SIGNIFICAtione TABVLA 75.

SATISfacere, vt nonnulli definierūt, eſt —

Deo debitum honorem impendere, quod non poteſt, niſi qui peccata vitare omnino conſtituat.

Cauſas peccatorum excidere, & eorum ſuggeſtioni aditum non indulgere. In quā ſententiam, alij aſſenſerunt: ſatisfactionem eſſe purgationem, qua eluitur, quidquid ſordium propter peccati maculam in anima reſedit, atque à pœnis tēpore definitis, quibus tenebamur, abſoluimur.

QVOD ad hūc locū pertinet, ſatisfactionis nomē theologi pro ea compenſatione vſurparūt, cum homo pro peccatis cōmiſſis Deo aliquid perſoluit. Ita fit, vt ſatisfactio variè accipiatur —

Ac prima quidem & præſtantiſſima illa eſt, qua pro ſcelerum noſtrorum ratione, etiam ſi Deus ſummo iure nobiſcum velit agere, quidquid a nobis debeatur, cumulatè perſolutum eſt. Hæc vero eiuſmodi eſſe dicitur, quæ nobis Deum propitium & placatum reddit, eamque vni Chriſto Domino acceptam ferimus, qui in cruce, precio pro peccatis noſtris ſoluto, pleniſſime Deo ſatisfecit.

Alterum ſatisfactionis genus, quæ & Canonica appellatur, & certo temporis ſpatio definita perficitur. Quare antiquiſſimo Eccleſiæ vſu receptū eſt, vt cum pœnitentes à peccatis ſoluuntur, pœna aliqua eis irrogetur: cuius pœnæ ſolutio, ſatisfactio vocari conſueuit.

Eodem vero nomine quodlibet etiam pœnæ genus ſignificatur, quam pro peccatis non quidem à Sacerdote conſtitutam, ſed ſponte noſtra ſuſceptam, atq; à nobis ipſis repetitam ſuſtinemus. verum hæc ad pœnitentiam, vt ſacramentum eſt, minime pertinet:

Sed illa tantum Sacramenti Pars cenſenda eſt, quam diximus ex præcepto Sacerdotis Deo pro peccatis dependi, hoc adiuncto, vt ſtatutum cum animo & deliberatum habeamus, peccata in poſterum omni ſtudio vitare.

IN SATISFACTIONE QVÆ SINT inspicienda. TABVLA 76.

FREQVENTISSIME à S. Augustino docemur, duo hæc in pœnitentia animaduertenda esse, Dei ——
- Misericordiam, qua peccata & pœnas æternas illi debitas condonat.
- Iustitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit.

QVÆ RES AD VERAM SATISFACTIONEM requirantur. TABVLA. 77.

SED DVO præcipuè in Satisfactione requiruntur ——
- Primum est, vt is qui satisfacit, iustus sit ac Dei amicus. opera enim, quæ sine fide & charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt.
- Alterum, vt eiusmodi opera suspiciantur, quæ natura sua dolorem & molestiam afferant. Et si vero vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum Charitas efficiat, vt quæ perpessu grauissima sunt, ne sentiantur quidem, non tamen eo minus satis faciendi vim habent. Siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita eius amore & pietate inflammari, vt acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant.

DE SATISFACTIONIS PARTIBVS. TABVLA 78.

OMNE SATISFACTIONIS genus, ad hæc tria præcipuè conferēdum est, videlicet
- Orationem,
- Ieiunium,
- Eleemosynā.

Quę respondent tribus bonis,
- Animæ,
- Corporis,
- Externis.

Quæ omnia à Deo accepimus.

Nam cum omne quod in mundo est, aut sit ——
- Concupiscentia carnis,
- Concupiscentia oculorum,
- Superbia vitæ:

Hisce morbi causis totidem opponuntur medicinæ,
- Ieiunium,
- Eleemosyna,
- Oratio.

Cum sint etiam, quos peccatis nostris offendimus ——
- Deus,
- Proximus,
- Nos ipsi:

Iterùm
- Deum oratione placamus,
- Eleemosyna proximo satisfacimus,
- Ieiunio nosipsos castigamus.

QVÆ

QVÆ SATISFACTIONIS SIT VTILITAS.

TABVLA 79.

HABET Satisfactio nõ paruas vtilitates:

- Primò enim magnopere à peccato reuocant, & quasi freno quodam coercent hæ Satisfactoriæ pœnæ, cautioresq; & vigilantiores in posterum pœnitentes efficiunt.
- Accedit, vt tanquam testificationes quædam sint doloris, quem ex peccatis commissis capimus, qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus grauiter offensa est.
- Præterea pœnitentiæ nostræ exempla alios docent, quomodo ipsi vitam instituere debeant.
- Deinde verò huiusmodi pœnarum perpessione consequimur, vt capitis nostri Iesu Christi, in quo passus est ipse & tentatus, similitudinem & imaginem geramus. Nihil.n. tam deforme videri potest, vt à S.Bernardo dictum est, quàm sub spinoso capite delicatum esse membrum.
- Ad hæc, Satisfactionis quanta vis sit, ex eo colligitur, quòd tota à Christi Domini passionis merito pendet. A quo etiã honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur:
  - Alterũ est, vt immortalis gloriæ præmia mereamur, ita vt calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat.
  - Alterum, vt pro peccatis nostris satisfaciamus. Neque verò id perfectissimam Christi Domini satisfactionem obscurat, sed multo clariorem & illustrioré reddit. Christus enim Dominus tanquã caput in mébra, & vitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem coniuncti sunt, continẽter diffundit. Quæ quidem gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine qua mereri & satisfacere Deo nullo modo possumus.

QVAESTIONVM, VNVS PRO ALTERO satisfacere posit.

In eo verò summa Dei bonitas & clementia, maximis laudibus & gratiarum actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, vt vnus posset pro altero satisfacere: quod quidem huius partis pœnitentiæ maximè proprium est. Vt enim ꝙ ad contritionem & confessionem attinet, nemo pro altero dolere aut confiteri potest: ita qui diuina gratia prædití sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persoluere. quarè fit, vt quodam pacto alter alterius onera portare videatur. Ad Gala.6.

SENTENTIAE HVIVS CONFIRMATIO.

Nec verò de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum Symbolo, sanctorum communionem confitemur. Nam cum omnes eodem baptismo abluti, Christo renascamur, eorundem Sacramentorum participes simus, in primis verò eiusdem corporis & sanguinis Christi Domini cibo & potu recreemur: hoc apertissimè demonstrat, nos omnes eiusdem corporis esse membra. Quemadmodum igitur neq; pes suæ tantum, sed etiam oculorum vtilitatis causa, munere suo fungitur: neq; rursus quod oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum vtilitatem referendum est: ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent.

LIMITATIO EIVSDEM.

Neque tamen id sine vlla exceptione verum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, spectemus. Nam satisfactionis opera, medicinæ etiam & curationes quædam sunt, quæ pœnitenti ad sanandos prauos animi affectus præscribuntur, quo quidem vtilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est.

DE EX-

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO, ET PRIMVM DE huius vnctionis natura &c. TABVLA 80.

Hoc sacramentum idcirco extrema Vnctio appellatum est, quòd hæc omnium sacrarum vnctionum, quas Dominus Saluator noster Ecclesiæ suæ commendauit, vltima administranda sit. Quare hæc ipsa vnctio à Maioribus nostris Sacramentum etiam Vnctionis infirmorum, & Sacramentum exeuntium dicta est.

QVOD AVtem extremæ Vnctioni propria Sacramēti ratio conueniat probatur:

- Verbis D. Iacobi Apostoli, infirmatur quis in vobis? inquit, inducat presbyteros Ecclesię, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.
- Nam quòd condonari peccata Apostolus affirmat, in eo declarat Sacramēti vim & naturam, Iacob. 5.
- Authoritate cōciliorum, cum aliorum plurium, tum Tridentini, quod hanc Catholicæ Ecclesiæ de extrema vnctione doctrinam fuisse perpetuā ita declarat, vt in eos omnes anathematis pęnā constituerit, qui aliter docere aut sentire audeant.

  Et si vero ex pluribus rebus & verbis cōstituitur, est tamen vnum,
  - Non quidem Partium continuatione, quæ diuidi non possint:
  - Sed perfectione, cuiusmodi sunt cætera omnia, quæ ex pluribus rebus cōstant:
  - Vnum, inquam, signū est, & vnius rei, quam significat, efficientiam habet.
- Testimonijs — Innocentij, Dionisij, Ambrosij, Chrysostomi, Gregorij Magni.

QVATVOR PRÆCIPVE AD EXTREMAM Vnctionem requiruntur. TABVLA 81.

HVIVS sacramēti

- Author est Deus. cum enim demonstratum sit, extremam Vnctionem verè & propriè in Sacramentorum numero habendam esse: illud etiam sequitur, eius institutionem a Christo Domino profectā esse, quæ postea à S. Iacobo Apostolo fidelibus proposita & promulgata est.
- Minister, Sacerdos ritè ordinatus:
  - Non tamen quiuis,
  - Sed
    - Proprius Pastor, qui habeat iurisdictionem:
    - Vel alius, cui ille eius muneris fungendi potestatem fecerit.
- Materia est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet non ex quauis pingui & crassa materia, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissime autē hæc materia illud significat, quod vi Sacramenti interius in anima efficitur. Nam vt oleū ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit, ita Sacramenti virtus animæ tristitiam ac dolorem minuit.
- Forma vero Sacramenti, est verbum & solennis illa precatio, quam Sacerdos ad singulas actiones adhibet, cum inquit: Per istam sanctam vnctionē indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, siue narium, siue tactus vitio deliquisti.

Adhibetur quidem hoc Sacramentū, vt præter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatē etiam restituat egrotis, tamē quia non semper sequitur, vt ægri à morbis cōualescant, ob eam causam precatione forma conficitur, vt à Dei benignitate id impetremus, quod Sacramenti vis cōstāti & perpetuo ordine ex ea parte efficere nō solet.

Atque hinc fit, vt cum

- Aliorum Sacramētorū forma vel—
  - Absolutè significet, quod efficit, vt cum dicimus, Baptizo te, aut, Signo te &c.
  - Tanquàm ab imperantibus pronuncietur, vt Accipite potestatem &c.
- Hæc vna extremæ Vnctionis forma precatione quadam absoluatur.

DE VN-

DE VNCTIONIS EXTREMÆ CÆREmonijs,& ritibus.. TABLA 82.

ADHIbentur in hui⁹ quoquè Sacraméti administratione proprij, q. dam ritus, qui continent

Præcationes, quibus sacerdos ad ægroti salutem impetrandam vtitur. Nullũ enim est aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur, ac rectè quidem, quoniam eo potissimum tempore fideles pijs obsecrationibus adiuuandi sunt.

Obseruationem, siue rationé habendam

- Personarum. Quã uis enim hoc Sacramẽtum ad omnes ptineat, quædam tamen hominum genera excipiuntur, quibus administrandum non est
  - Ac primum excipiũtur, qui sano & firmo corpore sunt, ijs.n. extremã vnctionem tribuẽdam non esse
    - Et Apostolus docet, cum inquit: Infirmatur quis in vobis? Iacob. 5.
    - Et ratio ostendit, siquidem ob eam rem instituta est, nõ modo vt animæ, sed etiam vt corpori medicinam afferat.
  - Omnes præterea, qui rationis vsu carent, ad hoc Sacramentum suscipiendum apti non sunt.
  - Et pueri, qui nulla peccata admittunt, quorũ reliquias sanare huius Sacramenti remedio opus sit.
  - Amẽtes itẽ & furiosi, nisi interdũ rõnis vsum haberẽt, & eo potissimũ tpe pij animi significationem darent, peterentque vt sacro oleo vngerentur.
- Partium corporis nõ enim totum corpus, neq; omnes corporis partes vngendæ sunt, sed ea tantum membra, in quibus potissimum sentiendi vis eminet, putà
  - Oculi, Aures, Nares, Os, Man⁹, Renes, Pedes — Propter
    - Visionem.
    - Auditum.
    - Odoratũ.
    - vel Gustũ. / sermonẽ
    - Tactum.
    - Libidinem.
    - Ingressum.
- Temporis. Nam hæc vnctio tũc est adhibenda
  - Cũ graui morbo afflictamur, ac vitæ periculum impendet.
  - Semel tantum in vna eademque ægrotatione:
  - Sed quoties postea quispiã ĩ aliud vitę discrimẽ inciderit, toties eiusdẽ sacri subsidium ei poterit adhiberi.
  - Ex quo patet in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari solẽt, reponendam esse hanc vnctionem.

Pręparationem ad suscipiendã sacram vnctionẽ: vbi isthæc curanda sunt

- Primum, quoniam nihil magis huius Sacramenti gratiam impedit, quàm alicuius peccati mortiferi conscientia, seruanda est Catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, vt ante extremam vnctionem pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramentum administretur.
- Deinde ægroto persuadendum est, vt ea fide se vngendum sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apostolis sanandi erant, seipsos offerre consueuerant.
- In primis autem animæ salus, deinde corporis valetudo, cum illa adiunctione, si ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est.
- Nec vero dubitare fideles debent, quin sanctę illæ & solennes preces à Deo audiantur, quibus Sacerdos non suam, sed Ecclesiæ & Domini nostri Iesu Christi personam gerens, vtitur.

DE SA-

DE SACRAMENTI HVIVS EFFECTIbus seu fructibus. TABVLA 83.

EXPLIcandæ etiã sunt vtilitates, quas ex hoc Sacramento capimus, quarum

Vna est, hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & inprimis quidem leuiora, & vt communi nomine appellantur, venialia remittit: exitiales enim culpæ, pœnitentiæ Sacramento tolluntur.

Altera est Sacræ vnctionis vtilitas, quòd animam à languore & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & a cæteris omnibus peccati reliquijs liberat, eamq; pio & sancto gaudio replet.

Præterea fidelibus arma & vires hoc Sacramento subministrantur, quibus aduersarii vim & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint.

DE ORDINIS SACRAMENTO,

ET PRIMVM DE VI NOMInis, atque Sacramenti ratione. TABVLA 84.

CVM Naturali instinctu hoĩes agnoscerent Deũ colẽdũ esse: ꝯsequẽs erat, vt in quauis Repub. aliq Sacrorũ & diuini cultus ꝓcurationi pręficerent, quorũ potestas aliquo mõ spiritualis diceret. Atq; hæc q. dẽ potestas in lege Euangelica

Est cælestis, omnemq; angelorum etiam virtutem superat, neq; à Sacerdotio Mosaico, sed à Christo Domino, qui non secundum Aaron sacerdos fuit, sed secũdum ordinem Melchisedec, ortum habet. Is enim, qui summa potestate gratia tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem, quãuis virtute definitam, & Sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & solenni religione consecrati, quæ quidem consecratio, Ordinis Sacramentum, vel sacra ordinatio vocatur.

Diuiditur in Potestatem

Ordinis, q̃ ad verũ Christi Domini corp⁹ in sacrosancta Eucharistia refertur. De quo hoc loco quæruntur duo:

Quid significet. Est enim ordo, si propriam eius vim & notionem accipiamus, dispositio superiorum & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptę sunt, vt vna ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & variæ functiones, omnia vero certa ratione distributa sint & collocata, rectè & cõmodè ordinis nomen ei impositum videtur.

Num inter cætera Ecclesiæ Sacramenta, sacra ordinatio numerãda sit. Et quidem habere eã propriã Sacramẽti rationẽ, probatur

Authoritate

Sacræ scripturę, ex verbis

Christi Ioan. 20. Matth. 18. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritũ sanctum: quorum remiseritis peccata remittũtur eis, &c.

Pauli. 2. Tim. 1. Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quę est in te per impositionem manũ meorũ.

Concilij Tridentini.

Ratione: Nam cum Sacramentum sit rei sacræ signũ, id vero quod hac consecratione extrinsecus fit, gratiã & potestatẽ significet, quę illi tribuit, qui cõsecratur omnino sequi perspicuũ est, Ordinem vere ac propriè sacramentum dicendum esse. Quare Episcopus ei qui sacerdos ordinatur, inquit: Accipe potestatem offerendi sacrificium &c. Quibus verbis perdocuit Ecclesia, potestatem cõsecrandæ Eucharistiæ charactere animo impresso tradi, cui gratia adiũcta sit ad illud munus ritè & legitimę obeundum.

Iurisdictionis, quę tota in Christi corpore mystico versatur, ad eam enim spectat, Christianum populum gubernare & moderari, & ad æternam cælestemque beatitudinem dirigere.

DE ORDINIBVS, ET PRIMVM de prima tonsura. TABVLA 85.

ORDINES incipiedi sunt à prima tōsura —

- Quæ est præparatio quædam ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus præparari solent: ita cùm, tonso capillo, Deo dedicantur, tanquàm aditus ad Ordinis Sacramentum illis aperitur.
- Quē tondendi morem —
  - Primùm omnium Apostolorum Principem introduxisse ferunt.
  - Deinde etiam meminerūt eius vetustissimi & grauissimi Patres —
    - Dionysius Areopagita,
    - Hieronymus,
    - Augustinus.
- Et fit in capite ad —
  - Similitudinē coronæ, & hoc, vel ad —
    - Memoriam Coronæ, quæ spinis contexta, Saluatoris nostri capiti fuit imposita.
    - Declarandam regiam dignitatem, quæ ijs maximè, qui in sortem Domini vocati sunt, conuenire videtur.
  - Figuram circuli, quæ omnium perfectissima est, ad significandam, vel perfectioris vitæ professionem à clericis susceptam, vel externarum rerum contemptionem, animiq; ab omnibus humanis curis vacuitatem.
- Porrò qui sic tondentur, Clerici dicuntur, quod nomen illis tunc primùm imponitur, & ab eo deductum est, quòd Dominum sortem, & hæreditatem suam habere incipiant.

DE ORDINVM NVMERO ET GRADIBVS, ac primùm de minoribus Ordinibus. TAB. 86.

HI ORdines septenario cōtinetur numero. Ex quib⁹ alij dicūtur minores —

- Nam post primam tonsurā ad Ostiarii ordinē primus gradus fieri cōsueuit. eius munus est —
  - Templi claues & ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat.
  - Ad sanctum etiam Missę sacrificium assistebat, curaturus nè quis propius, quàm par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotem rem diuinam facientem interpellaret.
- Secundus ordinis grad⁹ est Lectoris mun⁹. Ad quē pertinet —
  - In Ecclesia, veteris & noui testamenti libros clara voce & distincta recitare.
  - Prima Religionis Christianæ rudimenta fidelibus tradere.
- Tertius est ordo Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiritibus obsidentur.
- Acolytorum quartus est gradus. Eorum munus est —
  - Ministros maiores, Subdiaconos & Diaconos, in altaris ministerio assectari, eisq; operam dare.
  - Prætereà lumina deferunt, cùm Missę sacrificium celebratur, præcipuè verò cùm Euangelium legitur. ex quo & Ceroferarij alio nomine vocati sunt.

DE SACRIS ORDINIBVS, qui dicuntur Maiores. TABVLA 87.

ALII ORdines, Maiores, & ſacri dicũtur. Qui tribus diſtinguuntur gradibus

- In eorum primo gradu ſubdiaconus collocatur: cuius munus eſt
  - Diacono ad altare inſeruire. Sacra enim lintea, vaſa, panem, & vinum ad ſacrificij vſum neceſſaria parare debet.
  - Nunc Epiſcopo & Sacerdoti aquam præbet, cùm manus in Miſſæ ſacrificio abluunt.
  - Epiſtolam etiam, quæ olim à diacono in Miſſa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanqnàm teſtis ad ſacrũ aſſiſtit, prohibetq; nè ſacerdos ſacra faciens, à quopiam perturbari poſſit.
- Secundum gradum Diaconus obtinet: cuius miniſteriũ latius patet, ſãctiusq; ſemper habitum eſt. Ad eum enim pertinet
  - Epiſcopum perpetuò ſequi, concionantem cuſtodire, eiq; & Sacerdoti ſacra facienti, vel alia Sacramenta adminiſtranti, præſtò eſſe, & in Miſſæ Sacrificio Euangelium legere.
  - Perueſtigare, quinam in vrbe piè & religioſè, quivè ſecus vitam traducant, &c.
  - Licet ei præterea (ſi abſit Epiſcopus & Sacerdos) Euangelium explanare, non tamen è ſuperiori loco. vt intelligatur, hoc eius propium munus non eſſe.
- Tertius omniumq; Sacrorum ordinum ſummus gradus eſt, Sacerdotiũ. Qui verò illo præditi ſunt, eos veteres Patres appellant interdum
  - Presbyteros, quòd Græcè ſeniores ſignificat
    - Non ſolùm propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maximè neceſſaria eſt.
    - Sed multò magis, propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam.
  - Sacerdotes
    - Tùm quia Deo conſecrati ſunt:
    - Tùm quia ad eos pertinet, Sacramenta adminiſtrare, ſacrasq; res & diuinas tractare.

DE SACERDOTIO.

TABVLA 88.

DVPLEX in Sacris literis deſcribitur Sacerdotium.

- Interius, quo omnes fideles, poſtquàm aqua ſalutari abluti ſunt, ſacerdotes dicuntur, præcipuè verò iuſti, qui Spiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio, Ieſu Chriſti ſummi Sacerdotis viua membra effecti ſunt. hi enim fide, quæ charitate inflammatur, in altari mentis ſuæ ſpirituales Deo hoſtias immolant. Quo in genere bonæ omnes & honeſtæ actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ ſunt. Apocal. 1. 1. Pet. 2. Rom. 12.
- Externum verò Sacerdotium non omnium fidelium multitudini, ſed certis hominibus conuenit, qui legitima manuum impoſitione, ſolemnibusq; ſanctæ Eccleſiæ cæremonijs inſtituti, & Deo conſecrati, ad aliquod proprium ſacrumque miniſterium aſſcribuntur. Et hoc tantùmmodo Sacerdotium ad Ordinis Sacramentum pertinet: De quo plura in ſequenti habes tabula.

DE SACERDOTIO EXTERNO.

TABVLA 89.

SACERdotii externi —

- Munera sunt duo, ꝙ ad sacerdotem attinet. Quorum
  - Alterum est, vt sacramenta ritè
    - Conficiat
    - &
    - Administret.
  - Alterum, vt populum fidei suæ commissum, ijs rebus & institutis, quæ ad salutem necessaria sunt, erudiat.
- Gradus sunt dignitatis & potestatis varij: Quorum —
  - Primus est eorum, qui Sacerdotes simpliciter vocantur: quorum functiones hactenus declaratæ sunt.
  - Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt: vt non solùm cæteros Ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum vigilantia & cura prospiciant. Quare in sacris literis Pastores ouium sæpè appellantur, sed & pontifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum, Pontifices appellare consueuerunt.
  - Tertius gradus est Archiepiscoporũ, qui pluribus Episcopis præsunt, qui Metropolitani etiam vocantur, ꝙ illarum vrbium antistites sint, quę tanquam matres habeantur illius Prouinciæ.
  - In quarto gradu Patriarchæ collocantur, .i. Primi supremique Patres. Atq; olim in vniuersa Ecclesia, præter summũ Ro. Pontificem, quatuor tantũ Patriarchæ numerabantur, Videlicet
    - Constantinopolitanus, etsi ad eũ post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperij Maiestatem altiorem locum obtinuit.
    - Proximus est Alexandrinus, cuius Ecclesiam Marcus Euangelista iussu Principis Apostolorum fundauit.
    - Tertius Antiochenus, vbi Petrus sedem primò locauit.
    - Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quã Ecclesiam Iacobus frater Domini rexit.
  - Præter hos omnes Catholica Ecclesia Ro. Pontificem Max. quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopum totius orbis terrarum, Patrem & Patriarcham appellat, semper venerata est. Qui pius Pater ac Moderator, vniuersali Ecclesiæ vt Petri successor, Christiq; Domini verus & legitimus Vicarius, præsidet.
- Minister, vt & reliquorum ordinum, est Episcopus. Nam
  - Quamuis nonnullis Abbatibus permissum sit, vt minores & non sacros ordines interdum administrent.
  - Tamen hoc proprium Episcopi munus esse, nemo dubitat. Etenim
    - Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes vnus tantùm Episcopus ordinat.
    - Episcopi, ex Apostolorum traditione, quę perpetuò in Ecclesia custodita est, à tribus Episcopis consecrantur.

DE ORDINANDORVM QVALITATE.

TABVLA 90.

HVIVS IGItur tanti officij, putà sacerdotij, onus nemini temerè imponendũ est, sed ijs tm̃, qui illud vitæ sãctitate, doctrina, fide, prudẽtia sustinere possint. Nec verò quisq̃ sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquã Aaron. Vocari aũt à Deo dicuntur, qui à legitimis Ecclesiæ ministris vocantur. Sunt autem in sacris suscipiẽdis Ordinib. hęc animaduertẽda:

- Quanta circũspectione ad Sacros ordines sit accedendũ. Est enim cauẽdum diligenter,
  - Nè eo cõsilio ad hãc viuẽdi rõnẽ se cõuertãt,
    - Vt quæ ad victum vestitumq; nacessaria sunt, parent, ità, vt præter quæstum, nihil aliud in Sacerdotio, quẽadmodum vulgò cæteri omnes in quouis sordidi artificij genere, spectare videantur.
    - Vt honores & dignitates obtineant.
    - Vel, vt diuitijs affluant, quales sunt, qui, nisi opulentum aliquod ecclesiasticum beneficium ijs deferatur, nullam sacri ordinis cogitationem habent. Hi verò sunt, quos Saluator noster mercenarios appellat, & quos Ezechiel dicebat, semetipsos, & non oues, pascere. Ezech. 34.
  - Sed hoc sibi proponant, opus est, vt non solùm Dei gloriam in omnibus rebus quærant, quod quidem cùm omnibus, tũ maximè fidelibus commune esse constat: sed etiam, vt alicui certo Ecclesiæ ministerio addicti, in sanctitate & iustitia illi seruiant.
- Quæ in Sacerdote potissimũ requirantur.
  - Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, vitæ & morum integritas requiritur. Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesia seruari animaduertimus, vt qui sacris initiandi sunt, prius pœnitentiæ Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant,
  - Præterea in Sacerdote non solùm ea cognitio requirẽda est, quę ad Sacramentorum vsum & tractationem pertinet, sed etiam sacrarum literarum scientia, ita instructũ esse oportet, vt populo Christianæ fidei mysteria & diuinæ legis præcepta tradere, ad virtutem & pietatem incitare, à vitijs reuocare fideles possit.
- Qui ab hoc officio excludantur.
  - Pueris enim, & furiosis, vel amentibus, qui vsu rationis carent, hoc Sacramentum dandum non est. Aetatem autem legitimam, ex sacri Concilij Tridentini Decretis licet cognoscere.
  - Excipiuntur etiam serui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non sui iuris, sed in alterius potestate est.
  - Viri præterea sanguinum & homicidæ, quia Ecclesiastica lege repelluntur, atq; irregulares sunt.
  - Spurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non sunt procreati: decet enim, vt qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab alijs meritò contemni, ac despici posse videantur.
  - Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni corporis vitio deformes, aut manci sunt. ea enim fœditas & debilitatio tum offensionem habet, tùm verò Sacramentorum administrationem impediat necesse est.

DE QVI-

DE QVIBVSDAM ALIIS HVC pertinentibus. TABVLA 91.

PRAEterea verò obseruãda sũt etiã hęc:

Plurimũ Sacramẽti isti⁹ explicationẽ pro futuram —

Primùm ipsis Pastoribus, quòd dum in huius argumenti tractatione versantur, ad eam gratiam excitãdam, quam hoc Sacramento adepti sunt, magis commouentur.

Deinde alijs Ecclesiasticis, qui in sortẽ Dñi vocati sunt, partim vt —
- Eodem pietatis studio afficiantur:
- Earum rerũ cognitionẽ percipiant, quibus instructi, viam sibi ad vlteriores gradus facilè munire possint.

Postremò etiam reliquis fidelibus, vt quo honore digni sunt Ecclesiæ ministri, intelligant —
- In vniuersum oẽs: Sua sponte & voluntate illud vitæ genus sequi velint.
- Illi maximè, qui Liberos suos adhuc infantes, ecclesię ministerio spe destinarit.

Sacerdotij nobilitas & excellentia. Nam cùm Episcopi & Sacerdotes, tãquàm Dei interpretes & internuncij quidam sint, qui eius nomine diuinam legem & vitæ pręcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt: perspicuũ est, eam illorum esse functionem, qua nulla maior excogitari possit. Quarè meritò non solùm Angeli, sed Dij etiam, quòd Dei immortalis vim & numen apud nos teneant, appellantur. Quanuis autem omni tempore summam dignitatẽ obtinuerint, tamen noui testamenti sacerdotes cæteris omnibus honore longè antecellunt. Potestas enim tùm corpus & sanguinem Domini nostri conficiendi & offerendi, tùm peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat: nedum ei aliquid par aut simile in terris inueniri queat.

Sacramenti huius effectus. Quanuis enim ordinis Sacramentum, maximè ad Ecclesiæ vtilitatem & pulchritudinẽ spectet, tamen —
- In eius quoq; anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficit.
- Deinde aliam quoque gratiam hoc Sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad sacratissimum Eucharistiæ Sacramentum refertur.
- Atque hæc etiam character spiritualis dicitur, q̃ qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota animæ impressa, ab alijs fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur.

REGVLA.

Quemadmodum Saluator noster à Patre, Apostoli autem, ac discipuli in vniuersum mundum à Christo Domino missi sunt: ita quotidiè sacerdotes eadem, qua illi, potestate præditi, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi mittuntur.

ALIA REGVLA.

Qui verò in hoc ministerium seipsos arroganter inferunt, atque intrudũt, de his Dominum intellexisse, docendum est, cùm inquit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. Quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest.

DE MATRIMONII SACRAMENTO: ET PRIMVM DE natura eius, atq; significatione. TAB. 92.

MATRIMONIUM Christianorum —

- Dicitur
  - Matrimonium ab eo, quod fœmina idcirco maximè nubere debet, vt mater fiat: vel quia prolem cōcipere, parere, educare, matris munus est.
  - Coniugium à coniungendo, ꝙ legitima mulier cum viro, quasi vno iugo adstringatur.
  - Nuptiæ, quia (vt inquit S. Ambrosius) pudoris gratia puellæ se obnuberent: quo etiam declarari videbatur, viris obedientes subiectasq; esse oportere.
  - Definitur ex communi Theologorum sententia, viri & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.
- Duplicem habet rationem: considerandum, est enim, vel vt —
  - Naturalis coniūctio: qđ quidē —
    - Deus ipse
      - Non solum instituit, Gen. 1. & 2. Matth. 19.
      - Verùm, vt sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam & indissolubilem nodū ei addidit, cùm ait: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Matth. 19.
    - Tribus de causis fieri debet, quarū
      - Prima est, hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expedita societas, mutui auxilij spe conciliata, vt alter alterius ope adiutus, vitæ incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat.
      - Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, vt bonorum & diuitiarum hæredes relinquātur, quàm vt veręfidei & religionis cultores educētur. Tob. 6.
      - Tertia est, vt qui sibi imbecillitatis suę cōscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonij remedio ad vitanda libidinis peccata vtatur. 1. Cor. 7.
  - Sacramentum, qua ratiōe eius natura multo præstātior est, & omnino ad altiorem finē refertur. Quòd autem matrimoniū sit Sacramentū, conuincitur —
    - Testimonio sacræ scripturæ: Nam Paulus de matrimonio scribēs ad Ephesios, Sacramētum hoc, inquit, magnū est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Ad Ephes. 5.
    - Authoritate Concilij Tridentini, cui grauissima adiuncta est ratio. Gratiam enim, quæ huic inest Sacramento, non significat tātum, sed etiam tribuit, in quo maxima sacramenti ratio inest.

DE MA-

DE MATRIMONII COMMENDATIONE.

TABVLA. 93.

TRIA Matrimonij sunt bona

- Primum est proles, hoc est, liberi, qui ex iusta & legitima suscipiuntur vxore, id enim tanti fecit Apostolus, vt diceret, Saluabitur mulier per filiorum generationem. 1. Timoth. 2.
- Alterum est Fides, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cum baptismum percipimus, sed fidelitas quædam, qua mutuo vir vxori, & vxor viro, ita se obstringit, vt alter alteri sui corporis potestatem tradat, sanctumq; illud coniugij fœdus, nunquàm se violaturum polliceatur.
- Tertium, sacramentum, vinculum scilicet matrimonij, quod nunquàm dissolui potest. Nam (vt est apud Apostolum) Dominus præcepit, vxorem a viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: & vir vxorem non dimittat 1. Cor. 7.

OFFICIA coniugum sunt hæc

- Viri,
  - Vxorem liberaliter & honorifice tractare.
  - Alicuius honestæ rei studio semper occupatum esse,
    - Tum vt ea suppeditet, quæ ad familiam sustẽtandam necessaria sunt.
    - Tum, ne inerti ocio languescat: à quo vitio se rè omnia fluxerunt.
  - Familiã rectè constituere, omniũ mores corrigere, singulos in officio cõtinere.
- Vxoris,
  - Subditam esse viro suo &c. de quibus habetur. 1. Petr. 3.
  - Filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare.
  - Domi se libenter continere, nisi necessitas exire cogat: idque sine viri permissu nunquàm facere audeat.
  - Meminisse semper, secundum Deum, magis quàm virum, neminem diligẽdum, eoue pluris faciendum esse neminem: cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non aduersantur, morem gerere & obtemperare, summa cũ alacritate animi oporteat.

DE vsu matrimonij duo illa maxime docendi sunt fideles

- Primum quidem est, non voluptatis aut libidinis causa matrimonio operã dandam esse, sed eo vtendum intra illos fines, qui à Domino præscripti sunt, iuxta præceptum Apostoli: Qui habent vxores, tanquàm non habentes sint. 1. Corin. 7.
- Alterum est, vt Deum orandi & obsecrandi causa, à matrimonij officio interdum abstineant, vt non modo hanc vitam piè & placide traducant, sed æternæ etiam, Dei benignitate consequendæ, vera & stabili spe, quę non confundit, nitantur.

PARS CATECHISMI CATHOLICI TERTIA: DE PRÆCEPTIS Dei in decalogo compræhensis. TABVLA 94.

Decalogum, legum omnium summam & Epitomen esse, sanctus Augustinus literis cōmēdauit.

CVM MVLTA locutus sit Dn̄s, duæ tamen tm̄ tabulæ dantur Moisi lapideæ, quę dicū tur Tabulæ testimonii futuri in arca. Exod. 20. in quibus continentur decem præcepta, pertinentia partim ad ——
- Deum, nempe tria hæc:
  - Non habebis Deos alienos coram me.
  - Non assumes nomē Domini Dei tui in vanū.
  - Memento, vt diem sabbati sanctifices.
- Proximū, videlicet hęc septem:
  - Honora patrem tuum, & Matrem tuam, vt si longeuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.
  - Non occides.
  - Non mœchaberis.
  - Non furtum facies.
  - Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.
  - Non concupisces
    - Domum proximi tui.
    - Nec desiderabis vxorem eius, non seruum, nō ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

Cætera omnia, quæ præcepit Deus, ex his decem præceptis pendere intelliguntur, si diligenter quærantur, vt rectè intelligantur: quo modo hæc ipsa rursus decem præcepta ex duobus illis, dilectionis scilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pendet & prophetæ. Matth. 22.

IN DECALOGO QVÆ SINT SPECTANDA. TABVLA 95.

Inter cætera, quæ animos hominum ad huius legis iussa seruando possunt impellere, illud maximam vim habet, Deum esse huius legis authorem. Quanuis enim per angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis authorem.

QVAM piè ac suppliciter Dei legem colere oporteat, hinc facile potest animaduerti, ——
- Nam primum triduo antequàm ferretur lex, Dei iussu dictum est omnibus vt vestimenta lauarent, vxores non attingerent, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam legem. Exod. 19.
- Deinde, cum ad montem essent adducti, vnde Dominus illis per Moisen leges erat laturus, vni Moisi dictum est, vt in montem ascenderet, quò Deus maxima cum maiestate venit, & locum tonitruis, fulguribus, igne, densisque nebulis circunfudit, ac loqui cum Moise cœpit, eiq; leges dedit.

OBseruatio legis
- Non est difficilis, quòd vel vna hac ratione ex Augustino probari poterit, cū dicit, Qui, quæso, dicitur impossibile esse homini, amare; amare, inquam creatorem beneficium, patrē amantissimum, deinde etiam, & carnem suam in fratribus suis? At vero qui diligit, legem impleuit. Nihil autem amanti difficile.
- Sed tamen necessaria, ait enim Apostolus, non præputium, non circuncisionem aliquid esse, sed obseruationem mandatorum Dei. Quòd vero eandem sententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Christo tantùm dicit valere, intelligimus plane eam nouam creaturā in Christo dicere, qui mandata Dei obseruat.

FRVCTVS obseruatæ legis describuntur Psal. 118. Nec vero nobis est seruanda lex. ——
- Tàm nostræ vtilitatis gratia,
- Quàm Dei causa, qui suam hominum generi in lege voluntatē aperuit, quam cùm cæteræ creaturæ sequantur, hominem ipsum eandem sequi, multo est æquius.

DE

DE ALIIS QVIBVSDAM, QVÆ COLLIGVNtur ex diuinis verbis, quibus lex Dei promulgata est.

EXODI XX.

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis &c. TABVLA 96.

EX HIS verbis animaduertẽdum est,

Vnam ex vniuersis nationibus à Deo delectam esse, quam populũ lvocaret suum, & cui se cognoscendum & colendum prẽberet, non quòd cæteras iustitia, aut numero vinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus: sed quòd ipsi Deo sic placuit potius, vt gentem exiguam, & inopem augeret, & locupletaret, quo eius potentia & bonitas notior apud omnes esset, & illustrior.

Deum Hæbreos patres diù peregrinari passum esse, posteros etiam durissima seruitute premi, diuexariq; permisisse ob eam rem, vti doceremur, amicos Dei fieri non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris: itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tùm verò, vt ad Dei cultũ trãslati intelligeremus, quanto feliciores demũ sint ij, qui Deo, quàm qui mũdo seruiant.

Post amplius quadrigentis annis Deum promissa præstitisse, vt ille populus fide ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus à se perpetuo pendere vult, atque in eius bonitate omnem spem suam collocare, vt in præcepti explanatione dicetur.

Locum, ac tempus, quibus hanc legem populus Israel à Deo accepit diligenter notandum esse: nempe postquàm eductus ex Aegypto in desertum venit: vt beneficij recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur.

APPLICATIO.

Et si vero ea verba, quibus dicitur, Qui eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis, Iudeis tãtum videntur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis: tamen si interiorem salutis vniuersæ rationem spectemus, magis ad Christianos homines pertinent, qui non ex Aegyptiaca seruitute, sed è peccati regione, & potestate tenebrarum à Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis suæ translati sunt, ad Coloss. 1. cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias, prædixit illud: Ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur vltra: Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti: sed, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de vniuersis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum. Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos: & quæ sequuntur Hierem. 16.

PRAECEPTVM PRIMVM

DE VERO VNIVS DEI CVLTV TABVLA. 97.

NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

HIS verbis duplex cõtinetur præceptũ,

Iubendi: Nam quod dicitur, Non habebis Deos alienos corã me: eã habet sententiã cõiunctam: Me verum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptũ { Fidei, Spei, Charitatis. }

Prohibendi, vt sunt illa verba, Non habebis deos alienos coram me, qua loquendi formula legislator vsus est: ——

Non quòd satis explicata non esset hæc sententia affirmatione præcepti: Me vnum Deum coles &c. Si enim Deus est, vnus est &c.

Sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deũ verum se colere profitebantur, multitudinem tamen deorum venerabantur.

DE PRÆ-

DE PRÆCEPTI HVIVS TRANSGRESSORIBUS. TABVLA 98.

PECCANT AVTEM IN hoc præceptum, qui fidē ſpem & charitatem non habent: quorum peccatum latiſſimè patet. Sunt enim in hoc numero
- Qui in hæreſim labuntur.
- Qui nō credūt ea, q̄ ſancta mater Eccleſia credēda ꝑponit.
- Qui ſomnijs, augurijs, cęteriſq; vaniſſimis reb. fidē habēt.
- Qui de ſua ſalute ſpē abijciūt, nec diuinę bonitati cōfidūt.
- Qui diuitijs tantum, Qui corporis valetudine ac viribus nituntur: quæ fuſius ab ijs explicata ſunt, qui de vitijs & peccatis conſcripſerunt.

DE VENERATIONE SANCTORVM, TABVLA 99.

Verum illud etiam in præcepti huius explicatione ac curatè docendum eſt, Venerationem & inuocationem ſanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ cœleſti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipſorum ſanctorumq; cinerum cultū quem ſemper Catholica Eccleſia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens eſt, qui edicente rege, nè ſe pro rege quiſquā gerat, aut regio cultu atque honore affici patiatur, cōtinuo putet nollere regem, ſuis vt Magiſtratibus honos deferatur?

SANcti itaq; angelici & hominum beatorū ſpiritus &
- Venerandi ſunt, quòd
  - Spiritus S. qui ait, Soli Deo honor & gloria: idem præcepit, vt honore parentes & ſeniores afficeremus.
  - Prætereà viri ſancti, qui vnum Deum colebant, reges tamen, vt eſt in diuinis literis, adorabant, id eſt, ſupplices venerabantur. Cur non igitur angelicis ſpiritibus, tanto maiorem honorem habebimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate Regibus ipſis antecellunt?
  - Adde charitatem, qua nos angeli diligunt, qua ducti pro iis prouinciis, quibus præſunt, vt ex ſcriptura facile intelligitur, preces fundunt, quod etiam præſtare iis, quorum ſunt ipſi cuſtodes, ne dubitandum quidē eſt: noſtras enim Deo preces offerunt & lachrymas.
- Et inuocandi, ꝙ & perpetuo Deū intuentur, & patrocinium ſalutis noſtræ, ſibi delatum, libentiſſimè ſuſcipiunt. Quæ ſententia confirmatur
  - Sacrę ſcripturę teſtimoniis
    - Tum Geneſis 32. 48.
    - Tum aliis plurimis.
  - Authoritate
    - Conciliorum
      - Niceni alterius,
      - Gangrenſis, &
      - Tridentini.
    - Sanctorū patrum, & in iis Auguſtini, qui teſtatur multa Deum non concedere, niſi mediatoris ac deprecatoris opera & officium acceſſerit.
  - Conſuetudine ab apoſtolis accepta, & in Eccleſia Dei perpetuo retenta & conſeruata.

REGVLA.

Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abeſſe, vt ſanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis atq; inuocandis, & ſacris eorum reliquiis cineribuſq; venerandis, Dei gloria minuatur: vt eo maxime augeatur, quo magis hominum ſpem excitat, confirmat, & ad ſanctorum imitationem cohortatur.

LIMITATIO.

Et Si vero angelos Chriſtiani adorare dicuntur, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. Vnde quòd legimus, interdùm angelos recuſaſſe, nè ſe homines venerarētur, eo feciſſe intelligendum eſt, quòd ſibi eum honorem haberi nolebant, qui ſoli Deo deberetur. Apocalyp. 19. 22.

DE IMA-

DE IMAGINIBVS SANCTORVM.

TABVLA 100.

NON FACIES TIBI SCVLPTILE, NEQVE OMNEM similitudinem, quæ est in cœlo, & quę in terra deorsum &c. Non adorabis ea neque coles.

Quidam hoc alterum præceptum existimantes duo postrema, ipsa vnius præcepti vi contineri voluerunt, vt sanctus Augustinus illa extrema diuidens, hæc ipsa verba ad primum præceptum pertinere voluit. Quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur.

HOC aūt pręcepto—

Non omninò prohibetur ars pingendi, fingendi, aut sculpendi: Nam——

Primùm in scripturis iussu Dei simulacra & imagines effectas legimus, Cherubim, serpentis ænei.

Deinde nemo tùm rudis est, cùm sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, quæ tam in veteri quàm in nouo testamento apparuerunt, vt illa imagine diuinitatem credat exprimi, sed potiùs illis declarari intelligat proprietates aliquas, aut actiones quæ Deo tribuuntur.

Angelis etiàm cum humana species, tùm alæ affiguntur: vt intelligant fideles, quàm propensi sint in humanum genus, & tanquàm parati ad ministeria Domini exequenda: omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Ad Heb. 1.

Prætereà cùm Christus Dominus eiusq; sanctissima mater, cæteriq; omnes sancti humana prædíti natura, humanam speciē gesserint, eorū imagines pingi atq; honorari, sanctum & grati animi certissimum argumētum semper habitum est: quod & apostolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ synodi, & tot sanctissimorum doctissimorumq; patrum, inter se consentientium, scripta confirmant.

Sed imagines ob eam rem vetitæ sunt, nè quid simulacris quasi dijs colendis, de vero Dei cultu detraheretur. Duplici autem potissimùm ratione, quòd ad hoc præceptum attinet, Dei maiestatem vehementer lædi perspicuum est:

Altera, si idola & imagines, tanquàm Deus colantur, aut credatur inesse aliqua in his diuinitas vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quòd ab eis sit aliquid petendum, vel ꝙ fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant, quod passim sacræ literæ repræhendunt.

Altera, si quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis cōspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit. Quis enim Deum, vt inquit Damascenus, qui sub adspectum non cadit, qui corporis exsers est, qui nullis terminis circunscribi, nec vlla figura describi queat, possit exprimere?

REGVLA.

Non solùm autem licere in Ecclesia imagines habere, & illis honorem & cultum adhibere certum est, cùm honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa: verùm etiàm maximo fidelium bono ad hanc vsque diem factum constat: vt ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima synodo, quæ est secunda Nicena, intelligitur.

PRÆ-

PRAECEPTVM SECVNDVM, DE LICITIS ET ILLICITIS IVRATIONIBUS. TABVLA 101.

NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI tui in vanum.

IN HVIVS pręcepti explicatione, id primum cõstet, cũ eo, quod lex fieri prohibet, earũ etiam rerum præceptionem coiunctã esse, quas præstare homines debent: ita sanè, vt legis huius, siuè edicti diuini duplex oĩno sit ratio:

Vna, qua iubemur, diuino nomini honorẽ tribuere. Modi autem quibus Deus sit laudand⁹, sunt varii,

Primùm igitur laudatur Deus, cùm in omnium conspectu Deum ac Dominum nostrum fidenter confitemur, Christumq; salutis nostræ authorem, quemadmodum agnoscimus, ità etiam prędicamus.

Itemq; cùm verbo Dei, quo voluntas eius enunciatur, sanctè & diligenter operam damus: in eius meditatione assiduè versamur, studiosè illud aut legendo, aut audiendo addiscimus, perinde vt cuiusque personæ & muneri aptum & consentaneum est.

Deinde diuinum nomen veneramur & colimus, cùm officii & religionis causa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus, tũ prosperis, tùm aduersis, illi singulares gratias agimus.

Neque verò minus Dei nomen honoratur, si fidenter opem eius imploramus, quo scilicet aut nos ab aduersis rebus liberet, aut ad easdẽ fortiter perferendas constantiam & robur largiatur.

Prætereà Dei nomen honore prosequimur, cũ fidei faciẽdæ causa testamur Deum: Qui modus à supioribus valdè differt. Nam

Quę suprà enumerauim⁹, ita suapte naturà bona sunt atque expetenda, vt nihil beatius, nihil homini optabilius possit esse, quàm si in illis sedulo exequendis seipsum dies noctesq; exerceat.

At iusiurandum licèt bonum sit, eius tamen frequẽs vsus minime est laudabilis. Est enim ea de causa tantum institutum, vt esset tanquàm remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum, quod dicimus, necessarium instrumentum. Nisi ergo grauis & iusta causa subsit, iureiurando vti non est salutare: quod si sæpius adhibeatur, tantum abest vt prosit, vt magnum detrimentum afferat.

Altera, qua vetamur diuinum nomen in vanum assumere. Apparet enim eum graui peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandũ fertur. Grauissimum autem delictum hoc esse, illa etiam verba declarant: Non assumes nomen Dei tui in vanum: quasi rationem afferret, cur hoc facinus scelestũ adeò, ac nefarium sit, nimirùm ꝓptereà, quòd eius maiestas minuitur, quẽ nos Deum & Dominum nostrum esse profitemur.

DE IVRISIVRANDI RELIGIONE siuè de licito iuramento. TABVLA 102.

IN EO Iureiurando, quo Dei nomẽ honorari dictũ est, attenduntur

- **Formulæ variæ,**
  - Primùm, iurare nihil aliud, nisi Deum testari, quacunq; id forma, & conceptione fiat.
  - Est etiam illud iusiurandum, cùm ad faciẽdam fidem per res creatas iuramus, vt per sacra Dei Euangelia, per crucem, per sanctorum reliquias, & nomen, & cætera id genus, in quibus Diuinæ maiestatis splendor elucescit.
  - Eadem ratio est illius iurisiurãdi, quod per execrationem profertur, quale est illud sancti Pauli: Ego testem Deum inuoco in animam meam, 2. Cor. 1. Etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio, tanquàm mendacij vltori, subijcitur.
- **Genera duo**
  - Primum, quod assertorium appellatur, nimirùm cùm aliquid de re præsenti, aut præterita, religiosè affirmamus: vt Apostolus in Epistola ad Galatas: Eccè coram Deo, quia non mentior. ad Galat. 1.
  - Alterùm verò promissoriũ dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cùm aliquid ita fore, pro certo pollicemur, & confirmamus: vt Bersabeæ Dauid iurans per Dominum Deum suum promisit, Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atq; in ipsius locum successurum.
- **Tria, q̃ ad iusiurãdum requirũtur,**
  - Veritas, quam iureiurando necessariam esse, Dauid quoque indicat illis verbis: Qui iurat proximo suo, & non decipit. Psal. 14.
  - Iudicium: neque enim iusiurãdum temerè, & inconsideratè, sed consultò & cogitatò adhiberi debet. Itaque iuraturus
    - Primùm quidem cõsideret, vtrum necessitate cogatur: necne: remq; totã accuratè expẽdat, an eiusmodi sit, vt iureiurando indigere videatur.
    - Tẽpus prętereà spectet, locũ attendat, aliaque ꝑmulta, quę rebus adiũcta sunt, circũspiciat: nõ odio, nõ amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei vi & necessitate.
  - Iustitiam, quæ maximè in promissis requiritur. Quare si quis iniustum aliquid & inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat.
- **Quòd his omnibus seruatis, tutò iurare liceat. Sic enim &**
  - Lex Domini præcipit: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per eum iurabis, Deut. 6. Et Psal. 62. Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. &c.
  - Apostolos iurasse, ex D. Pauli epistolis apparet.
  - Interdum & ipsi iurant angeli. Apoc. 10.
  - Quin etiam & Deus ipse iurauit, angelorum Dominus Genes. 22. Exod. 33. Psal. 109. Ad Hebr. 6.
- Ortus? etenim iusiurandum à fide originem ducit, qua homines credunt, Deum toti⁹ veritatis esse authorem, qui nec decipi vnquàm possit, nec alios decipere: cuius oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui deniquè vniuersis rebus humanis admirabili prouidentia consulit, mundumq; administrat.
- Finis. iusiurandum enim eò tendit, atque id omninò spectat, vt hominis iustitiã & innocentiam probet, finemq; litibus & controuersijs imponat.

DE IRRELIGIOSIS SIVE ILLICITIS iurationibus. TABVLA 103.

Hoc præcepto prohibetur, nè homines falsum iurent. Nam qui à tanto scelere non refugit, vt Deum falsò testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippè qui aut illi inscitiæ notã inurit, dum ipsum alicuius rei veritatem latere arbitratur, aut certè improbitatis & praui affectus, qui mendacium testimonio velit confirmare.

IVRAT autē falsò

Non is solùm, qui quod falsum scit, verum esse iurãdo affirmat: sed ille etiam, qui iureiurando id asserit, quod cùm verum sit, tamen ipse falsum putat.

Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod verũ existimat, & tamen re vera falsum est: nisi quantùm potuit, curam & diligentiam adhibuerit, vt totam rem compertam, atque exploratam haberet.

Eiusdem verò peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando factur ũ promittit, cùm tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cùm se voti spõsione Deo obligarunt, non prestant.

Prætereà in hoc præceptum peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iurisiurãdi comitibus vna est: vt si quis iuret se peccatum aliquod mortiferum commissurum.

His adiungi debent illa iurandi genera, quæ à cõtemptu quodam proficiscuntur, cùm quis iurat se non obtemperaturum consilijs Euangelicis.

Prætereà hanc legem is violat, & iudicio peccat, qui, quod verum est iurat, idq; ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longè petitis. Nam qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo versatur.

Falsò prætereà iurat, qui per falsos Deos iurat. Quid enim est à veritate alienius, quàm mendaces, & fictitios Deos, tanquàm verum Deum testari?

Atq; huc etiam pertinet neglectus verbi diuini, cui honor debetur

Dei enim verbum summa iniuria afficit, quicunq; sacram scripturam à recta & germana eius sententia, ad impiorum dogmata, & hæreses flectit.

Prætereà fœdis, & inhonestis maculis sacra scriptura contaminatur, cùm eius verba, & sententias, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæq; nefatij homines torquent; ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si qua sunt alia id genus: in quod peccatum sacra Tridentina synodus animaduerti iubet.

Deindè vt ij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat, qui illius subsidium non inuocat.

At verò longè magis detestabili scelere seipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam sanctorum nomen cum Deo regnantium, impuro & cõtaminato ore blasphemare, atque execrari audent.

QVAE

QVÆ POENA IN LEGIS HVIVS TRANSgressores constituta sit. TAB. 104.

NON ENIM HABEBIT INSONTEM Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà.

PRO DECLAratione huius quasi appendicis aduertédum est ——

Summa ratione factum esse, vt huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur: qui cùm hominum perditione non delectetur, nè ipsius iram & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirùm vt illum beneuolum potiùs, quàm iratum experiamur.

Quanta sit hominum procliuitas, ad hoc peccatum cõmittendum: vt nõ satis fuerit legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quantum propriæ imbecillitatis cognitio & cogitatio vtilitatis habeat.

Nullum à Deo certum suppliciũ constitutum fuisse, sed tantùm vniuersè minari, quicunq; se hoc scelere adstrinxerit, non impunè laturum.

PRAECEPTVM TERTIVM

DE SABBATHI ET FESTORVM Sanctificatione. TABVLA 105.

MEMENTO VT DIEM SABBATHI Sanctifices, &c. Exod. 20.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè atque ordinè præscribitur: est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus piè colimus, fide & spe adducti, quam in eo positam habemus, nõ possumus eum non externo cultu venerari, eidemq; gratias agere.

AT verò hoc præceptum à cæteris Decalogi legibus ——

Differt, quòd ——

Reliqua decalogi præcepta, naturalia sunt & perpetua, neq; mutari vlla ratione possunt.

Hoc autem de sabbathi cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum & constans est, sed mutabile: nequè ad mores, sed ad cæremonias pertinet. neq; naturale, quoniam non à natura ad id edocti aut instituti sumus, vt illo die potiùs, quàm alio, externum cultum Deo tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus à Pharaonis est seruitute liberatus, diem sabbathi coluit.

Conuenit cum eisdem,

Non ritu & cæremonijs, quæ sunt antiquatæ:

Sed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæq; ius attineat. Nam Dei cultus ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, à naturæ iure existit: cùm illud natura comparatum sit, vt aliquot horas in ijs, quæ ad Dei cultum pertinent, versemur.

DE TERTII PRÆCEPTI PARTIBVS.

Ex quinto capite Deuteronomij. TAB. 106.

Verus ac proprius huius præcepti sensus eò spectat, vt homo & animo & corpore in eam curã incumbat, vt statuto aliquo tempore, à negocijs corporisq; laboribus feriatus, Deum piè colat ac veneretur.

ET REctè in quatuor partes distribui potest, in quarum—

- Prima agitur de
  - Significatione, quæ est duplex:
    - Primò Sabbathum, Hebraicum nomen, si Latinè interpreteris, cessatio dicitur: Sabbathizare propterea, cessare & requiescere, Latino vocabulo appellatur. Et hac significatione accipitur pro septimo die, quo Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit.
    - Posteà verò non solùm septimus hic dies, sed ob eius dignitatem, ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est, in quem sensum Pharisæus apud sanctum Lucam dixit: Ieiuno bis in sabbatho. cap. 18.
  - Sanctificatione, hoc est, ipsa cessatione, q̃ fit à corporis laboribus, & à negocijs. At que sic diẽ sabbathi
    - Dicimus esse religiosum, diuinisq; actionibus & sanctis rerum officijs consecratum.
    - Tùm plenè & perfectè celebramus, cùm pietatis & religionis officia Deo præstamus: Hocq; planè Sabbathum est, quod Esaias delicatũ appellat, quoniam festi dies sunt veluti deliciæ Domini & piorum hominum. Isai. 58.
- Altera demonstratur, diẽ septimum Dei cul tui diuinitùs dedicatũ esse, Quem Dñs in Exod. cap. 20. & apud Ezechiel. 31. capitu. Signum vocat.
  - Signum est, inquit, inter me & vos, in generationibus vestris, vt sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos.
  - Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ huius admirandæ vniuersitatis.
  - Signum præterea fuit Israelitarũ memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio à durissimo Aegyptiacæ seruitutis iugo, solutos ac liberatos esse meminissent
  - Et signum item tùm spiritualis, tùm cœlestis sabbathi, qđ in sancta quadam & mystica quiete consistit, nimirùm cùm vetus homo, Christo consepultus ad vitam renouatur, atque in ijs actionibus, quæ Christianæ pietati conueniunt, studiosè se exercet.

DE RE-

DE RELIQVIS DVABVS PARTIBVS.

TABVLA 107.

RELIquę sūt adhuc partes duæ, videlicet

- Tertia, in ijs verbis, Sex dies operaberis &c. quibus fideles admonentur,
  - Nè ociosi & desides vitam traducant: sed potius Apostolicæ vocis memores, negocium suum quisque agat, & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat.
  - Vt sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, nè aliquid eorũ quæ alijs hebdomadæ diebus fieri agi ve oporteat, in diem festum reijciatur: atque ità animus à diuinarum rerum cura studioq; auocetur.
- Quarta describitur,
  - Quibus in operib. atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ verò eiusmodi sunt, vt
    - Ad Dei templum accedamus, eoq; loco syncera, piaq; animi attentione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus.
    - Diuina Ecclesiæ Sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnerum curationem crebrò adhibeamus.
    - Peccata sacerdotibus sæpè confiteamur.
    - Sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum crebrò percipiamus.
    - Attentè prætereà diligenterq; sacras audiamus conciones.
    - In præcibus diuinisq; laudibus frequenter nos exerceamus. itemq; in ijs officijs, quæ pietatem continent, pauperibus & egenis eleemosynam tribuendo, ægros homines visitando, mœrentes, quique dolore afflicti iacent, piè consolando.
  - Quæ facere prohibeamur, videlicet, vt quæcunq; diuinum cultum impedire possunt, omninò vitemus. Facilè enim perspici potest, omne seruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quòd sua natura aut turpe, aut malum sit: sed quoniam mentem nostram à diuino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit: quo magis peccata fidelibus vitanda sunt, quæ non solùm animum à diuinarum rerum studio auocant, sed nos à Dei amore prorsus seiungunt.

APPENDIX DE RELIQVIS FESTIS Ecclesiæ. TABVLA 108.

ALIOS AVTEM DIES festos ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde tẽporibus, Apostoli, & sancti patres nostri instituerũt, vt piè & sanctè Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies ——
- Qui ob redẽptionis nostrę mysteria, religioni cõsecrati sunt.
- Deindè qui dedicantur
  - Sanctissimæ Virgini Matri,
  - Tũ verò Apostolis, Ac Martyribus.
  - Cæterisq; sanctis cũ Christo regnãtib⁹.

In quorum victoria
- Dei bonitas & potentia laudatur.
- Ipsi debiti honores tribuuntur.
- Atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur.

PRAECEPTVM QVARTVM, DE PARENTIBVS, ET superioribus honorandis.

HONORA PATREM TVVM, ET MATREM tuam, vt sis longæuus super terram, &c.

QVID PRAECEPTA SECVNDAE TABVLAE differant à præcedentibus primæ tabulæ præceptis. TABVLA 109.

DIFFERVNT præcepta primę tabulæ, à legibus tabulæ secũdæ, quinque modis ——

- I.
  - Superioribus tribus præceptis, de quibus dictum est, quasi subiecta materies, quam tractent, est Deus, id est, summum bonum.
  - Cæteris verò, proximi bonum.
- II.
  - Illis summus,
  - His proximus
  - } Amor est propositus.
- III.
  - Illa finem,
  - Hæc autem ea, quæ ad finem referuntur,
  - } Spectant.
- IIII.
  - Charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei causa, summè diligendus est.
  - Charitas autem proximi, à charitate Dei ortum habet, atque ad eam, tanquàm ad certam regulam, dirigenda est.
- V.
  - Quòd Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus, satis dignè tribuitur, in quem amor augeri infinitè potest.
  - At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circunscribitur: iubet enim Dominus proximos diligere, sicut nosipsos.

DE QVAR-

DE QVARTI PRÆCEPTI EXPLIcatione. TABVLA IIO.

IN HAC explicatione hæc capita diligenter inprimis sunt pertractanda,

- Honorare qd sit. Est enim de aliquo honorificè sentire, & quę illius sunt, maximi putare oĩa. Huic autē honori hæc omnia cõiuncta sunt,
  - Amor,
  - obseruãtia,
  - Obediētia,
  - Et cultus.
- Patres qui vocētur, nēpè
  - Illi præcipuè, ex quibus generati sumus:
  - Ecclesiæ præsides, Pastores & sacerdotes.
  - Ij, quibus aut { Imperium, Magistratus, Potestas } Commissa est.
  - Quorũ procurationi, fidei, probitati, sapientięque alii commendantur: cuiusmodi sunt
    - Tutores,
    - Curatores,
    - Pædagogi,
    - Magistri.
  - Senes, & ætate cõfecti, quos etiam vereri debemus.
- Vt sint obseruandi Parentes: ita videlicet,
  - Vt quem eis tribuimus, honor ex amore atq; intimo animi sensu deprõptus videatur.
  - Alia præterea sunt honoris officia, quę in Parentes cõferri debent, cùm à Deo suppliciter petimus, vt eisdē benè & feciliter omnia eueniant, vt in maxima gratia & honore sint apud homines, vt ipsi Deo, ac sanctis, qui in cælis sunt, commendatissimi sint.
  - Item parentes honoramus, cùm
    - Nostras rationes ad eorum arbitrium, voluntatemque cõferimus,
    - Eorum rectè facta moresque imitamur.
    - Consilia eorum nõ modo exquirimus, verum ēt sequimur.
    - Eis subuenimus, ea impertientes, quæ victus cultusque desiderat.
  - Quando sint honorandi. Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus,
    - Sed tum maximè, cū periculosè ægrotant.
    - Atque etiā mortuis quod fit, si iis funus facimus, si exequias cohonestamus, si honorem sepulturæ impertimus: si iusta & sacrificia anniuersaria curamus, si quæ ab ijs legata sunt, diligenter persoluimus.
- Quodnam præmium, quamque consentaneum iis propositum sit, qui diuino huic præcepto obediunt: Quibus promittitur. { vsus vitæ }
  - Non solùm sempiternę, ac beatę,
  - Sed etiam eius, quã ĩ his agim⁹ terris. Pietas.n. ad oĩa vtilis est &c. 1. Tim. 4.

PRAECEPTVM V.

DE HOMICIDIIS.

TABVLA III.

NON OCCIDES.

CVM autē Dñs huius legis vim explicaret, in eo duo contineri ostendit—

Alterū, Ne occidamus: quod à nobis fieri vetitum est, sunt tamen cædes aliæ

Quæ hac præcepti lege non vetantur Nam—

Primum bestias occidi, prohibitum non est: quoniam si illis vesci, à Deo hominibus est concessum, fas item est illas occidi.

Alterum permissum cædis genus est, quod ad eos Magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex legū præscripto iudicioq; in facinorosos homines animaduertunt, & innocentes defendunt.

Qua ratione nè illi quidem peccant, qui iusto bello nō cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicę vtilitatis studio, vitam hostibus adimunt.

Neque huius præcepti reus est, qui non sponte, neque meditato: sed fortuito hominem occidit: in quo tamen duabus de causis peccari potest.

Altera, si quis in re iniusta occupatus, hominem occiderit: vt si quis grauidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur.

Altera si non omnibus circunspectis, negligenter & incautè aliquem occiderit.

Denique si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non tenetur.

Prohibitę:

Quales sunt reliquæ cædes omnes: siue enim spectes—

Eos

Qui cædem faciunt, nemo planè excipit, non diuites, non potentes homines, nō domini, non parentes: sed delectu oī & discrimine remoto, occidere vetitū est omnibus.

Qui interficiuntur: nam ad omnes hæc lex pertinet, nec quisquam est tam humilis & abiectę conditionis homo, quin legis huius vi defendatur.

Multiplici cędis faciendæ modo, nemo est qui excipiatur.—

Nō solū enim suis cuiq; manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno vitā homini eripere nō licet:

Sed consilio, ope, auxilio, vel alia quacunq; ratione, id fieri prorsus vetitū est.

Ad hęc homini Christiano, ne irascēdē licet, nisi iusta subsit causa: cum lex spiritualis non manus solū puras, sed animū ēt castum syncerumq; nos habere iubeat.

Quin etiam, si quis perfectam huius legis rationē expēdat, nec malo illato resistere permittitur, sed inimicis etiam benefacere iubemur. ibid. & ad Ro. 12.

Quarum præcipuum est, remediū, vt intelligant fideles, quàm nefarium sit peccatum, hominis cædes, id quod ex plurimis maximisque sanctarum literarum testimonijs perspici potest.

Alterum, quod facere iubemur, vt concordi amicitia, charitateque inimicos cōplectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta deniq; incōmoda patienter feramus.

DE VIR-

DE VIRTVTIBVS HVIC VITIO CONTRArijs, secunda huius præcepti parte. TABVLA 112.

QVAE verò nobis hoc præcepto seruáda iubent, hęc sunt

- Charitas, qua sine vlla exceptione omnes sunt complectendi. Eius veluti comites sunt
  - Quæ quidem eo spectant, vt pacem cum omnibus habeamus. Matth. 5.
  - Patientia, in qua nos animas nostras possessuros esse, saluator docet. Luc. 21.
  - Benignitas, atq; beneficentia, cuius officium in ijs rebus maximè versatur
    - Vt pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potũ demus, nudos vestiamus: & quo quisque opis nostræ magis indiget, eo in illũ plus liberalitatis conferamus.
    - Hęc officia, quę per se sunt illustria, eo fiunt illustriora, si inimicis præstentur.
  - Mansuetudo, nam si charitatis legem spectemus, quæ benigna est, omnia quęcunque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, ea lege præscribi intelligemus.
- Remissio iniuriarũ. Plenissimũ enim Charitatis officium illud est, vt iniurias, quas accepim⁹, ęquo animo remittamus, atq; cõdonemus: Quod vt planè efficiam⁹, adhibenda sunt
  - Præcipuè tria:
    - Primũ, vt qui se iniuriam accepisse putat, ei maximè persuadeatur, illum detrimenti aut iniuriæ præcipuam causam non fuisse, quem ipse vlcisci cupit. Quæcũque enim in hac vita patimur, à Domino, qui iustitiæ omnis misericordięq; parens est & author, proficiscuntur. Quò illud pertinet, quod grauiter & eruditè S. pertractauit Chrysosto. Neminẽ scilicet, nisi à seipso, lædi.
    - Alterũ, ꝙ duo præcipua commoda complectitur,
      - Vnũ, quòd aliena debita remittẽtibus promisit Deus, fore vt ipsi etiam peccatorum veniam impetrent.
      - Alterũ, quòd nobilitatẽ quandam atq; perfectionẽ assequimur, adeò vt quodam modo Dei similes efficiamur, qui solem suum oriri facit super iustos & iniustos.
    - Postremo consideranda sunt incommoda eorũ, qui illatas sibi iniurias condonare nolunt.
      - Odium enim non solum peccatum graue est,
      - Sed etiam diuturnitate peccãdi grauius inhæret:
      - Et dr̃ peccatũ diaboli, qñ quidẽ ipse ab initio homicida fuit.
  - Deinde alia quoquè remedia opportuna, quę sanctarum literarum monumẽtis tradita sunt.
    - Ac primum omnium & maximum est, Saluatoris nostri plenissima illa pietatis oratio, quã pro persecutoribus suis habuit Luc. 23. cuius exemplum ad imitandum nobis proponere debemus.
    - Alterum autẽ remedium, ab Ecclesiastico propositũ est, vt mortem atq; illũ Iudicij diẽ recordemur: Memorare, inquit ille, nouissima tua, & in æternum nõ peccabis. Eccles. 7.

AXIOMA.

Ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, maius ve remedium inuenias, quàm obliuionem iniuriarum, & amorem in eos, qui te aut tuos re aut oratione violarint.

PRAE-

PRAECEPTVM VI.

DE ADVLTERIIS ET ALIIS CARnis operibus. TABVLA 113.

NON MOECHABERIS.

HVIVS quoq; Præcepti, duplex vis est:

- Altera, qua disertis verbis vetatur
  - Adulteriũ, quod est legitimi tori iniuria, siuè alienus, siuè proprius ille sit. Etenim si maritus cum muliere soluta rem habeat, suum ipse torum violat: si verò solutus vir alienam cognoscat vxorem, adulterij labe torus alienus inquinatur.
  - Omne impuritatis & impudicitiæ genus quo polluitur corpus. Quã sententiam non tantùm ex D. Ambrosij & B. Augustini scriptis, sed ex sacris literis tum veteris, tum noui testamenti licet cognoscere. Immò verò omnem intimam animi libidinem hoc præcepto vetitam esse, tum ipsius legis vis significat, tum Christus Dominus docuit.
  - Præcipuè verò ob eam rem adulterium disertè vetitum est
    - Quia præter turpitudinem, quæ illi cum alijs intemperantiæ generibus communis est, iniustitiæ quoquè peccatum non solum in proximum, sed etiam in ciuilẽ societatem adiunctum habet.
    - est illud item certum, qui se à cęterarum libidinum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterij est, incontinentiam facile labi.
- Altera, quæ eam sententiam inclusam habet, vt animi corporisque castitatem colamus. vbi fideles
  - Docendi sunt, ac vehementer hortandi, vt pudicitiam & continentiam omni studio colant, mundentque se ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.
  - Inprimis autem admonendi sunt, quanuis castitatis virtus in diuino illo virginitatis proposito magis eluceat, tamen ijs etiam conuenire, vel qui celibem vitam agunt, vel matrimonio iuncti, à vetita libidine puros se, & integros seruant.

DE OPORTVNIS VITII HVIVS REmedijs. TABVLA 114.

QVONIAM verò multa à sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere voluptates, in hac quoque tractatione diligentissimè versandum est. Hæc autẽ eiusmodi sunt, q̃ consistunt partim in—

- Cogitatione, quale inprimis est, vt intelligamus, quãta sit hui⁹ peccati turpitudo & pernicies. quæ cogitatio paratur ex varijs sacræ scripturæ testimonijs & argumẽtis.
  - Primum enim omne peccatum, quodcunq; fecerit homo, extra corpus est: Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. 1. Cor. 6.
  - Deinde, id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra quæ Christi sunt, ea meretricis facit ibidem.
  - Est præterea homo Christianus, vt Apostolus testatur, templum spiritus sancti, quod violare nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum sanctum eijcere ibid.
  - Tùm, qui adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam, turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. Prouer. 6.
  - Denique & si mortem, qua olim afficiebantur, & lapidibus obruebantur adulteri, effugiant, intolerabiles tamen dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpè plectũntur, nõ effugiunt. Nam mente cæci, quæ pœna grauissima est, ita fiunt, vt neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum, deniquè nec vitæ suę rationem habeant: hocq; pacto adeò nequam & inutiles fiunt, vt nihil graue eis committi debeat, & ad nullum ferè officij munus idonei sint.
- Actione. Quorum
  - Primum illud est, vt ocium maxime fugiamus.
  - Deinde crapula magnopere est vitanda.
  - Est etiam oculorum cohibenda lasciuia.
  - Vestium quoquè fugiendus est ornatus elegantior & exquisitus.
  - Turpis obscœnique sermonis cauenda procacitas.
  - Delicatiores ac molliores cantus, ac saltationes, itemquè.
  - Libri obscœnè & amatoriè scripti, pariterquè.
  - Imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præ se ferunt, vitandæ.
  - Deniq; ad libidinis vim opprimendam maximè valent—
    - Frequens cõfessionis & Eucharistiæ vsus.
    - Assiduæ, ac piæ quidem preces, cum eleemosynis atque ieiunio coniunctæ.
    - Vigilię item, ac pię peregrinationes, atque alia afflictationũ genera, q̃bus corpus est exercẽdum, sensuumq; appetitiones reprimẽdæ,

PRAECEPTVM VII.

DE FVRTIS ET ALIIS INIVSTItiæ operibus, Siue de iniusta possesione & vsu rerum aliarum. TABVLA 115.

NON FVRTVM FACIES.

EST AVtē hoc præceptū quēadmodum superiora, diuisum in duas Partes, Quarū

- Altera, apertè est annunciata, & vetat
  - Furtū, in quo illud animaduertēdum est, furti nomine
    - Non id modò intelligi, cùm occultè ab inuito Domino aliquid aufertur:
    - Sed etiam cùm aliquid alienū contra voluntatem scientis Domini possidetur. varijs autem nominibus iniusta possessio notatur. Aut enim
      - Priuatum quid priuato adimitur, — Et appellatur — Furtum.
      - Surripitur publico, — Et appellatur — Peculatus.
      - Homo liber vel seruus alienus in seruitutē abducitur, — Et appellatur — Plagiatus.
      - Res sacra eripitur, — Et appellatur — Sacrilegium.
  - Rapinam, quæ in hoc differt à furto, quòd rapinas tantummodo illi facere possint, qui potentia & viribus præstant: furtum vero latius patet, & ad plura pertinet.
  - Sed præter ipsum furtum, id est, externam actionem furandi, etiam animus & voluntas Dei lege prohibetur. Est enim spiritualis Lex, quæ animum, fontem cogitationum & consiliorum, inspicit. De corde enim, inquit Dominus, exeunt cogitationes malę, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia &c.
- Alterius sententia & vis, qua iubemur benigni & liberales esse in proximos, in priore occulta est & inuoluta, De qua in tertia post hanc dicetur tabula.

DE FVRTORVM GENERIBVS.

TABVLA 116.

FVRTORVM tam multa sunt genera, vt ea dinumerare sit difficilimũ:

Sunt igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inuentas, occupatas, aut ademptas retinent.

Eodem se alligant scelere, qui in emendis vendendisq; rebus fraudes adhibent.

Grauiores & iniquiores in hoc furtorũ genere sunt ij, qui fallaces & corruptas merces vendunt pro veris & integris: quivè pondere, mensura, numero, ac regula decipiunt emptores.

Furtum etiam apertum est operariorum, & artificum, qui totam, & integram mercedem exigunt ab alijs, quibus ipsi iustam, ac debitam operam nõ dederunt.

Nec verò distinguuntur à furibus serui Dominorum, rerumque custodes infidi.

Furtum prætereà facere videntur, qui fictis simulatisque verbis, quivè fallaci mendicitate pecuniam extorquent, furtum mendacio cumulantes.

Illi quoquè in furum numero reponẽdi sunt, qui cùm ad priuatũ aliquod, vel publicum officium conducti sunt, nullam vel paruam operam nauantes, munus negligunt, mercede tantùm, ac precio fruuntur. Reliquã furtorum multitudinẽ, à solerti auaritia, quæ omnes pecuniæ vias nouit, excogitatam, persequi longum est, &, vt diximus, difficilimum.

DE RAPINARVM VARIETATE.

TABVLA 117.

RAPINAE autem latiùs patẽt. Nam

Qui debitam operariis mercedem non persoluunt, sunt rapaces.

In hoc crimine rapacitatis includuntur etiam, qui vectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non dissoluunt, vel interuertũt, & ad se transferunt.

Huc etiam referuntur fœneratores in rapinis acerrimi & acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant vsuris.

Item rapinas faciunt nummarii iudices, qui venalia habẽt iudicia, & precio muneribusq; deliniti, optimas tenuiorũ, & egentium causas euertunt.

Fraudatores creditorum, & inficiatores, quiq; sumpto temporis spatio ad soluendum, sua vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem crimine rapinarum.

Qui etiam ab illis, qui soluendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbiùs, & pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, quæ ad eorũ corpus tuendum sunt necessaria, rectè rapaces vocantur.

Ex raptorum deniquè numero sunt, qui in frugum inopia comprimunt frumentum, faciuntque vt sua culpa carior, ac durior sit annona: quod etiam valet in rebus omnibus, ad victum & ad vitam necessariis.

DE SECVNDA HVIVS PRÆCEPTI parte, hoc est, De ijs quæ tacitè hac lege pręcipiuntur. TAB. 118.

HAEC DE vetitis, nunc ad iussa veniamus: in quibus locum habet

Primũ Satisfactio vel restitutio. Peccatum enim non remittitur, nisi restituatur ablatũ. Hac autem restitutionis lege tenetur non is solùm, qui furtum fecit, sed omnes prętereà, qui furti participes fuerũt. Sũt autem plura eorum hominũ genera

Ac primum est eorum, qui furari imperant: qui non modò sunt ipsi furtorum socij, & authores, sed etiam in illo furum genere deterrimi.

Alterum eorum, qui cùm iubere non possint, suasores sunt, atque impulsores furtorum.

Tertium genus est eorũ, qui cum furibus consentiũt.

Quartum genus est eorum, qui participes furtorum, indè lucrum ipsi etiam faciunt.

Quintum genus est furum, qui cùm furta possint ꝓhibere, tantum abest vt illis occurrãt, & obsistant, vt eorum licentiam permittant, atque concedant.

Sextum genus est eorum, qui cùm & furtum factum, & vbi factum sit, certò sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant.

Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adiutores, custodes, patronos, quiq; illis receptaculum præbent, ac domicilium: qui omnes, & satisfacere debent ijs, quibus aliquid detractũ est, & ad illud necessarium officium vehementèr cohortandi sunt.

Ne huius quidem sceleris omnino sunt expertes, approbatores furtorum, & laudatores.

Nec verò etiam ab eadẽ culpa sunt alieni filijfamiliàs & vxores, qui pecunias à Patribus & viris subripiunt.

Alterum Eleemosyna, nam huic præcepto etiam illa subiecta sententia est, vt pauperum, & inopum misereamur, eorumq; difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officiis subleuemus. Quod argumentum, quia sæpissimè & copiosissimè tractandum est, petendum est ex virorũ sanctissimorum, Cypriani, Ioannis Chrysostomi, Gregorii Nazanzeni, & aliorum libris, qui de eleemosyna præclarè scripserunt.

Est etiam Christianæ pietatis, nisi sit aliundè facultas benè merendi de iis, quibus ad victum aliena misericordia opus est, vitandi etiam ocii causa, labore, opera ac manibus ea quærere, quibus inopum indigentiam leuare possint: Hinc Apostolus Paulus: Qui furabatur, inquit, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus quod bonum est, vt habeat, vndè tribuat necessitatem patienti.

Consulendum denique est frugalitati, parcendumq; bonis alienis, nè ceteris graues, aut molesti simus. Quæ temperantia sanè quàm elucet in omnibus Apostolis, sed maximè eminet in D. Paulo: cuius illud est ad Thessalonicens. Memores estis, fratres, laboris nostri & fatigationis: nocte & die operantes, nè quem vestrum grauaremus, prædicauimus in vobis Euangelium Dei. 1. Thess. 2.

DE EX-

DE EXCVSATIONIBVS FVRTORVM.

TABVLA 119.

SED QVIA NON desunt, qui etiam se furtis excusent, admonendi sunt, fore, vt nullam eorum peccati excusationẽ accipiat Deus: immò verò futurum, vt illa purgatione non modò non leuetur peccatũ, sed mirũ in modum augeatur.

Ecce nobilium hominũ non ferendæ delitiæ, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmarunt, nõ cupiditate, aut auaritia ad detrahendum alteri sua descendere, sed tuendæ causa amplitudinis familiæ & Maiorum suorum, quorum existimatio ac dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur.

Non desunt, qui non iam illam afferant causam splendoris & glorię, sed victus & vitæ commodiorẽ facultatem & elegantiam, qui refellendi docendiq; sunt, quàm impia sit eorum & actio, & oratio, qui vllã commoditatem anteferant Dei volũtati & gloriæ: etsi quæ potest esse in furto cõmoditas, quod summa incommoda consequantur?

Quid, ꝙ audire licet interdum fures, qui nihil se eò peccare contendant, quòd detrahant aliquid locupletibus & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ac ne sentiant quidem? misera sanè & pestifera defensio.

Putat alius satisfactionem suam accipi debere, ꝙ eam furandi consuetudinem cepit, vt nõ facilè possit ab illa mente & actione desistere. Qui nisi audierit Apostolum dicentem, Qui furabatur, iam non furetur: velit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorum suppliciorum.

Nonnulli sunt, qui excusant se occasione data alteri aliquid ademisse. est enim illud tritum sermone prouerbium: Fures qui non sint, fieri occasione. Qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse prauis cupiditatibus.

Sunt qui furari se dicãt vlciscendi causa, ꝙ ab alijs eadem iniuria sint affecti, Quibus ità respõdẽdum est: Primùm, nemini licere iniurias persequi: deinde nõ posse quenquam rei suæ iudicem esse: tũ multò minus concedi, vt pœnas ab alijs repetant eorum, quæ alij in eum peccauerũt.

Postremò quidã furtũ satis illa ratione defensum, tectumq; arbitrantur, ꝙ, cùm sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dissoluãt. Quibus cum ità agẽdum est, nullum esse grauius ęre alieno: & quo magis prematur humanũ genus, quàm debitum illud, cuius in diuina precatione quotidiè meminimus: Dimitte nobis debita nostra: quarè illud insanissimi hominis esse, plus velle Deo debere, idest plus peccare, vt quod debet hominibus, dissoluat.

REGVLA.

Vna est ratio conseruandi & amplificandi copias & opes, Maiorumq; gloriam, si fideles Dei voluntati paruerint, si eius præcepta seruauerint: quibus contemptis, fundatæ & optimè constitutæ opes euertuntur, Reges ex regio solio & summo gradu honoris præcipites exturbantur: in quorũ locum infimi interdum homines, & qui summè in odio illis fuerunt, diuinitùs vocantur.

PRAECEPTVM OCTAVVM, DE FALSIS TESTIMONIIS, & iudicandi temeritate. TAB. 120.

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM tuum falsum testimonium.

VERVM hoc in pcepto eadē ratione & via progrediendum est, qua in cęteris progressi sumus, vt videlicet animaduertantur in eo duæ leges:

- Altera prohibens, qua pħibentur —
  - Falsum testimoniū
    - Illud pręcipuè, quod in iudicio falsò dicitur à iurato.
    - Deindè, omne testimoniū non mō in iudicio, sed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimentum possit afferre, Leuit. 19.
  - Detestabilis libido, & consuetudo detrahēdi alteri. Est verò sciēdum
    - Non tantùm adhibenda calumnia offendi hominū existimationem, sed & augendis amplificādisq; criminibus: & si quid occultiùs ab aliquo cōmissum sit, qđ vbi rescitū fuerit, graue aut turpe sit ad famā, eam rem qui vbi, quādò, quibus non necesse sit, peruulgarit, is obtrectator & maledicus iurè dicitur. Verùm totius obtrectationis nulla capitalior est, quàm eorum, qui Catholicæ doctrinæ eiusque prædicatoribus obtrectant, vel malarum doctrinarum & errorum magistros extollunt laudibus.
    - Nec verò ab horum hominum numero & culpa seiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non repræhendunt obtrectatores, sed illis libentèr assentiuntur.
    - In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se committunt, magnopereq; serendis discordijs delectantur.
    - Peccant deniquè in hanc Partem blandi homines, & assentatores, qui blanditijs, & simulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniā, & honores aucupantur, dicentes, vt est apud Prophetam, malum bonum, & bonum malum. Isa. 5.
  - Mendaciū. Fugiēdum est aūt omne mendaciorum genus, sed illud inprimis ——
    - Quo graui damno quisquam affici possit.
    - Plenissimum verò impietatis est mendacium, cùm quis in religionem, vel de religione mentitur.
    - Sed illis etiàm maledictis, & probris grauitèr offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos famosos vocant, & alijs huius generis contumelijs.
    - Præthereà ioco, vel officij causa fallere mendacio, etsi nemo in illo, vel damnum, vel lucrum fecerit, tamē omninò indignū est. Nā ex iocosis mēdacijs capiunt hoīes mētiendi consuetudinē: vndè veniūt in opinionem, nō esse veraces.
    - Postremò, priore parte huius præcepti simulatio repudiatur: nec modo, quæ simulatè dicuntur, sed quæ ita fiūt, cum scelere coniuncta sunt.
- Altera iubens, vt, simulatione, fallacijsq; sublatis, dicta & facta nostra simplici veritate metiamur. Cuius officij Apostolus Ephesios illis verbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia. Ad Ephes. 4.

DE IVSTITIA VNICVIQVE INVIOLABILITER ministranda, secunda videlicet octaui præcepti parte.

TABVLA 121.

HVIVS præcepti etiã ea vis est, vt nõ solùm prohibeat falsum testimoniũ, sed verũ etiã dici imperet. Vbi admonẽtur & instruuntur

- Iudices,
  - Vt iustè & ex legibus forensia iudicia exerceantur.
  - Nè ve occupent homines, & vsurpent iudicia.
  - Nè re & causa incognita sententiam ferant, quo in vitio fuit sacerdotum & scribarum consilium, qui de S. Stephano iudicarunt, Act. 7.
  - Nè condemnent innocentes, aut nocentes absoluant.
  - Nè pretio aut gratia, nè odio, aut amore moueantur.
- Testes, qui
  - Licèt extra iudicium possint interdum verum tacere:
  - In iudicio tamen, vbi legitimè interrogantur à iudice, vera oĩnò patefaciẽda sunt.
    - idq; tam
      - Pro Reis,
      - Quàm actoribus.
  - Quo loco cauendũ tamen est testibus,
    - Nè suæ memoriæ nimiũ cõfisi, quod exploratũ non habent, id pro certo affirment.
- Patroni causarũ & Aduocati,
  - Vt Patrocinio suo nõ desint necessarijs hominum temporibus, & egentibus benignè subueniant.
  - Nè iniustas causas defendendas suscipiant, neq; calumnia lites protrahant, nec alant auaritia.
  - Quòd ad mercedem attinet laboris & operæ suæ, illa iure & æquo metiantur.
- Petitores verò & accusatores monendi sunt, nè cuiquam, amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent.
- Pij deniq; omnes, vt in congressibus & colloquijs verè semper & ex animo loquantur, nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem, à quibus lædi se & exagitari intelligunt, cùm illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudinem & societatem intercedere, vt membra sint eiusdem corporis.

APPENDIX.

Est in humanis rebus maximus vsus veri testimonij, quòd sunt innumerabiles res, quas à nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quàm testimoniorum veritas in ijs rebus, quas nec ipsi scimus, neq; tamen licet ignorare. De quo extat illa S. Augustini sententia: Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterq; reus est: ille, quia prodesse non vult: hic, quia nocere desiderat.

DE INCOMMODIS MENDACIORVM.

TABVLA 122.

AD EIICIENdum tantum flagitiũ, ea proponenda sunt mala, quæ mendaciũ consequuntur. Quæ cùm sint iunumerabilia, fontes & capita incommodorum & calamitatum sunt commonstranda.

Ac primùm, in quantam cadat Dei offensionem, quantumve eius odium incurrat homo vanus & mendax, facilè intelligitur ex nono Prouerbiorũ capite. Iam quis ei præstet incolumitatem, qui in insigni odio sit apud Deum, quò minùs grauissimis afficiatur supplicijs?

Deinde, quid impurius aut fœdus, vt S. inquit Iacobus, quàm in eadem lingua, qua benedicimus Deum & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem & similitudinem Dei facti sunt, ita vt fons de eodem foramine emanet dulcem & amaram aquam?

Maximum verò etiam illud in mendacio incommodum est, ꝙ ferè est insanabilis animi morbus. Peccatũ enim, quod inferendo falso crimine, aut proximi famæ & existimationi obtrectãdo, commissum est, nõ remittitur, nisi calumniator ei, quem criminatus fuerit, satisfaciat iniuriarum.

Præthereà latissimè patet hoc detrimentum, & in cæteros diffunditur: quã vanitate & mendacio fides ac veritas tolluntur, arctissima vincula societatis humanæ.

DE VITANDIS MENDACIORVM excusationibus.

TABVLA 123.

SVNT QVI se in vanitate orationis excusant, & mendacium prudẽtiũ exemplo defendunt: quorum esse aiũt in tempore mẽtiri: hi, quod verissimum est, docendi sunt, Prudentiam carnis, mortem esse. Rom. 8.

Qui causam sui mendacij conferunt in eos, à quibus sunt mendacio decepti, hi docendi sunt, non licere hominibus seipsos vlcisci, neque malũ malo compensandum esse, sed potiùs vincendum in bono malum.

Iis qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem & fragilitatem, tradendũ erit hoc officii præceptum, vt diuinum auxilium implorent, neq; infirmitati humanitatis obtemperent.

Qui consuetudinem opponũt, admonendi sunt, si mentiri assueuerunt, vt dent operam, vt contrariam consuetudinem capiant verè loquendi, præsertim cùm qui vsu & consuetudine peccant, grauiùs delinquant, quàm cæteri.

Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione cæterorũ hominũ, quos passim mentiri & peierare contendũt, hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos & corrigendos.

Alii se ita defendentes, ꝙ vera dicendo, sæpè incommodo sint affecti, sic refellendi sunt, esse illam accusationem, non defensionem, cùm sit officiũ Christiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quàm mentiri.

Restant duo genera eorũ, qui se in mẽdacio excusant:

Alteri, qui dicant se ioci causa mentiri, qui ab hoc vitio abducendi, & docendi sunt, quantum in eo genere peccandi cõsuetudinem augeat vsus mentiendi: & illud inculcandum, omnis ociosi verbi reddendam esse rationem.

Alteri, se idem facere, vtilitatis gratia, quippè qui benè nec emerent, nec venderent, nisi mendacium adhiberent. Hi acerbius etiam obiurgandi, & illius admonendi sunt sententiæ: Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Matth. 5.

PRÆ-

PRAECEPTVM IX. ET X.

DE REBVS ALIORVM non concupiſcendis.

IX.

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI.

X.

NEC DESIDERABIS VXOREM EIVS, NON ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia, quæ illius ſunt.

CONTINVATIO.

Cùm ſuperioribus legis præceptis nos quibuſdam quaſi præſidijs muniſſet Deus, nè quis nosipſos aut noſtra violaret: hoc adiuncto præcepto, maximè prouidere voluit, nè appetitionibus noſtris nos ipſi læderemus: quod facilè futurum fuit, ſi omnia cupere, atque optare, liberum nobis, atque integrum eſſet.

ARGVMENTVM.

In his duobus præceptis, quæ poſtremo loco tradita ſunt, illud in primis ſciẽdum eſt, rationem ferè conſtitui, qua cætera præcepta ſeruentur. Nam quod his verbis præſcriptum eſt, eò ſpectat, vt ſi quis ſtudet ſuperiora legis iuſſa ſeruare, hoc maximè faciat, nè concupiſcat: quoniam qui non concupiſcet, ſuis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, Sabbathum colet, id eſt, quiete perpetua fruetur, Maioresq; venerabitur: neminem deniquè neque re, neque verbis, neque vllo alio modo lædet. Nam ſtirps, ac ſemen malorum omnium, eſt praua concupiſcentia: qua qui incenſi ſunt, præcipites ferũtur in omne flagitiorum, & ſcelerum genus.

SVMMA.

Hac igitur non concupiſcendi lege præſcripta, illud à Deo prouiſum eſt, vt cupiditatum aculei, quibus ad pernicioſa quæq; incitari ſolemus, huius legis vi quodammodò excuſſi, nos minùs vrgeant, maiusq; propterea temporis ſpatium nos, moleſta illa cupiditatum ſolicitudine liberati, ad ea præſtanda pietatis, & religionis officia habeamus, quæ ipſi Deo multa maximeq; debemus. Atq; ſic intelligamus, legem Dei eiuſmodi eſſe, quæ nõ externis ſolùm munerum functionibus, ſed etiã intimo animi ſenſu ſeruanda ſit.

DE NECESSITATE NONI ET DECIMI præcepti. TABVLA 124.

VERVM horũ præceptorum duplex fuit neceſſitas,	Altera, vt ſexti, ſeptimiq; præcepti ſentẽtia explicaretur. Nam etſi quodã naturæ lumine intellectũ eſt, alienæ vxoris potiundæ cupiditatẽ ꝓhiberi, vetito adulterio: (nam ſi concupiſcere liceret, fas item eſſet potiri) tñ pleriq; ex Iudæis peccato obcæcati, in eam opinionẽ adduci non poterãt, vt crederent id à Deo ꝓhibitum eſſe.
	Altera, ꝙ aliqua diſtinctè explicateq; vetantur, quæ ſexto & ſeptimo explicatè non prohibebantur: nam exempli cauſa, ſeptimum præceptum prohibuit, nè quis iniuſtè concupiſcat aliena, aut eripere conetur: hoc autẽ vetat, nè vllo modo quis concupiſcat, & ſi iure legeq; id aſſequi poſſit, ex cuius appetitione proximo damnum importari videat.

IN QVIBVS HÆC DVO PRÆCEPTA conueniant aut diſcrepent. TAB. 125.

HAEC duo præcepta	Conueniunt: habent enim hæc ſingula præcepta illud cum cæteris commune, vt partim aliquid vetent, partim iubeant.	
	Differunt inter ſe. Nam	Altera concupiſcentia ſolùm ſpectat, ꝗd vtile ſit, ꝗd fructuoſum.
		Alteri propoſitæ ſunt libidines, & voluptates.

DE CONCVPISCENTIA, ID EST, PECcati fomite, qui ex peccato originem habuit, & perpetuó nobis infixus inhęret.

TABVLA 126.

QVARE sciendū est, Concupiscētiā esse commotionem quādam ac vim animi, qua impulsi homines, quas nō habent, res iucundas appetūt. Et est triplex —

Naturalis, hoc est, recta concupiscendi vis, quæ Deo authore, à natura nobis insita est. Vt sunt appetitus comedendi, bibendi, calescēdi, frigescendi &c. Quę si moderata sit, suisq; finibus contineatur, sæpe etiam non mediocres vtilitates præbet. Nam —

Illud primū efficit, vt assiduis precibus Deū oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maximè cupimus. Oratio enim, cupiditatis nostræ interpres est.

Efficit ꝑterea, vt chariora sint nobis Dei munera. quò enim vehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eò charior illa nobis res est atque iucundior, cùm eam adepti sumus.

Tum vero delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, vt maiore pietate gratias Deo agamus.

Spiritualis, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. Hęc vsqueadeò non est prohibita, vt ad eam ipsam sacræ nos literæ adhortentur: Concupiscite sermones meos, Sap. 6. Et, Trāsite ad me omnes, qui concupiscitis me, Eccl. 24. itaq; hoc interdicto, nō ipsa concupiscendi vis, qua tum ad bonū, tum ad malū vti licet, sed vsus prauę cupiditatis, quæ carnis concupiscentia & peccati fomes vocat, ac si animi assensionē adiunctā habeat, semper in vitijs numerāda est omnino, ꝓhibet.

Carnis, illi scilicet cōcupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neq; finibus à Deo cōstitutis cōtinentur. Hęc cupiditas damnata est vel quia —

Malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria scelera.

Et si res natura sua malæ non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit, quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus aut Ecclesia prohibet. vt fuerunt in veteri testamēto aurū & argentū, ex quibus idola cōflata erāt.

Ob eam pręterea causam hæc cupiditas vitiosa prohibetur, quoniam quæ appetuntur, aliena sunt, vt domus, seruus, ancilla, ager, vxor, bos, asinus, & alia multa: quæ cum aliena sint, ea concupiscere vetat diuina lex.

DE IIS QVÆ DVOBVS HIS PRÆCEptis interdicta sunt.

TABVLA 127.

EX HAC interꝑtatione animaduertimus hac duorū præceptorū lege vetitum nobis esse —

Priore quidē, —

Nè diuitias auidè expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus: sed statu nostro, qualisqualis ille sit, siue humilis, siue excelsus, contenti simus.

Alienę deinde gloriæ appetitionem vetitam esse, intelligere debemus: nam hoc item ad domum pertinet.

Non solum autem quæ magna sunt, vt domum, nobilitatem & gloriā concupiscere nobis non licere, sed etiam parua, qualiaqualia illa sint, siue animata, siue inanimata.

Postrema verò, ne alienam concupiscamus vxorē, qua lege concupiscendi libido prohibita censetur —

Non quidem ea tantum, qua adulter alterius vxorem appetit:

Sed etiam, qua affectus aliquis, alterius vxorem in matrimonium ducere concupiscit.

Atque hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt.

Sic quæ ad Dei cultum religionemq; est consecrata, nullo pacto licet illam vxorem appetere.

DE ALIIS

DE ALIIS CVPIDITATIS VITIIS
TABVLA 128.

IAM VERO qui præ cæteris hoc cupiditati vitio laborāt, quosque propterea ad colendum hoc præceptum diligentius cohortari oportet, illi sunt,

Qui lusionibus nō honestis delectantur, aut qui ludis immoderatè abutuntur.

Mercatores item, qui rerum penuriam, annonæq; caritatem expetūt, atq; id ægrè ferunt, vt alij præter ipsos sint, qui vendant aut emant, quo carius vendere, aut vilius emere ipsi possint.

Qui alios egere cupiunt, vt aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Milites etiam, qui bellum expetunt, vt furari ipsis liceat.

Medici item, qui morbos desiderant.

Iureconsulti, qui causarum litiumque vim, capiamque concupiscunt.

Tum artifices, qui questus auidi, omnium, quæ ad victum cultūque pertinent, penuriam exoptant, vt inde plurimum lucri faciant.

Qui alienæ laudis gloriæq; auidi, atque appetentes sunt, non sinè aliqua famę alterius obtrectatione, idque præsertim, si qui illam appetunt, ignaui nulliusque precij sint homines: Fama enim & gloria, virtutis atq; industrię non ignauię aut inertiæ, præmium est.

DE REMEDIIS ADVERSVS NOXIAS concupiscentias
TABVLA 129

SED VT REmedia patefiāt, quæ ad tollendum hoc cupiditatis vitium accommodata sunt, explicanda altera præcepti ratio est, quæ in eo consistit: Vt

Si diuitiæ affluant, cor non apponamus, easque pietatis & diuinarum rerum studio abijcere parati simus, & in subleuandas pauperum miserias, libenter pecunias erogemus.

Si desinit facultates, egestatem ęquo & hilari animo feramus: & quidē si rebus nostris dandis liberalitatis vtemur, rerum alienarum cupiditatis restinguemus.

Ardenti studio, summaque cupiditate optemus id potissimum effici, nō quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult.

Sed & ad hūc cupiditatum ardorē restinguendū, plurimum etiam hoc potest, si quę incommoda ex illis accidūt, ea nobis ob oculos proponamus

Primum vero illud incōmodum est, quòd quoniā eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis, ac potestas.

Alterum pręterea incommodum est, quòd ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quodam omnia peccata manant. Omne enim, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitę. 1. Ioan. 2.

Tertium incommodum in eo est, quoniā rectū animi iudicium his cupiditatibus obscuratur.

Opprimitur pręterea concupiscendi vi verbum Dei, quod in animis nostris à magno illo agricola Deo insitum est. Marc. 4.

PARS

PARS ROMANI CATECHISMI QVARTA, DE ORATIONE Dominica, & primúm,

DE ORATIONIS MODO.

Præcipua cura id agendum est, vt pij homines intelligant, quid à Deo & quomodo orandum sit. Omnes autem necessariæ precationis numeros continet diuina illa formula, quam Christus Dominus Apostolis, & per illos eorumq; successores omnibus deinceps, qui Christianam religionem suscíperent, notam esse voluit, cuius verba atq; sentẽtias sic animo, ac memoria comprehẽdere oportet, vt in promptu habeamus,

DE NECESSITATE ORATIONIS.

TABVLA 130.

PRAECEPTVM orationis non solum cõsilij causa traditum est, sed etiam necessarij iussi vim habet. Quod declaratur

- verbis Christi: Oportet semper orare, Luc. 18.
- Tum præterea
  - Quòd tam multis indigemus bonis & commodis, ad animum & corpus tuendum necessarijs, vt ad precationẽ confugere oporteat, tanquàm ad vnam omnium optimã & indiligentiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum quibus egemus.
  - Nam cùm nihil cuiquam debeat Deus, reliquum profectò est, vt quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expectamus: quas preces tanquàm instrumẽtum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum: præsertim cùm quædam esse constet, quæ nisi eius adiumento non liceat impetrare.
- Singulari cõsilio Dei. Posset enim Deus etiam non petentibus, ac nõ cogitantibus quidem, abundè nobis omnia dilargiri: quo modo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad vsus vitæ necessaria: sed beneficentissimus parens vult à filijs inuocari: vult nos quotidiè ritè petendo, petere fidẽtibus: vult inpetratis ijs, quæ postulamus, indies magis testificari, ac prædicare suam in nosipsos benignitatem.

DE VTI-

DE VTILITATE ORATIONIS,

TABVLA 131.

HABET AVtem hæc necessitas iucundissimam vtilitatem, quæ fructus ex se edit vberrimos: Quorum

Primus est is, quòd orantes, Deo honorem habemus, siquidẽ est quoddam religionis argumentum oratio, quæ in diuinis literis thymiamati cõparatur.

Sequitur fructus amplissimus & iucundissimus, orationis cũ à Deo preces audiuntur, est enim ex sancti Augustini sententia, cæli clauis oratio. Nam asscendit, inquit, precatio, & descendit Dei miseratio. Licet alta sit terra, altum cœlum, audit tamen Deus hominis linguam.

Inest etiam omnino in precatione singularis gaudij cumulus, quamobrem sic loquebatur Dominus: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrũ sit plenum. Ioan. 16.

Accedit eo etiam ille fructus, quòd orãdo, animi virtutes & exercemus & augemus, maximè vero fidem.

Amplificatur etiam charitas Dei: nam illum authorem agnoscentes omnium bonorum, vtilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur.

Valent autem maximè hæc tanquàm orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos: inquit enim sanctus Hilarius: Aduersus diabolum armaque eius, orationum nostrarum sonitu certandum est.

Præclarum præterea illum orationis fructum assequimur, quòd cũ procliues simus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ, patitur se Deus nostris cogitationibus concipi, vt dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, acccipiamus innocentiæ voluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemur.

Postremò, ex sancti Hieronymi sententia, iræ diuinæ resistit oratio. Nihil enim est, quod æquè Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferandas, æquè retardet & reuocet à furore, vt preces piorum hominum.

PAR-

DE PARTIBVS ET GRADIBVS orationis.

TABVLA 132.

SVNT orationis

- Partes pręcipuæ duę
  - Postulatio, & Gratiarum actio.
    - Nam ad Deum accedimus, vt cultũ ei ac venerationem adhibentes,
      - Ab eo aliquid impetremus,
      - vel
      - De beneficijs, qbus assiduè ab eius benignitate ornamur & augemur, ipsi gratias agamus.
  - Vtranque hanc maxime necessariam partem orationis Deus ipse pronunciauit ore Dauidis, illis verbis: Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me. Psal. 49.
- Gradus vtriusq; officij, & petẽdi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, sunt multi: Quorum
  - Summus est is, quo pij & iusti homines vtuntur
  - Alius est eorum, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere & ad Deum asscendere.
  - Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucẽ acceperunt, veruntamen diuina benignitate exiguũ illorum naturę lumen accẽdente, vehementer excitantur ad studium cupiditatemq; veritatis: quam vt doceantur, summis precibus petunt.
  - Postremus est gradus eorum, quos nô modo facinorum ac flagitiorum non pœnitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sępè à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseuerare. Horum oratio à Deo non auditur.
  - Singulorum exempla vide hic in ipso Catechismo Tridentino.

DE IIS QVÆ PETENDA SVNT.

TABVLA 133.

A DEO iusta & honesta petẽda sunt. Bonorũ aũt, alia

- Summè sunt bona, vt De⁹: Itaque
  - Primò ad Deum, qui summum est bonum, summũ studium desideriumque referamus.
  - Deinde cupiemus ea,
    - Quę cum Deos nos maxime coniungant.
    - Quę verò nos inde seiugant, aut causam aliquam afferant disiunctionis, ab omni studio & cupiditate nostra remouenda sunt.
- Corporis & externa
  - Vt sanitas, robur, pulchritudo, diuitię, honores, gloria, quia facultatem ac materiam sępè dant peccato (qua re fit, vt non omnino piè aut salubriter petantur) erit illa petitio his pręscribenda finibus, vt hęc vitę commoda postulentur necessitatis causa.
  - Ingenij autem bona & ornamenta, cuius generis sunt artes, atque doctrinę, petere non licet, sed ea tantum conditione, si nobis ad Dei gloriam ad salutem profutura sunt.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

TABVLA 134.

ORANdum est autem pro —

- Viris
  - In genere omnibus, sine vlla exceptione, vel inimicitiarum, vel gentis, vel religionis: nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, proximus est: quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, vt preces quoq; , quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. 1. Tim. 2.
  - In specie —
    - Primùm pro pastoribus animarum, quod ab Apostolo eius exéplo monemur. Scribit enim is ad Colossen. vt orent pro se, vt sibi Deus aperiat ostium sermonis, Coloss. 4. & in actis Apostolorum: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro, Act. 12.
    - Secundo loco pro principibus, ex eiusdem Apostoli sententia. quāto enim publico bono principibus pijs & iustis vtamur, nemo ignorat. Itaq; rogandus est Deus, vt tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus præsint.
    - Præterea pro psequētib⁹, & calūniātibus nos. Illud etiā B. Augustini testimonio celebratum est, hanc esse acceptam consuetudinem ab Apostolis preces, & vota faciendi pro —
      - Infidelib⁹ & idolorū cultoribus, Iudæis,
      - Hæreticis, Schismaticis,
      - Vt —
        - Eis donet fides, & ab impietatis errore liberentur. Discussa aīorum caligine, lucem veritatis accipiāt.
        - Redeūtes ad sanitatem, Catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur.
        - Cum sanctissimę parentis Ecclesiæ communione, iterùm veræ charitatis nodo iuncti copulentur.
- Mortuis, vt ab igne Purgatorij liberentur: quæ preces, vt satis dictum est, cùm de sacrificio Missæ loqueremur, ex Apostolorum doctrina fluxerunt.

QVIS ORANDVS SIT. TAB. 135.

DEVM —

- Principe loco orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur naturæ vis, quæ hominum insita est mentibus.
- Quòd verò secūdo loco cōfugimus ad auxilia sanctorū, q in cęlo sunt, id longè alia fit ratione. Nam —
  - Primùm —
    - Deum precamur, vt ipse vel —
      - Bona det,
      - A malis liberet.
    - A sanctis aūt, quia gratiosi sunt apud Deū, petimus vt —
      - Nostri patrociniū suscipiant.
      - Nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus.
  - Deindè duas adhibemus formulas, modo differentes. Nam ad —
    - Deum propriè dicimus: Miserere nobis, Audi nos.
    - Sanctum, Ora pro nobis.
  - Quanquàm licet etiam alia quadā ratione petere à sanctis ipsis, vt nostri misereantur. Sunt enim maximè misericordes. Itaq; precari possumus eos, vt conditionis nostræ miseria permoti, sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent.
  - Quo loco illud maximè cauendum est omnibus, nè, quod Dei proprium est, cuiquam pręterea tribuant.

DE PRÆPARATIONE ADHIBENDA.

TABVLA 136.

EST IN DIVInis literis: Ante orationem prępara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deũ. Eccl. 18. Tentat enim Deum is, qui cùm benę orat malè agit: & cùm loquatur cum Deo, à pcibus animus eius aberrat. Quarè cùm tanti interſit, quo quiſque animo Deo preces faciat, tradēdę ſunt fidelibus hę precationum viæ:

Primus igitur gradus ad orationem erit, verè humilis, ac demiſſus animus, ſcelerum quoquè recognitio: quibus ſceleribus intelligat, qui ad Deũ accedit, ſe non modò dignum non eſſe, qui quicquam impetret à Deo, ſed qui ne in eius quidem conſpectum veniat, oraturus.

Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, vel ſaltem aliquis doloris ſenſus ob eam cauſam, quòd dolere non poſſimus: quorũ vtrunq; vel certè alterum, niſi à pœnitente adhibeatur, venia impetrari non poteſt.

Sed quia ſunt quædam ſcelera, quæ maximè obſtant, quo minùs in precatione Deus noſtræ poſtulationi concedat, vt cædes, & illata vis, manus abſtinendę ſunt ab hac crudelitate, & violentia.

Fugienda eſt ira, ac diſſidium, quæ magnoperè etiàm impediunt, nè preces audiantur.

Videndum eſt pręterea, nè nos implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria: nam ſic affecti, Deum precibus adducere non poterimus, vt nobis ignoſcat.

Cauendum quoquè eſt, nè duri ſimus, & inhumani egentibus. Nam qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur. Prou. 21.

Quid dicemus de ſuperbia? Quæ quantoperè Deum offendat, teſtis eſt illa vox: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Iacob. 4. 1. Petr. 5.

Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Salomonis: Qui declinat aures ſuas nè audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Prouerb. 28.

Eſt verò ad hanc quoquè præparationem animi fides neceſſaria: quæ ſi deſit, neque de ſummi patris omnipotentia, neq; de illius miſericordia: vndè tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio, quemadmodum docuit ipſe Chriſtus, Dominus Omnia, inquit, quæcunq; petieritis in oratione credentes, accipietis. Matth. 21. De huiuſmodi fide ſcribit ſanctus Auguſtinus: Si fides deficit, oratio perijt. Fides enim eſt, quæ preces fundit, preces faciunt, vt omni dubitatione ſublata, ſtabilis ac firma ſit fides. Poſtulet ergò vnuſquiſque in fide, nihil hæſitans. Iacob. 1. Vide plura de hac fide in ipſo Catechiſmo.

Sed tum maximè, & fide & ſpe vigentes, omnia à Deo optata conſequemur, cum ad ipſius Dei legem ac voluntatem, omnem mentem, actionem & orationem noſtram conformabimus.

QVAE

QVÆ RATIO IN ORANDO requiratur. TABVLA 137.

QVAE aūt sit optima ratio benè petendi, et priuatim, ac publicè orandi, tradendum est. Itaque est—

- Precādi ratio alia —
  - Spiritualis, quæ fit in ſpiritu & veritate. Orat autē eo modo, qui intimū, ac flagrans animi ſtudiū adhibet.
  - Vocalis, quæ propriā habet vtilitatem, & neceſſitatem.
  - A' ſpiritua-li verò precādi ratione
    - Non quidē excludimus vocalē. Nam incendit animi ſtudiū, & religionem orantis inflammat:
    - Veruntamen principatum iure tribuēdum ducimus illi, quę à vehementi animo proficiſcitur, quā Deus, cui patent occultæ hominum cogitationes, audit, etiamſi non ore proferatur.
- Alia itemq;
  - Priuata, cuius pronunciatione vtimur, vt intimum ſtudium, & pietatem adiuuet.
  - Pudica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem inſtituta eſt, & in qua certis ſtatiſq; temporibus linguæ officio ſuperſederi nullo modo poteſt.
- In vtraquè ratione
  - Prohibetur qdem
    - Multiloquium, à quo nos dehortatur Chriſtus: Orantes, inquit, Nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt: putant enim, quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Matth. 6.
    - Cùm autem prohibeat loquacitatem, lōgas tamen preces, quę à vehementi, ac diuturno animi ſtudio proficiſcūtur, tantū abeſt vt reijciat, vt etiam ſuo exemplo nos ad eam rationem cohortetur, qui non modo noctes in precatione conſumpſit, ſed ter eundem ſermonem repetijt, Matth. 26.
  - Requiritur cū primis—
    - Aſſiduitas, quæ quantam vim habeat, iudicis illius exemplo, Dei filius oſtēdit, qui cùm nec timeret Deum, nec hominem reueretur, victus aſſiduitate, ac diligentia viduæ, eius poſtulationi conceſſit. Luc. 18.
    - Vult etiam Dei filius orationem noſtram ad patrem ſuo nomine peruenire, quæ eius merito & gratia deprecatoris id pondus aſſequitur, vt à cœleſti Patre audiatur. Ioan. 16.
    - Vt ad orationē adhibeamus—
      - Ieiunium, quod certè maximè eſt cum oratione ſociatum. nam qui cibo & potu ſunt onuſti, horū mens oppreſſa eſt ſic, vt neq; Deum intueri, neq; quid ſibi velit oratio, cogitare poſſint.
      - Eleemoſynam, quæ magnam & ipſa cū oratione ſocietatem habet.
      - Gratiarum actionem, idq; apoſtolorū exemplo, qui hanc conſuetudinem perpetuò ſeruauerunt.

DE PROOEMIO PRÆCATIONIS DOMINICÆ, quod his continetur verbis:

PATER NOSTER QVI ES IN COELIS.

& primò, quid sibi velit hęc prima vox, PATER, qua Dei iussu & institutione vtimur in hac precatione.

TABVLA 138.

PROOEMIVM hoc, si spectes verba, breuissimũ est: si res æstimes, grauissimum mysteriorumq; plenissimum. Nã primum quòd ad vocem attinet patris, eam adhibuit Christus, quòd orantibus amorem fiduciamque conciliet. Atq; hinc discimus,

- Vt erga nos affect⁹ sit Deus. Quid.n.iucũdius est patris nomine? qđ indulgẽtiã sonat, & charitatẽ. Quibus ãt rationibus patris nomen Deo cõueniat, doceri põt ex locis
  - Creationis: nam cùm Deus hominem creauerit ad imaginẽ suam, nec illam cæteris animantibus impartiuerit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornauit, iurè omnium hominum, nec fidelium modò, sed etiàm infidelium, Pater in diuinis scripturis appellatur.
  - Gubernationis, à qua sumere licet argumentum,
    - Quòd prospiciendo & consulendo vtilitati hominum, præcipuo quodam curæ & prouidentiæ modo nobis præstat patriam charitatem.
    - Indè illius prouidentia etiam angelis datum est hoc negociũ, vt custodiant humanũ genus, singulisq; hominibus præstò sint, nè grauius aliquod detrimentum accipiant.
  - Redemptionis, quòd sic eminet inter duo superiora, vt beneficẽtissimus Deus, parensq; noster summam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit. Est.n.præstantissima hæc eius in nos charitas, qua redempti, admirabilem in modum Dei euasimus filij, Ioan.1. Atq; huius quidẽ pondere redemptionis, & spiritumsanctũ accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Cuius vim & efficaciam adoptionis explanat sanctus Ioannes ad hunc modum: Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus, Epistola 1.cap.3.
- Quid nos vicissim debeamus amãtissimo patri Deo. vbi agendum est.
  - Primò, vt intelligat fidelis populus, quem amorem ac pietatem, quam obedientiam, ac venerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præstare, qua spe ac fiducia illum inuocare oporteat.
  - Deinde rebus non tantùm secundis, sed etiam aduersis & calamitatibus Deum conseruare nobis amorem suum. Cùm enim tangit nos manus Domini, minimè id hostiliter facit Dominus, verùm percutiendo sanat, & plaga veniens à Deo, est medicina. Nam visitat quidem in virga iniquitates nostras, & in verberibus peccata nostra, misericordiam autẽ suam non aufert à nobis. Iob.19. Psal. 88.

DE VO-

DE VOCE (NOSTER)

TABVLA 139.

HAC voce admonemur —
- Primũ,
  - Ex dono ac iure diuinę adoptiõis, cõsequi necessariò,
    - Vt fratres sint fideles omnes, & inter se fraternè amare debeãt: Omnes.n.inquit, vos fratres estis: Vnus est enim pater vester, qui in cœlis est. Matth. 23. Quarè etiam in epistolis fideles omnes, Apostoli fratres appellant.
    - Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, vt eadem adoptione Dei non solùm inter se fideles vniuersi fraterna necessitudine coniungantur, sed quia homo est vnigenitus Dei filius, fratres etiam eius & nominentur, & sint.
    - Tum nè se alijs alij præferant insolentius, sed communis huius fraternæ necessitudinis memores, comiter & fraternè se gerant. Nam & si in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus, tamen illa varietas graduum & munerum, fraternæ necessitudinis coniunctionem minimè tollit. Quia non est Deus alius is, ex quo diuites & reges nati sunt, ab eo, à quo pauperes, & qui in Regum potestate sunt, extiterunt: sed vnus Deus, & parens, & Dominus omnium.
  - Igitũ curãdum esse, vt —
    - Cùm has preces facturus es, Christiane, memineris te tanquam filiũ ad patrem Deum accedere. Itaque cùm precationem ordiris, & illud, Pater noster, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non vt seruum ad Dominum adire inuitum ac timidum, sed vt ad patrem filium voluntarium, securumq; confugere iusserit.
    - Qua memoria & cogitatione, quo vicissim studio & pietate tibi orandum sit, consideres. Danda est tibi opera: te vt talem præbeas, qualem esse decet Dei filium, id est, vt oratio & actiones tuæ non indignæ sint diuino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus.
- Deindè, quàm hanc ex animo vocem proferre debeamus. Id quod D. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deum, inquit, libenter Christianum audire nõ solùm pro se, sed pro altero deprecantem: q. pro se orare, naturæ est: pro altero, gratiæ: pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur, quibus illa subiunxit: Iucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat, quàm ea, quæ necessitate pronunciat.

I 3 DE SE-

DE SECVNDA ADIECTIONE, QVOMODO Deus sit in cœlo. TABVLA 140.

HÆC verba, Qui es in cęlis,

Ità accipienda sunt: Etsi pręsens adsit Deus in locis & rebus omnibus, nullis terminis definitus, tamen in diuinis scripturis sæpè dicitur habere domicilium suum in cœlo. quod ideò factum videmus, quòd cœli, quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, ijdemq; manent incorrupti, præstantes vi, magnitudine ac pulchritudine cæteris corporibus, certisq; ac stabilibus motibus prædit.

Admonēt fideles, vt oraturi —

Meminerint, mentem animumq; esse referendū ad cœlū: quantūq; spei ac fiduciæ affert eis patris nomen, tm̄ Christianæ humilitatis ac pietatis adiūgat præstans illa natura ac diuina maiestas patris nostri, qui est in cœlis.

Intelligant quid petēdum sit. Omnis enim postulatio nostra, quæ ad huius vitæ vsum, ac necessitatem pertineat, nisi cùm cœlestibus sit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis est & indigna Christiano.

Non obliuiscantur illius D. Pauli sententiæ: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram, Coloss. 3.

DE POSTVLATIONVM NVMERO ET ORDINE. TABVLA 141.

CVM STVdij & desiderij nostri nuncia sit & interpres oratio, tum rectè & ratione petimus, cùm postulationū ordo sequitur ordinem reiū expetēdarum. Petitiones aūt orationis Dominicæ sunt septem, quarum alię ptinent ad

DEI laudē & gloriam, vt tres priores:

Sanctificetur nomen tuum.
Adueniat Regnum tuum.
Fiat volun tas tua.

Quibus petimus, vt

Dei nomen notius sit gētibus.
Regnū eius amplificet.
Plures quotidiè obediāt diuino numini.

Quæ tria, videlicet

Nomen,
Regnū,
Obedientia,

Sūt

Non in illo ipso sunt intimo bono, Sed assumuntur extrinsec⁹. Et ad has singulas petitiones r̄ferri possunt verba illa: Sicut in cęlo & in terra.

Ad ea q̄ nobis aut ꝓximo cuiq; opus sint: q̄ sunt quatuor.

Panē nostrum quotidianū da nobis hodiè.
Et dimitte nobis debita nr̄a, sicut & nos dimittimus debitoribus nr̄is.
Et nè nos ĩducas ĩ tētationē.
Sed libera nos à malo.

Quæ quidē ideò optāda, ac petenda sunt, vel

Quòd ità diuinus ordo postulat.
Quòd illis adiumētis, ad diuinorum bonorū adeptionem indigemus.

In quibus à Dei p̄scriptione nulla ex pte ē declināđū. Quę āt petitio sit vel

Praua,
Recta,

Erit certa iudicandi nota ex postulātis

Cōsilio,
&
Proposito.

PETITIO

PETITIO PRIMA, DE DIVINI NOMINIS Sanctificatione.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

RATIO ORDINIS.

Vt ordine procederet oratio, Saluator noster Petitionem hanc de summo bono Principem & caput constituit Petitionum reliquarum, docens nos, priùs quàm ea, quæ nobis, aut ꝓximo cuiq; opus sint, postulemus, quæ propria sint Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium, & desiderium eius rei nostrum exponere.

DE PETITIONIS HVIVS SVMMA: TABVLA 142.

CVM autē petimꝰ, vt sanctificet nomē Dei: id sentimus, vt augeat sāctitas et gloria Diuini nominis. Porrò

Vt verissimum illud est, diuinum nomen per se sanctificatione non egere, cùm sanctū & terribile sit, Psal. 110. quemadmodū ipse Deus suapte natura sanctus est: neq; ei vlla sanctitas, qua ab omni æternitate præditus non fuerit, possit accedere:

Ita nō id docemur hac petitione, vt eodem modo sanctificetur in terra, quo in cœlo, id est, vt amplitudine terrestris sāctificatio cœlestem exæquet, hoc enim fieri nullo pacto potest: sed vt ex charitate, & intimo animi studio id agatur.

Tamen quòd in terris longè minori honore afficitur, quàm par est, nōnunquàm etiā maledictis, & nefarijs vocibus violatur, proptereà cupimus, ac precamur

Quemadmodum cœlites summa consensione, gloria, & ꝓdicatione efferunt Deum, vt idem contingat orbi terrarum, & oēs gentes Deum cognoscant, colant, & venerentur, vt nulli planè mortales reperiantur, qui non & suscipiant Christianam religionem, & se totos Deo dicantes credant, ex eo omnem sanctitatis fontem existere, neq; quidquàm esse purum, aut sanctum, qđ non à sanctitate diuini nominis oriatur.

Pertinet verò optatum, & postulatio nostra non minus etiā ad eos, qui flagitiis, & sceleribus contaminati, puram baptismi integritatem, & innocentiæ stolam amiserunt, vt ad cor, & sanitatē redeuntes, sacramento pœnitentię redimant pristinam sanctitatem, seque ipsos purum, ac sanctum Deo templum, ac domicilium præbeant.

Oramus deniq;, lumen, vt suum Deus præferat omnium mentibus, quo videre possint omne datum optimum, & omne donum perfectum descendens à Patre luminum, ad nos diuinitùs esse delatū, quo temperantiam, iustitiam, vitam, salutem, omnia deniq; animi, corporis, externa, vitalia, ac salutaria bona, illi accepta referant, à quo, quemadmodū prædicat Ecclesia, bona cuncta procedunt.

PETITIO SECVNDA, DE REGNO COELESTI POSTVLANDO.

ADVENIAT REGNVM TVVM.

SVMMA.

Etsi hæc Petitio coniuncta sit cùm reliquis omnibus, Christus tamen Dominus eam separatim etiam adhiberi iussit à cæteris, vt, quod petimus, summo studio quæramus. inquit enim: Quærite primùm Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis, Matth. 6. Et quidem tanta vis & copia cœlestium munerum hac petitione continetur, vt omnia complectatur, quæ ad corpoream, & spiritualem vitam tuendam sint necessaria.

DE PRÆDICATIONE REGNI CÆLEstis in Genere. TABVLA 143.

REGNVM Cæleste, quod altera hac Petitione postulamus, eiusmodi est, vt eò referatur ac terminetur omnis Euāgelij prædicatio. Nam & inde——

- Sanctus Ioan. Baptista exorsus est ad pœnitentiā cohortari, dum Pœnitentiam, inquit, agite: appropinquabit enim regnum cœlorum. Matth. 3.
- Hoc idem postea regnum Saluator humani generis ipse——
  - Fecit prædicationis suę initiū,
    - Et in illo salutari sermone, quo beatitudinis vias discipulis in monte monstrauit: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Matth. 5.
    - Atque etiam eum retinere cupientibus attulit illā causam necessariæ profectionis: Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei. Lucæ 4.
  - Prædicare postea iussit Apostolos: & illi qui se ire ad sepeliendum Patrem suum velle dixerat, respondit: Tu vade, & annuncia regnum Dei. Luc. 9.

REGNVM DEI QVID SIT. TABVLA 144.

VOCAbulū regni Dei, sacris ī literis varias habet significationes. Nā

- Primùm communis quædam regni Dei significatio, quæ frequens est in diuinis literis, est non solùm eius potestatis, quam habet in omnem hominem, rerumque vniuersitatem, sed etiam prouidentiæ, qua cuncta regit & moderatur. In manu enim eius, inquit Propheta, sunt omnes fines terræ. Psal. 94.
- Item Dei regno declaratur præcipua illa ac singularis prouidentię ratio, qua Deus pios & sanctos homines tuetur & curat. De qua propria & eximia quadam Dei cura dictum est illud à Dauide: Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Psal. 22.
- Ex Apostoli sententia, regnum Dei, iustitia est: inquit enim: Regnum Dei est iustitia, & Pax, & gaudium in spiritu sancto. Ad Rom. 14. Id autem regnum iustitia, dicitur, quia Christi Domini iustitia cōstitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus. Regnum Dei intra vos est. Nam & si Iesus Christus per fidem regnat in omnibus, qui gremio ac sinu sanctissimæ Matris Ecclesiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui pręstanti fide, spe & charitate prędití, se tanquàm pura quędam & viua membra Deo prębuerunt: & in his Dei gratię regnum esse dicitur.
- Est verò etiam Dei glorię regnum illud, de quo Christum Dominum apud sanctum Mattheū loquentem audimus, Venite benedicti Patris mei: possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, Matth. 25.

Necesse est aūt prius ponere regnū gratię. neq; enim fieri pōt, vtī illo regnet Dei gloria, nisi eiusdem gr̄a in illo regnarit. Est verò Gratia, ipsius sententia Saluatoris, fons aquę salientis in vitam ęternam Ioā. 4. Gloriam autem quid esse dicemus, nisi gratiam quandam perfectam & absolutam?

QVID HAC PETITIONE PRÆCIPVE contineatur. TABVLA 145.

HIS IGItur expositis, quæ communé regni Dei sententiá declarant, quid sibi hęc petitio propriè velit, dicendum est. Petimus autem à Deo ——

Vt regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur, vt se ad fidem Christi Domini & ad accipiendam veri Dei cognitioné conuertant infideles & Iudęi, & schismatici ac hęretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesię Dei communionem, à qua desciuerunt, reuertantur, vt compleatur, & ad exitum perducatur, quod Isaię ore dixit Dominus: Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende &c. Ad dexteram enim & ad lęuam penetrabis, quia dominabitur tui, qui fecit te. Isai. 54.

Verùm quia sunt in Ecclesia, qui verbis confitentes Deũ, factis negantes, deformatam fidem prę se ferant, in quibus propter peccatum Dæmon habitat, ac dominatur tãquàm in proprijs domicilijs: petimus etiam, vt ad eos veniat regnum Dei: quo illi, peccatorum discussa caligine, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem.

Petimus deniquè, vt solus in nobis viuat, solus regnet Deus. nè sit posthac morti locus, sed vt illa absorbeatur in victoria Christi Domini nostri, qui disiecto ac dissipato omni hostium principatu, potestate & virtute, suo omnia subijciat imperio.

QVIBVS COGITATIONIBVS ET MEDITATIONIBVS instructus, has piè Deo preces facere quis possit. TABVLA 146.

HORtandus est autem populus fidelis ——

Vt vim ac sententiam intueatur illius similitudinis, à Saluatore introductę: Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit homo, abscõdit, & prę gaudio illius vadit, & vẽdit vniuersa quę habet, & emit agrum illum. Nam qui nouerit Christi Domini diuitias, is prę illis omnia contemnet: huic facultates, opes, potentia sordescent. Nihil enim est, quod illi summo precio comparari, immò verò quod in conspectu eius stare possit.

Proficiet autem ad impetrandum maximè, quod petimus, si, qui simus ipsi nobiscũ reputemus, id est, Adam progenies, iure è paradiso eiecti & exules: quorum indignitas ac peruersitas summum Dei odium ac sempiternas pœnas postularet. Quare demisso tum & abiecto animo simus oportet.

Nostra etiam erit plena Christianę humilitatis oratio, & omnino nobis ipsi diffidẽtes, illius more publicani confugiemus in Dei misericordiam, totumque eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, quo freti, clamare audeamus, Abba Pater.

Suscipiemus ẽt illã curã & cogitationẽ, quid agẽdũ quid cõtra vitandum sit, vt ad cęleste regnum peruenire possimus. non enim à Deo ad ocium, & ad inertiam vocati sumus: Quinimmò, inquit, Regnum cęlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud, Matth. 11. Et: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Matth. 19.

Quarè vehementer ad extremum petamus à Dei spiritu, nos vt omnia iubeat è sua voluntate facere, satanę vt tollat imperium, nullam vt in nobis summo illo die potestatem habeat: vt vincat & triumphet Christus, vt vigeant eius leges toto orbe terrarum: vt decreta seruentur: nullus vt proditor aut desertor eius sit: sed tales se prębeãt omnes, vt in Regis Dei conspectum non dubitanter veniant, & constitutam illis ex omni ęternitate possessionem adeant regni cęlestis, vbi beati cum Christo sempiterno ęuo fruantur.

PETITIO TERTIA, DE OBEDIENTIA ERGA DEI VOLVNTA-tem declaranda.

FIAT VOLVNTAS TVA.

CONTINVATIO.

Cùm à Christo Domino dictum sit, Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum, Matth. 7. quicunque in illud cœleste regnum peruenire cupiunt, id à Deo petere debēt, vt fiat voluntas eius. Quamobrem hæc petitio posita est statim post regni celestis postulationem.

QVÆ SIT HVIVS PETITIONIS VIS.

Traditur hoc loco remedium & regula salutaris, ad quam Christiani hominis vita dirigenda & conformanda sit. Hoc verò illud est, quod imploramus, cùm ita precamur Deum; fiat voluntas tua. Voluntatis autem nomine hoc loco comprehensa sunt vniuersa, quæ nobis ad cœlestem beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineāt. Omnia denique, quęcunque nos Christus Dominus per se, vel per ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit: De qua voluntate ita scribit Apostolus: Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei. Ad Ephes. 5. 1. Pet. 2.

QVAS HABEAT PARTES, ET QVID hac petitione contineatur.

TABVLA 147.

PETIMVS AVTEM.

IN PRIMIS.

Vt Pater cœlestis facultatem concedat obtemperandi diuinis iussis, & inseruiendi ei in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris: vt ad nutum & voluntatem eius omnia faciamus, vt ea colamus officia, de quibus in sacris literis admonemur: vt ipso duce & authore reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, qui non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi Domini secuti, qui factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: vt parati simus omnia perpeti potius, quàm vel minimum ab eius voluntate discedere.

II.

Secundo loco, cùm illud precamur. Fiat voluntas tua: detestamur opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia luxuria, &c. Ad Galat. 5. Petimusque ne sinat Deus ea nos perficere, quę sensus, quę cupiditas, quę imbecillitas nostra suaserit, sed vt nostram voluntatē sua voluntate modereť.

PRÆ-

III.

Precamur etiam, vt Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat, quod diuinum mysterium, absconditum à seculis & generationibus, notum ac peruulgatum sit apud omnes.

IIII.

Formam præterea, & præscriptionem huius obedientiæ postulamus, vt videlicet ad eam regulã dirigatur, quam in cœlo & seruant beati angeli, & colit reliquus cœlestium animarum chorus, vt quemadmodum illi sponte & summa cum voluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei voluntati, quomodo ipse maxime vult, libentissimè pareamus.

V.

Gratiarum item actionem continet hæc Petitio Veneramur enim eius sanctissimam voluntatẽ, & maximo perfusi gaudio, summis laudibus & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certò sciamus eum omnia bene fecisse. cùm enim constet, esse omnipotentem Deum, necessario sequitur, vt omnia eius nutu facta esse intelligamus. Cum verò etiam ipsum, sicuti est, summum bonum esse affirmemus: nihil ex eius operibus non esse bonum, cùm omnibus ipse suam impertiuerit bonitatem, confitemur.

EPILOGVS.

Certò statuendum est, nihil horum, quæ nobis molesta occurrunt, sinè Dei voluntate, quę summa omnium ratio est, nobis accidere posse, ideoq; non debere nos grauius commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, Domini voluntas fiat: & illud beati Iob, sicut Domino placuit, ita factum est.

PETITIO QVARTA,
DE REBVS AD VITÆ SVSTENTAtionem necessarijs.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIAnum da nobis hodie.

CONTINVATIO.

Quarta Petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ & corporis subsidia propriè ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referuntur. Habet enim hunc ordinem ac rationem precatio Dominica, vt postulationem rerum diuinarum, consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc vitam tuendam pertinent. Nam vt ad Deum, tanquàm ad vltimum finem, referuntur homines: sic humanæ vitæ bona, ad diuina eadem ratione diriguntur.

QVID HAC PETITIONE POSTVletur. TABVLA 148.

Petim⁹ autẽ hoc loco,

Primũ, huius, quã in terris agim⁹, vitæ subsidia, sanctorum Patrũ ita sentientium authoritate: sub hac præscriptione —

Panem

Corporalem, quo vocabulo non abundantem & exquisitam ciborũ ac vestiũ copiã, sed necessariam ac simplicẽ intelligere debemus: vt panis nomine quod satis sit & vestium ad tegendum, & cibi ad vescendũ, siue panis is sit, siue caro, siue piscis, siue qđ cũque aliud, intelligamus.

Spiritualem, quo significatur omnia, quæcunq; in hac vita ad spiritus & animæ salutem & incolumitatẽ requiruntur. Non est autem vnius generis esca, quę spiritus & animę vitam continet. Nam & ———

Verbũ Dei cibus est animę. Sapiẽtia enim inquit: Venite, comedite panem meum: & bibite vinum, quod miscui vobis: Prouerb. 6.

Ipse Christus Dominus, panis est & animę cibus, qui in Sacramẽto Eucharistiè substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad Patrem: de quo dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Ioan. 6.

Nostrũ, & hoc iterum quo ad

Corporalem, non quia eum nobis opera nostra, sine Deo parare possumus, sed quia necessarius est, & à parẽte omnium Deo, qui omnes sua prouidentia alit animantes, nobis attributus.

Spiritualem, qui & ipse noster dicitur, quia fidelium modo hominum est, id est, eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ sacramento sordes eluunt peccatorum, & diuinum sacramentum sumunt & colunt quanta maxima sanctitate ac veneratione.

Quotidianũ, quod & ipsum intelligendum est de Pane ——

Tam corporali,

Cum voci subiecta est ea ratio frugalitatis ac parsimoniæ, quã proxime diximus: nõ. n. multiplicẽ, aut delicatũ cibũ postulamus, sed eum qui naturæ necessitati satisfaciat.

Est etiam illa huius ratio nominis, ꝙ assiduè petendus est, vt in hac consuetudine amandi & colendi Deum retineamur: nobisq; omnino persuadeamus, id quod est, vitã ac salutem nostram ex Deo pendere.

Quàm spiritua li, cuius duplex est rõ:

Altera, ꝙ in sacris Christianę Ecclesię mysterijs, quotidiè, & offertur Deo, & datr piè sanctèq; postulãtibus.

Altera, quòd quotidiè summendus est: vel certè ita viuẽdum, vt quotidie quo ad eius fieri possit, dignè sumere queamus.

Da: qua voce monemur, vt infinitam Dei potentiam piè sanctèq; colamus & veneremur, in cuius manu sunt omnia.

Nobis, numero multitudinis dicimus, & non mihi, Tum ——

Quia proprium illud est Christianæ Charitatis, nõ vt quisquam de se vno sit solicitus, sed vt præterea de proximo laboret, & in cura suæ vtilitatis, meminerit etiam aliorum.

Quia quæ alicui munera diuinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, vt solus is ea possideat, vel in illis luxuriosè viuat, sed vt cũ alijs cõmunicet, quę necessitati superfuerint.

Hodie: quę vox admonet nos communis infirmitatis. Et habet hæc sententia illam necessariam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidiè etiam Dominica precatione singulis vtendum esse.

Deinde vero non id solum petimus à Deo, nobis vt illo vti liceat, quod nostro sudore ac virtute peperimus eius adiumento benignitatis, id enim verè dicitur nostrum: sed etiam bonam mentem postulamus, vt rectè partis, rectè item, ac prudenter vti possimus.

QVÆSTIO

QVAESTIO.

Sed quæ diuitibus hic eſt impoſita neceſſitas, dixerit quiſpiam, petendi quotidianum panem, cùm rebus omnibus abundent?

RESPONSO.

Hæc illis neceſſitas eſt orandi in hunc modum, non vt dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, ſed nè, quæ abundè illis adſunt, amittant.

ADMONITIO AD DIVITES.

Quamobrem, vt ſcribit Apoſtolus, hinc diſcant diuites, non ſublimè ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum. 1. Timoth. 6.

QVAE PETITIONIS HVIVS SIT causa.

Huius autem neceſſariæ Petitionis hanc cauſam affert Chryſoſtomus, non ſolùm vt nobis ſuppetat cibus, ſed vt eum nobis ſuppeditet Domini manus, quæ ſalubrem atq; adeò ſalutarem vim inſerens pani quotidiano, efficit vt & cibus corpori proſit, & corpus animæ ſeruiat.

REGVLA COMMVNIS.

Sed in hac precatione ad illud præcipuè cohortandi ſunt fideles, vt cùm rectè & conſilium & induſtriam ſuam poſuerint in comparandis rebus vitæ neceſſarijs, rei exitum Deo permittant, ſuumq; deſiderium ad eius referant voluntatem, qui non dabit in æternum fluctuationem iuſto. Pſal. 54. Nam vel concedet Deus, quæ petuntur, & ità ſuum optatum conſequentur: vel non concedet, & id erit certiſſimum argumentum, nec ſalutare illud eſſe, nec vtile, quod pijs à Deo negatur, cui magis curæ eſt de eorum ſalute, quàm illis ipſis.

ALIA REGVLA DIVITIBVS maxime neceſſaria.

Extremum illud erit in huius tractatione Petitionis, vt meminerint diuites, facultates ſuas & copias Deo acceptum referre, cogitentque ſe idcircò illis bonis eſſe cumulatos, vt illa diſtribuant indigentibus.

PETITIO QVINTA, PRO REMISSIONE PECCATORVM obtinenda.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

CONTINVATIO.

Ingredimur hic nouam peccandi rationem: Nam hactenùs à Deo non ſolùm æterna & ſpiritualia bona, ſed caduca, & quæ ad hanc vitam pertinent, commoda petiuimus: nunc verò mala deprecamur & animæ & corporis, & huius, & ſempiternæ vitæ.

QVAE HVIVS PETITIONIS SVMMA SIT.

Continet autem hæc Petitio ſummam quandam eorum bonorum, quibus per Ieſum Chriſtum cumulatum eſt humanum genus. Id enim docuit Iſaias: Dimittetur, iniquit, iniquitas domui Iacob: & iſte omnis fructus, vt auferatur peccatum eius. Iſai. 27. Quod Dauid etiam oſtendit, beatos prædicans eos, qui ſalutarem illum fructum percipere potuerunt, his verbis: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, Pſal. 31.

QVOMODO AFFECTOS ESSE OPORTEAT eos, qui ad hanc Petitionem ſunt acceſſuri. TAB. 149.

QVONIAM ad impetrandum, qd postulamus, requiritur recta poſtulandi ratio,

Primùm neceſſe eſt, vt is qui ad hoc petendum velit accedere, ſuũ ipſe peccatum agnoſcat. Facilè autem adducemur, vt peccatum noſtrũ agnoſcamus, ſi ipſum audierimus Deum, in ſacris literis huius rationis admonentem: eſt enim illud apud Dauidem: Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt, qui faciat bonũ, non eſt vſq; ad vnum. Pſal. 13. 52. In eandem ſententiam loquitur Salomon: Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Eccl. 7. Quò illud etiam pertinet. Quis poteſt dicere, Mundum eſt cor meũ, Purus ſum à peccato? Prouer. 20.

II.

Deindè, vt eius ſenſu, ac dolore moueatur. Siquidem in neceſſaria recognitione peccatorum non eſt ſatis, illa leuiter recordari. nam vt acerba nobis ſit ea memoria, vt cor pungat, animum ſtimulet, & dolorem inurat neceſsè eſt, ita vt non ſolùm facinorum, ac flagitiorum ſuorum meminerint fideles, ſed vt moleſtè dolenterq; meminerint, vt cùm angantur intimis ſenſibus, conferant ſe ad Patrem Deum, à quo, vt inhærentes euellat ſcelerum aculeos, ſupplicitèr petant.

III.

Tum vt ſibi omninò perſuadeat, Deum in hac eſſe voluntate, vt ijs qui peccauerunt, ita vt diximus, affectis & comparatis, ignoſcat: nè fortè acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa veniæ deſperatio conſequatur, quæ olim Cain & Iudæ animum occupauit, qui Deũ modò vindicem, & vltorem, non etiam mitem, & miſericordem exiſtimarunt. Geneſ. 4. Matth. 27. Nam omninò ſub hac Petitione illa eſt ſubiecta ſententia, ſic eſſe in nos affectum Deum, vt verè pœnitentibus libentèr ignoſcat. Quarè nemini dubium eſſe poteſt, quin illo authore, in noſtra poteſtate ſit, nobis Dei gratiam reconciliare.

QVID IN HANC PETITIONEM VENIANT.

TABVLA. 150.

QVID AVTEM sibi hæc Petitio velit, ex ipsa formula, quam, vt cæteras, ét, ipse præscripsit Saluator noster, cognoscere licet: ait enim, Et

- Dimitte: Hoc verbo ad ignoscendum propensam esse diuinam voluntatem confitemur. Quæ testificatio fidem auget, spem alit, charitatem inflammat.
- Nobis. Ità dicimus, non mihi, ꝗ fraterna necessitudo & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis singulis postulat, vt de communi proximorum salute soliciti, cùm pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur.
- Debita. Pro cuius vocis declaratione, tria hoc loco sunt expendenda:
  - Primùm scire oportet, minimè petere nos, nobis vt remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra, quem omninò Deo debemus, & cuius debiti solutio ad salutem est necessaria.
  - Neq; verò, quia debiti nomine etiam obedientia, cultus, veneratio, & cætera huius generis officia continentur, postulamus, vt non amplius ea debeamus: sed precamur, vt liberet à peccatis. Sic enim sanctus Lucas est interpretatus, qui peccata pro debitis posuit, Luc. 11. ob eam causam, ꝗ illis committendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propositi, quas vel satisfaciendo, vel patiendo pendimus.
  - Non solùm autem nos debitores esse, sed etiàm nō esse soluendo licet intelligere, cùm peccator per se satisfacere nullo modo possit. Quarè confugiendum nobis est ad Dei misericordiam: cui quia par iustitia respondet, cuius est retinentissimus Deus, vtendum erit deprecatione, & patrocinio Passionis Domini nostri Iesu Christi: sine qua nemo vnquàm veniam delictorum impetrauit, à qua omnis & satisfaciendi vis & ratio, tanquàm ex fonte profluxit.
- Nostra: quod longè aliter, atque Panem nostrum, dicimus. Noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur. At peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra voluntate suscipiuntur, quæ peccati vim non haberent, nisi essent voluntaria.

QVÆ IN HAC PETITIONE VLTERIVS sint obseruanda. TABVLA 151.

CONsiderandum autem est, ꝙ

- Illud, sicut, dupliciter intelligi possit. Nam &
  - Similitudinis vim habet, cùm videlicet à Deo petimus, vt quemadmodũ nos iniurias & contumelias remittimus ijs, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet.
  - Est prætereà conditionis nota, in quam sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur. Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra: Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Matth. 6.
  - Verùm habet vterq; sensus eandem ignoscendi necessitatem: vt si volumus Deum nobis veniam cõcedere delictorum, parcamus illis ipsis necessè sit, à quibus iniuriam accepimus.
- Error exitiosus sit eorum, qui cùm nondum animum inducere possint, vt obliti iniurias, ament inimicos, inani & prauo commouentur timore, nè sibi Deum red dant offensiorem hac precatione, atque propterea precatione Dominica nõ vtun tur: quorũ error duabus his rationibus illis eripiendus est:
  - Nam quiuis vnus è fideliũ numero ꝑces has facit totius Ecclesiæ noīe, in qua pios esse aliquot necessè est, q̃ debitoribus ea, quę hic cõmemorantur, debita remiserũt.
  - Accedit eò, ꝙ id à Deo petẽtes, vnà etiã petimus, quidquid ad illud impetrandum in eam petitionẽ à nobis necessariò conferendũ est. Atq; sic etiã petimus, quò nobis Deus eam det mentem, vt ijs, qui læserint, ignoscamus, & inimicos diligamus.
- Precatio, vt omnino fructuosa sit, hęc in ea sit cura meditatioq; adhibẽda,
  - Primùm nos Deo supplices esse, & ab eo veniam petere, quæ non datur nisi pœnitenti: itaque nos ea Charitate & pietate præditos esse oportere, quæ pœnitentibus conueniat: conuenire autem maxime ijs, subiecta quasi oculis ꝓpria flagitia, atq; facinora lachrymis expiare.
  - Cum hac cogitatione coniungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum Parentem Deum. In his curis versabatur Dauid, cùm diceret: Et peccatum meum contra me est semper. Psal. 50. Et alio loco: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Psal. 6.
  - Proponat sibi pręterea vnusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui à Deo precibus impetrarunt veniam delictorum, vt publicani illius stantis à longè, Luc. 18. Peccatricis mulieris, Lu. 7. & & Petri flentis amarè, Matth. 26.

REGVLA.

In hac Petitione sic affecti simus oportet, vt dolentèr peccata nostra recognoscentes, ad Deum tanquàm ad parentem, non quasi ad iudicem confugiamus: à quo, non vt ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus.

ALIA REGVLA.

Quicunq; cupit in se esse maximè misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatq; omnem offensionem, & pro hostibus libentissimè deprecetur, omnem captans occasionẽ de illis ipsis benè promerendi. Nihil.n.iniustius est, aut fingi potest, quàm is, qui cùm hominibus durus sit, vt nemini se det ad lenitatem, idem postulet, vt in se sit mitis, & benignus Deus.

PETI-

PETITIO SEXTA, DE SVPERANDIS MALIS tentationibus.

ET NE NOS INDVCAS IN tentationem.

CONTINVATIO.

At verò, quoniam qui ſe Deo dicauerunt, in terris cœleſtem vitam agentes, ij maximè omnium ſatanę incurſibus petuntur, hos acerbiſſimè odit, his in ſingula temporis momenta ſtruit inſidias: neceſſariò fideles confirmandi ſunt, ſi qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione, dæmonum vim perrhorreſcunt, vt ipſi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum confugiant.

DE CHRISTIANI HOMINIS MILITIA.

Difficilima ſunt prælia ac pericula, in quibus aſſiduè verſamur, dum anima eſt in hoc mortali corpore, quos vndiq; caro, mundus & ſatanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis poſſit, quotuſquiſque eſt, qui magno ſuo malo non experiri cogatur? Quis non his laceſſitur ſtimulis? quis non hos ſentit aculeos? quis ſubiectis non vritur ardentibus facibus? & quidem tam varij ſunt ictus, tam diuerſæ impetitiones, vt difficilimum ſit grauem aliquam plagam non accipere.

QVOS HOMO CHRISTIANVS præterea habeat hoſtes.

Ac præter hos inimicos, qui habitant, & viuunt nobiſcum, ſunt prætereà illi hoſtes acerrimi, de quibus ſcriptum eſt: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus Principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cęleſtibus, Ad Ephes. 6.

QVAE SINT ILLA SPIRITVALIA nequitiæ.

Spiritualia autem nequitiæ, ſicut & principes & poteſtates, Apoſtolus ipſos nuncupat dæmones: eſt enim & carnis & ſpiritus nequitia: carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines & voluptates, quæ percipiuntur ſenſibus. Spiritualia nequitiæ, ſunt mala ſtudia & prauæ cupiditates, quæ ad ſuperiorem pertinent animæ partem: quæ tanto peiores ſunt quàm reliquæ, quanto mens ipſa & ratio altior eſt atque præſtantior.

DE DVOBVS TENTATIONVM GENERIBVS.

TABVLA 152.

SVNT aũt duo tentationum genera:

Vno modo, tentare eſt periculum facere de eo, qui tẽtetur, vt ab ipſo quod cupimus, eliciẽtes, verũ exprimamus. Qui tentandi modus in Deum minimè cadit. Quid enim eſt quod neſciat Deus? Omnia, n. inquit, nuda & aperta ſunt oculis eius. Ad Heb. 4.

Eſt alterũ tentandi genus, cùm longiùs ꝓgrediendo, aliud quæri ſolet in partem, vel

- Bonã, cùm ea re tentatur alicuius virtus, vt illa pſpecta & cognita, is commodis & honoribus augeatur, eiusq; exẽplum cæteris imitãdum proponatur, ac deniq; omnes ob idipſum ad Dei laudes excitẽtur, quæ tentandi ratio ſola conuenit in Deum. Huius exẽplum tentationis eſt illud
  - Deut. 13. Tentat vos Dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrùm diligatis eum, an non. Quomodo etiam tentare dicitur ſuos Deus, cùm inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit: qđ probandæ eorum patientiæ cauſa facit, & vt alijs documentum ſint Chriſtiani officij,
  - In hanc partem legimus Abraham eſſe tentatum, vt filiũ immolaret, quo facto fuit is obedientiæ & patientiæ exẽplum ſingulare ad memoriam hominũ ſempiternam. Gen. 22.
- Malam, cùm homines ad peccatũ, aut exitiũ impelluntur, quod propriũ Diaboli officium eſt: is enim eo animo tentat homines, vt decipiat, agatq; pręcipites. Quamobrem Tentator in diuinis literis appellatur. In ijs verò tentationibus modò
  - Intimos nobis admouens ſtimulos, animæ affectiones, & commotiones adhibet adminiſtras.
  - Nos exagitans extrinſecus, externis rebus vtitur, vel proſperis ad efferendos, vel ad frangendos aduerſis.
  - Nunquàm habet emiſſarios & excurſores perditos homines, imprimiſq; hæreticos, qui ſedentes in cathedra peſtilentiæ, malarum doctrinarum mortifera ſemina diſpergunt, vt illos qui nullum delectum aut diſcrimen habent virtutis & vitiorum homines per ſe proclities ad malum, mutantes ac præcipitantes impellant.

QVIBVS MODIS DICAMVR INDVCI IN tentationem.

TABVLA 153.

DICImur autẽ induci in tentationẽ, cùm tẽtationibus ſuccũbimꝰ. Inducimur verò in tẽtationem dupliciter:

Primùm, cũ de ſtatu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem à Deo hoc modo in tentationẽ inducitur. Quia nemini eſt peccati author Deus, immò verò odit omnes qui operantur iniquitatem. Pſal. 5.

Deindè dicitur nos in tentationem inducere is, qui etſi non tentat ipſe, neq; operam dat, quò tentemur, tentare tamen dicitur, quia cùm poſſit prohibere, nè id accidat, aut nè tentationibus ſuperemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos & pios tentari quidem ſinit, veruntamen ſua gratia ſuſtentatos non deſerit.

Prætereà nos in tentationem Deus inducere dicitur, cùm eius beneficijs, quæ nobis ad ſalutem dedit, abutimur ad perniciem, & patris ſubſtantiam, vt prodigus ille filius, diſſipamus, viuendo luxurioſè, noſtris cupiditatibus obſequentes. Luc. 15. Quamobrẽ id dicere poſſumus, quod de lege dixit Apoſtolus: Inuentũ eſt mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem. Ad Roma. 5.

QVID

QVID HAC POSTVLATIONE PETAMVS.

TABVLA 154.

QVID verò in hac precationis parte postulemus, vidẽdum est.
- Non enim id petim⁹,
  - Nè omninò tentemur. Eſt enim hominum vita tentatio ſuper terram. Eſt autem ea res vtilis, & fructuoſa hominum generi. nam in tentationibus nos ipſos, id eſt, vires noſtras cognoſcimus. Quamobrem etiam humiliamur ſub potenti manu Dei, viriliterq́; decertantes, expectamus immarceſcibilem coronam gloriæ.
  - Sed petimus, nè diuino præſidio deſerti, tentationib. vel decepti aſſentiamur, vel cedamus afflicti: vt prẹſtò ſit nobis Dei gratia, quæ, cùm defecerint nos propriæ vires, in malis recreet, ac reficiat. Quare
    - Et generatim Dei opem implorare debem⁹ in omnibus tentationibus:
    - Et nominatim, cùm ſingulis affligimur, ad precationem confugere oportet.
- Ergò poſtulamus nè morem geramus cupiditatibus, nevè defatigemur in tentationibus ſuſtinendis, nè declinemus de via Domini, vt tam in rebus incõmodis, quàm in proſperis, ẹquitatem animi, conſtantiamq́; ſeruemus, & nullã noſtri partem Deus ſua tutela vacuam relinquat.
- Petimus deniquè, vt Satanam conterat ſub pedibus noſtris.

QVÆ IN HAC PETITIONE MAXIME cogitare & meditari oporteat.

TAB. 155.

IN HAC prẹcatione erit illa optima ratio,
- Si, quanta ſit hominum infirmitas, intelligentes, viribus noſtris diffidamus, & omni ſpe noſtrẹ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præſertim cogitantes, quàm multos hac ſpe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus.
- Cogitent etiã fideles, quem in hoſtium tentationibus ducem habeãt, nempè Chriſtum Dominum, qui victoriam ex illo certamine retulit. Vincitur autem Satanas
  - Non
    - Ocio,
    - Somno,
    - Vino,
    - Comeſſatione,
    - Libidine:
  - Sed
    - Oratione,
    - Labore,
    - Vigilia,
    - Abſtinentia,
    - Continentia,
    - Caſtitate.
    - Ait enim:
      - Vigilate, & Orate,
      - Nè intretis in tentationem. Matth. 26.

PETITIO SEPTIMA, DE MALORVM DEPRECATIONE.

SED LIBERA NOS A MALO.

CONTINVATIO.

Postrema hæc petitio est instar omnium, qua Dei filius diuinam hanc orationem cõclusit cuius etiam vim & pondus ostendens ea vsus est orandi clausula, cùm è vita migraturus, Deum patrem pro hominum salute deprecaretur. Rogo enim, inquit, vt serues eos à malo. Ioan. 17.

ARGVMENTVM.

Ergo hac precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo confirmauit Christus, quasi quadam epitome summatim complexus est vim & rationem cæterarum petitionum. Cùm enim id, quod ea prece cõtinetur, impetrauerimus, nihil, authore sancto Cypriano, remanet, quod vltra adhuc debeat postulari, cùm semel protectionem Dei aduersus malum petamus : qua impetrata, contra omnia, quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti.

DE DVPLICI HVIVS PETITIONIS discrimine. TABVLA 156.

SED differunt	Primum hæc & proxima petitio, ꝙ	Illa vitationem culpæ, Hac pœnæ liberationem.	Postulamus.
	Deinde infidelium, & Christianorum hominũ preces : petũt enim	Vehementer illi etiam à Deo, vt possint ex morbis vulneribusque conualescere, sibi vt ex vrgẽtibus vel imminentibus malis euadere liceat : sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remedijs, natura, vel hominum industria comparatis: qui etiam sibi datum, etiam si cantionibus, si veneficijs, si dæmonum opera cõfictum sit, sine vlla religione adhibent, modo aliqua valetudinis spes ostendatur. Longè alia est ratio Christianorum, qui in morbis & in omnibus aduersis rebus habent summum perfugium & præsidium salutis Deum: vnum illum omnis authorem boni & liberatorem suum agnoscunt ac venerantur. Remedijs vero quæ inest ad sanandum vis, insitam à Deo esse pro certo habentes: tantumque illa ęgrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Deus. Est enim à Deo data hominũ generi medicina, quæ morbos sanaret.	

QVAE

QVÆ PETITIONIS HVIVS VIS SIT atque ratio. TABVLA 157.

SEQVItur huius vis & ratio Petitionis, vt fideles intelligãt,

Non omnino petere nos hoc loco, vt à malis omnibus liberemur. Sunt enim quędam, quę communiter mala putantur, quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur, vt ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, vt Dei gratia adiuuante, virtus in infirmitate perficeretur. 1. Cor. 12. Hæc, si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest vt à Deo petant, vt auferantur.

Sed omnino huic voci eam subiectam esse vim—

Vt à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis externisq; malis eripiamur: Vt tuti simus ab aqua, ab igne, à fulgure: ne grãdo noceat frugibus, ne annonæ caritate, seditionibus, bello laboremus.

Petimus à Deo, vt morbos, pestem, vastitatem arceat, vincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, cæteraq; omnia prohibeat incommoda, quibus maximè terreri ac premi solet hominum vita: omnes deniquè flagitiorum & facinorum causas auertat.

Neque hæc solum, quæ omniũ consensione mala sunt, deprecamur, sed illa etiam, quæ penè omnes bona confitentur, diuitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipsam vitam: petimus, inquam, nè ad malum, & ad animæ nostræ exitium hæc conuertantur.

Oramus etiam Deum, nè morte opprimamur repentina: ne in nos iram Dei concitemus: nè quę impios manent, supplicia subeamus: ne igne purgatorij torqueamur: à quo vt alij liberentur, piè & sanctè precamur. Hanc petitionem & in Missa, & in Litanijs sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea præterita, pręsentia futura mala deprecari.

QVIBVS MODIS HOMINES A MALIS liberari dicantur. TABVLA 158.

NON VNO autẽ modo Dei nos benignitas eripit à malis. Nam——

Impendentes prohibet calamitates: quomodo legimus, magnum illum Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichimitarum cædes, Genes. 35.

Et quidem beati omnes, qui cum Christo Domino in cęlis regnãt, omnibus malis Dei ope liberati sunt. Nos autem, qui in hac peregrinatione versamur, ab omnibus incommodis solutos esse minime vult, sed eripit à quibusdam. & si sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat interdum Deus ijs, qui rebus premuntur aduersis.

Præterea à malis homines liberat Deus, cum illos in summum discremen adductos, integros seruat & incolumes: quod & pueris illis in ardentem fornacem coniectis, & Danieli contigisse legimus, quem leones nihil læserunt, quemadmodum neque pueros flamma violauit. Daniel. 3. & 6.

DÆMON

DÆMON CVR DICATVR MALVS.

TABVLA 159.

MALVS verò etiam ex ſententia ſanctorum Baſilij Magni Chryſoſtomi, & Auguſtini præcipuè dicitur dæmon, quòd

Hominum culpæ, id eſt, ſceleris & peccati author fuit: quo etiam miniſtro vtitur Deus in repetendis pœnis à ſceleratis, & facinoroſis: dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati cauſa patiuntur.

Et ſi nihil eum læſerimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos inſectatur odio. Quòd ſi nobis & fide armatis & innocentia tectis nocere non poteſt: tamen nullum finem facit tendãdi nos externis malis, & quacunque poteſt ratione diuexandi. Quamobrem Deum precamur, vt nos à malo liberare velit.

CVR A MALO, ET NON A MALIS, petamus nos liberari.

Dicimus autem, à malo, non à malis, ob id, quòd mala, quæ in nos à proximis proficiſcuntur, illi aſſignamus tanquàm authori & impulſori. Quo minus etiam proximis iraſci debemus: quin odium & iracundiam in ipſum ſatanam conuertere oportet, à quo homines ad inferendam iniuriã impelluntur. Itaquè ſi te aliqua re læſerit proximus, cùm præces facis parenti Deo, pete, vt non modo te liberet à malo, id eſt, ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs: ſed illum ipſum eripiat proximum ex diaboli manu, cuius impulſu homines in fraudem inducuntur.

DE REMEDIIS QVIBVS RES VINcuntur aduerſæ.

TABVLA 160.

ILLVD deniquè ſciendũ eſt,

Si in precibus, & votis non liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, vt toleranter ea patiamur. Quare minime nos indignari, aut dolere par eſt, quòd preces noſtras non audiat Deus, ſed omnia ad eius nutum ac voluntatem referre oportet, exiſtimantes id vtile, id eſſe ſalutare, quod Deo placet vt ita ſit, non autem id quod ſecus nobis videatur.

Dum in hoc vitę curriculo verſamur, fideles ad omne incommodorum & calamitatum genus non ſolum æquo, ſed etiam gaudenti animo ferendum paratos eſſe debere. Omnes enim, inquit Apoſtolus, qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur, 2. Timoth. 3. Item, Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei. Act. 14. Rurſum, Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriã ſuam? Luc. 24. Non enim ęquũ eſt, ſeruum maiorem eſſe Domino ſuo: ſicuti turpe eſt è ſententia ſancti Bernardi, membra eſſe delicata ſub ſpinoſo capite.

EPILOGVS ORATIONIS DOMINICÆ PER HANC VOCEM, AMEN.

CONTINVATIO.

Vt antea edocti ſuimus de pręparatione, quę adhibenda ſit prius, quàm aggrediamur ad diuinam precationem: ſic nunc id fideles admonendi ſunt, vt clauſulæ ac finis ipſius precationis cauſam, rationemque cognoſcant.

DE CLAV-

DE CLAVSVLÆ HVIVS SIGNIFIcatione. TABVLA 161.

VERBVM AMEN, variè à multis est interpretatum. Nam
- Septuaginta interpretes verterũt, Fiat
- Alij reddiderunt, Verè.
- Aquila conuertit, Fideliter.

Et q̃dẽ adeo frequens fuit hęc Hebræa vox in ore Saluatoris, vt spiritui sancto placuerit, vt in Ecclesia Dei retineretur.

Est autem huic voci illa quodammodo subiecta sententia: Scito tuas auditas esse preces: Habet enim vim respondentis, & illum, qui precibus, quod velit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Cuius sententiæ testis est Apostolus in Epistola ad Corinthios: Quotquot enim, inq̃t, promissiones Dei sunt, in illo est, ideò & per ipsum AMEM Deo, ad gloriam nostram. 2. Cor. 1.

DE EIVSDEM CLAVSVLÆ FRVctibus. TABVLA 162.

NON SOlum autèm consequimur postrema hac parte precationis, vt nostræ preces audiantur, sed quædam etiã maiora ac præclariora, quàm vt verbis explicari possint.

- Nam cum orando homines cum Deo colloquantur, vt sanctus Cyprianis ait, fit quodã inexplicabili modo oranti diuina Maiestas propior, quã cæteris: quem præterea singularibus ornat muneribus: vt qui piè Deum orant, quodam modo cum ijs, qui ad ignem accedunt, comparari possint: qui si algent, calescunt: si calent, æstuant: Sic illi assistentes ad Deum, pro modo pietatis ac fidei ardentiores euadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omninò cumulantur diuinis muneribus. Est enim illud proditum sanctis literis: Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Psal. 20.
- Omnino, qui vehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate ac maiestate admirabiliter perfruuntur. Mane adstabo, inquit propheta, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Hæc quò magis noscunt homines, eò Deum vehementiori cultu, ac pietate venerantur: eò etiam sentiunt iucundius, quàm suauis sit Dominus, & quàm verè beati sint omnes, qui sperant in eo, tum vero clarissima illa luce circunfusi, quãta sit eorum humilitas, quanta sit Dei maiestas, considerant.

QVO AFFECTV PRECATIO DOMINICA concludenda sit.

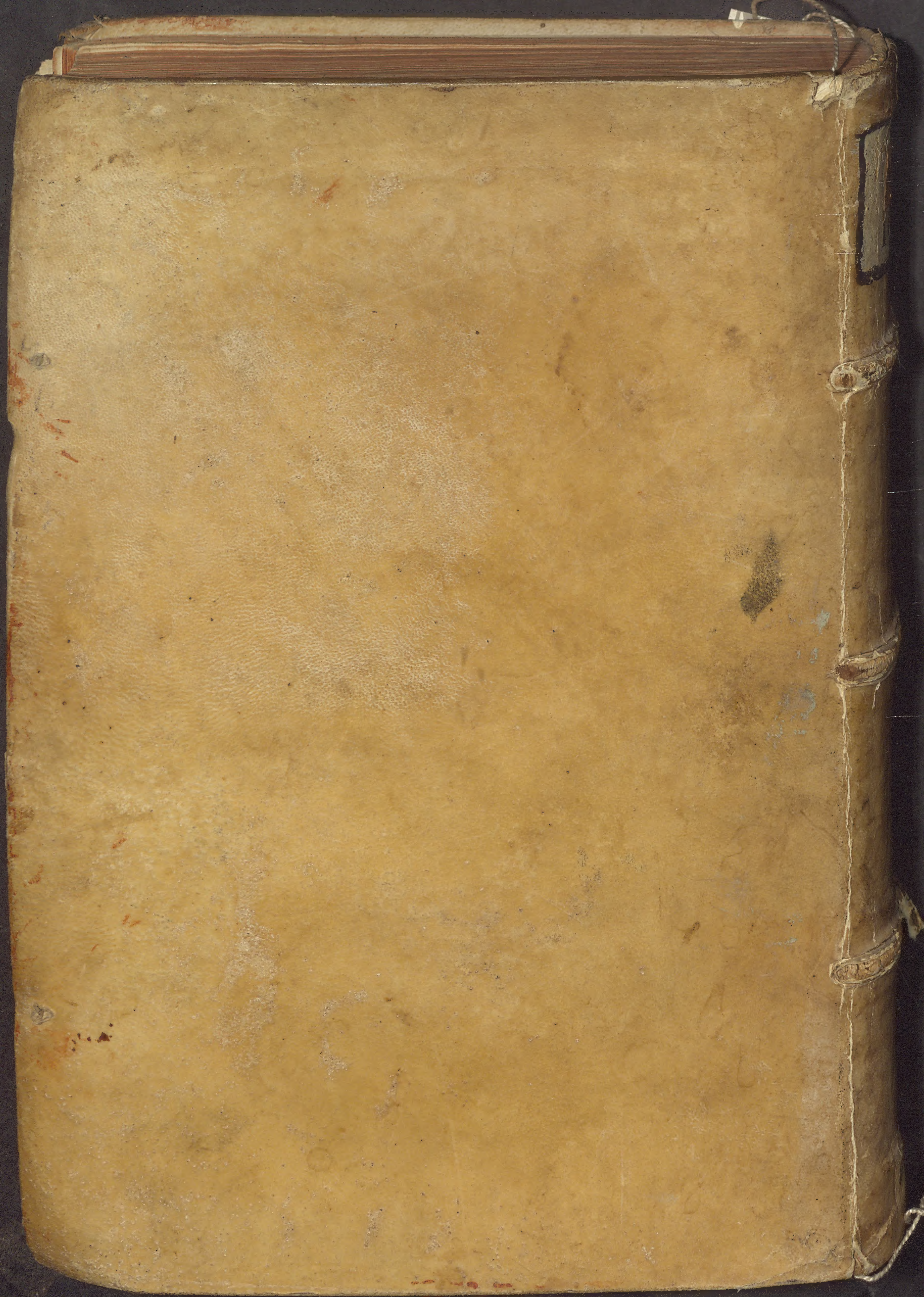
Quare qui se confert ad sacras preces, fide speque munitus, Parentem adeat Deum, vt se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat.

Fiat fiat.

FINIS.

VENETIIS, Apud Dominicum Nicolinum.
M D LXXII.

colorchecker CLASSIC

calibrite